İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI No. 2799

ŞEM'DÂNÎ-ZÂDE
FINDIKLILI SÜLEYMAN EFENDİ TÂRİHİ
MÜR'Î'T-TEVÂRİH
III.

Hazırlayan
Prof. Dr. M. MÜNİR AKTEPE
Yeniçağ Tarihi

İSTANBUL
EDEBİYAT FAKÜLTESİ MATBAASI
1981

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi'nin Mür'i't-tevârih adlı eserine âit bulunan bu cild, târihinin son kısmını teşkil etmektedir. 1976 senesinde, ayni eserin hicri 1143-1168 yılları olaylarını ihtivâ eden kısmını I. cild; 1978 senesinde, hicri 1169-1182 yılı hâdiselerini anlatan kısmını, II. cildin A ve 1980 yılında da, hicri 1183-1187 seneleri vuku'âtını hâvî bulunan kısmını, II. cildin B fasikülü olarak yayınlamıştık. Bu def'a ise, bizim, baskı düzeni nedenile ba'zı kısımlara ayırmak mecbûriyetinde kaldığımız, hicri 1188-1191 seneleri olaylarını kapsayan kısmı, III. cild olarak hazırlayup, okuyucularımıza sunmuş bulunuyoruz.

Bu cild daha ziyâde, Küçük-Kaynarca ve onu ta'kib eden senelerin olaylarını içine almakta ve I. Abdülhamid'in imâreti inşâatı ile sona ermektedir. Barış görüşmeleri, devlet me'murlarının azil ve nasıbları, bu cildde daha geniş yer almaktadır.

Eserin mü'ellifi Süleyman Efendi, hicri 1188 senesine gelinceye kadar, olaylara sene sene birer başlık koymuş olmasına rağmen, 1189 senesi vuku'atına özel bir başlık yapmadan, 1190 senesi hâdiselerine geçmiş ve 1191 yılı ile de kitabına son vermiştir. Bu itibarla 1189 senesinde cereyan eden hâdiseleri, ayrı başlıklar altında göstermek mümkün olamamıştır.

Diğer tarafdan, neşre esas aldığımız Bayezid Devlet kütübhânesinde mevcûd nüshada, 1191 (1777) senesinde cereyan eden vukû'âtın dahi başlıkları olmadığı içün metinde bunlar da gösterilememiştir. Ancak, Topkapı Sarayı, Hazîne kitaplığında bulunan nüshanın bu kısmı içün konan başlıklar şöyledir : — Leh Elçisi geldi — Mehmed Ağa'nın ikinci def'a Yeniçeri Ağası olduğu — Hind'den fil

geldi — Vezîr Mektubcusu Vezîr Kethüdası olduğu — Şâhin Giray zuhûru — Muhsin-zâde — Bostancı-başı Ali Bey — Murad Efendi — Moskov — Vilâdet-i Ayşe Sultan — Paşa-kapısı'nda ulûfe sergisinde Sipâh'ın şamatası ve te'dîbleri — Katl-i Voyvoda-i Boğdan ba-tedbîr-i hasen — Binâ-i İmâret-i Sultânî der İslâmbol.

Bu başlıklar, içindekiler kısmında yalnızca bu nüshadan alınarak verilmiştir.

Mür'i't-tevârih'in bütün nüshaları sonunda Osmanlı pâdişâhlarının, doğum, ölüm ve cülûs tarihlerini gösteren, saltanat sürelerini bildiren birer cedvel bulunduğu gibi, vezîr-i a'zamların ve Şeyhü'l-islâmların göreve başladıkları târih ile iş başında kaldıkları müddetleri ve kaç def'a bu makamları işgal eylediklerini kayd eden kronolojik cedveller de vardır. Bu cedvellerde bazen şahıslar içün değişik bilgilere de tesâdüf olunmaktadır. Bilhassa lâkablarda olan farklar dikkati çekmektedir.

Nihâyet bu cildin sonuna ilâve ettiğimiz bir genel indeks ile eserde mevcûd şahısların kimlikleri ve bâzı yer isimleri ile terimler üzerinde durarak, III. cildin muhtevâsı hakkında bilgi vermek istedik.

Tabi'i bu arada gözden kaçan hatalarımız olduğu gibi, okuma güçlüğünden doğan bâzı noksanlarımız da bulunmaktadır. Okuyucularımızın hoş görüsüne sığınarak, Mür'i't-tevârih'in XVIII. yüz yıla âit bilgi veren bu kısmını, umûmun istifâdesine sunarken, bi'l-hassa tashihler sırasında bana yardım eden meslekdaşlarım ile yardımcı öğretim üyesi arkadaşlarıma da hasseten teşekkür ederim.

6 Aralık 1981
Bakırköy-İstanbul

Prof. Dr. M. Münir AKTEPE

ŞEM'DÂNÎ-ZÂDE
FINDIKLILI SÜLEYMAN EFENDİ TÂRİHİ

KISIM : III

ŞEM'DÂNÎ-ZÂDE
FINDIKLI'LI SÜLEYMAN EFENDÎ TÂRÎHÎ
MÜR'Î'T-TEVÂRÎH
(1188-1191 = 1774-1777)

Sene : 1188 (1774-1775).

[*514/b.*] *Vefât-ı Zeyneb Sultan der Muharrem (Mart - Nisan) ve azl-i Kaymakam Süleyman Paşa ve nasb-ı Silâhdar Abdullah Paşa ve azl-i Abdullah Paşa*[1] *ve nasb-ı Emîn-i şehir İzzet Mehmed Efendi ba-vezâret ve ihrâc-ı Sekban-başı Yusuf Ağa ba-Mîr-i mîrân ve*[2] *ba'de ez ihsân-ı vezâret be- o ve Sekban-başı şuden-i İsmail Ağa ve azl-i Sekban-başı İsmail Ağa ve nasb-ı Silâhdar Mehmed Ağa ve ihsân-ı vezâret be-Kassab-başı Yeğen Ali Ağa ve İhsân-ı vezâret be-Yenişehirli Osman Efendi (515/a) Defterdar şuden-i Ömer Vâhîd Efendi ba-vekâle ve azl-i vekîl-i Reîs İsmail Râif Bey ve nasb-ı o be-mansıb-ı o ve vekîl-i Ser-Çavuşân şuden-i Recâi Efendi ve nakl-i Ordûy-ı hümâyûn ez-meştây-i Şumnu be-sahrây-i Şumnu der tâsi' aşer-i Rebi'ü'l-evvel (30 Mayıs 1774) ve Ser-asker şuden-i Reîsü'l-küttab Abdürrezzak Efendi ve inhizâm-ı o der Kozluca*[3] *ve avdet-i ordu ez-sahrâ be-kasaba-i Şumnu*[4] *ve muhâsara-i küffâr be-etrâf-ı Şumnu ve vuku'-ı muhârebe ve vuku'-ı müsâlâha ve avdet-i ordu ez-Şumnu ve vefât-ı Muhsin-zâde der kasaba-i Karîn-âbâd ve nakl-i meyt-i o be-Edirne ve nakl-i diğer meyt-i o betürbe-i Hazret-i Hâlid der İstanbul ve i'tây-i mühr-i hümâyûn be-Kaymakam İzzet Paşa ve vüsûl-i livâ-i Şerîf be-İstanbul*[5] *der Receb (Eylül) ve azl-i Şeyhü'l-islâm Dürrî-zâde Mustafa Efendi ve nasb-ı Mîr İbrahim Efendi bn. İvaz Paşa.*

Sebeb-i tezyîl-i Târih :

Gerçi bu Mür'i't-tevârîh'i (مری التواریخ) cem' ve terkîbe on üç sene[6] gece ve gündüz sa'y-i lâ-mahsûr ile dört yüz cildden ziyade kütüb-i tevârihi tedârik ve nâdirü'n-nüsha olan kitabları teftiş ve tefahhus ve husûle bezl-i

makdûr olunup, halîfetü'l-islâm şehinşâh-ı enâm hazretlerinin cülûsu safâsı ile dîbâcesinde nâm-ı kerimânelerine hutbe inşâ ve takallüd-i seyf-i sa'âdet buyurdukları makāle-i şerîfi ile hatm[7] olunmak kasdîle müsveddeleri[8] tebyîze âğâz kılınmış idi. Lâkin esnây-i tebyîzde sûlh zuhûr edüp, âbâ ve ecdâd-ı izâmının feth edüp, memâlik-i islâmiyâna ilhak ettikleri memleketden kati vâfir ber-vech-i meşrûh karındaşları Sultan Mustafa Hân merhûmun asrında küffâr istilâsına mübtelâ olmuş-iken, bu dâver-i mansûrü'l-livâ hazretlerinin hulûs ve safvet-i derûnlarındian[9] ve kevkeb-i kāhirâne ve şevket-i âlemgîrânelerinden nâşi memâlik-i mezkûreyi küffâr ba-cemi'him teslîm ve müsâlemeye râgıb olmağla, ta'b-ı kalîl ile memâlik-i kesîre, memâlik-i islâmiyeye munzam olucak, bu pâdişâhın dâver-i kitiküşâ olduğunu dahi hâme-i sühan-perdâz ve demdeme-sâz ve kûşe-gîr-i peygūle-i îcâzımda terkīme hâhiş olmağla, metnen ve şerhen envâ' heves ile işbu seksen sekiz (1774) sâlinde, gerek[10] belde-i Kostantanîye ve gerek Ordûy-ı hümâyûn'da vukū' yafte olan havâdisi zeyle şürû' olundu.

Vefât-ı Zeyneb Sultan :

Muharrem'in on ikisinse (25 Mart 1774), şehinşâh-ı zamanın[11] li-eb hemşîresi olup, Paşa[12] kapısı kurbünde, Alay-köşkü karşısına bir zîbâ Cami'-i mu'âllâ binâsına muvaffak olan Zeyneb Sultan hazretleri sâlik-i sebîl-i dârü'l-karar olmağla emvâl-i kesîresi irsen pâdişâh-ı âlî-baht hazretleri [515/b] hazînesine nakl olundu. Ve İmâm-ı evvel-i sultânî Hâfız Muhammedi'ye[13] Edirne pâyesi ihsan olundu. Ve iki ay mürûrunda Mekke pâyesi dahi Sultân-ı keremden inâyet buyruldu ve Muharrem'in yirmi

Azl-i Kaymakam Kuyucu Süleyman Paşa[14] :

üçünde (5 Nisan 1774), Kaymakam Melek Mehmed Paşa gibi halîm vezîrin üzerine Kaymakam olan Süleyman Paşa Ocakdan muhrec olmağla ünf ü tehevvür mu'tâdı ve hod-binlik ile gazab-âlûdluk resmine sülûk ve vücûd-ı devletde dem mesâbesinde olan ulâmanın ta'zîm-i resmîsinde taksîr ve aceze-i ehl-i hirefe noksan narh icrâsile[15] nîceleri zarara mübtelâ edüp[16], Hünkâra inkisâra bâdi olduğu bilinmekle, otuz yedi günde azl olunup, üç gün mukaddem Silâhdâr-ı şehriyârî

Üç tuğ :

Abdullah Ağa üç tuğ ile çırağ buyrulmuş-idi. İş-bu Muharrem'in yirmi üçünde (5 Nisan 1774), Kaymakam-ı Rikâb-ı hümâyûn nasb olundu ve Âstâne[17]

Osman Efendi'ye üç tuğ: Defterdarı Osman Efendi, ahd-i Sultan Mustafa Hânî'de hâll-i akd-i umûr-ı seferîyede, istiklâl da'vâsında olmağla, üç tuğ ile kurb-i devletden ihrâç olundu. Ve Ordu Kassab-başı'sı Yeğen Ali Ağa'ya Silâhdar Ağalığı verilmiş-idi; Kassab-başı'lıktan servet[18]-i mütekâsireye nâil olmağla, üç tuğa nâil olup, Kars cânibi Ser-askeri nasb olundu. *Yeğen Ali Ağa'ya üç tuğ:* Devr-i Mustafa Hânî'de, i'tibar maldâra olup, aklı olmasa mal cem'ine kâdir olmaz-idi denilüp, maldarlar manâsıb-ı âlîyeye su'ûd edüp, gazâ ve bahâdırlık edenler, mamelekini sarf ile bi-rağbet olduğundan, şeci'âna nefret ve istikrâh hâsıla olduğundan, işler dâima berakis oldu. *Zâta rağbet olunmayup mal içün rağbet olunmaktan Devlete zarar:* Bu husûsda tafsîle, kalem-i Abbâsî[19]-ilm[20] cesâret edemedi. Çün Osman Efendi'ye vezâret inâyet kılınmağla, mahlûl olan mansıba, Çavuş-başı vekîli olan Âtıf-zâde Ömer Efendi vâsıl olup, Reîs vekîlî olan Recâî Efendi Çavuş-başı vekîlî oldu. *Âtıf-zâde Ömer Efendi:* Ve kırk gün mukaddem Riyâset vekâletinden teb'îd kılınan İsmail Râif Bey, her millet-i nasaranın umûruna âşina olduğu içün yine mansıb-ı mezbûre lâhik oldu. *Recâî Efendi:* Ve Rebi'ü'l-evvel'in on ikinci günü (23 Mayıs 1774), Âstâne-i aliyye'de kıra'et-i manzûme-i mevlûd olduğu vakitde orduda, otâk-ı sadr-ı âzamîde dahi kıra'et ve Buhârî hatmî olundu ve Rebi'ü'l evvel'in on dördünde (25 Mayıs 1774), meşveret-i azîmede vezîr küffâr Hırsova'da temekkün edüp, Bazarcık'a karakolları rahat vermez-imiş; varup küffârı Hırsova'dan def'edüp, akabinden[21], karşı geçüp zabt eylemek enseb mi? deyü isticvâb [*516/a*] kıldıkta, huzzar[22] kalblerinden[23], sen altı ay sa'y ü zahmet ile cem' olunan otuz bin adam ile mührü[24] almazdan evvel karşı geçüp, bir günde bozulup, iki adam ile Ruscuk'a kaçıp, Yerkökü kal'asını a'dâya[25] terk etmiş-iken, şimdi mi[26]? karşı geçeceksin deyüp sükût ettiler. *Reîs İsmail Bey:* *Meşveret-i hakîre:* Resmî Ahmed Efendi'ye söyle deyü ibrâm ettikde, beni söyletme, Bükreş maddesi ha- *Yeğen Paşa'nın zahire bahanesi:*

tırdan çıkdı mı? deyü vezîrin ayıbını işrâb eyledikde, vezîr Yeniçeri Ağası Yeğen Paşa'ya senden gayri bu işin recülü yok dedikde, Ağa Paşa, baş üstüne, ancak Şumnu'dan Bazarcık'a ve Bazarcık'dan Hırsova'ya varınca umrân yok, zahîre yok, su yok deyicek, Defterdar Derviş Efendi küffâr eb'ad-ı ba'îd mekândan gelüp, zahîreye ve suya ilâç bulup, devletine bahâne etmez[27]; sizler ettiniz, zahîreye ben tekeffül ederim demekle, Ağa Paşa'ya Ser-askerlik kürkü ilbâs olundukda, ben piyâdeyi idâre ederim, atluya bir baş lâzım dedikde, bir münâsib Paşa ve Baş-buğ bulunmayup, fesh-i meclis hâletleri zâhir oldukta, çünki, mukaddema Maçin'de ve Bazarcık'da Başbuğluğu idâre ettiği mücerreb olan Reîsü'l-küttab Abdürrezzak Efendi tasvîb olundukta, erbâb-ı kalem erbâb-ı seyfin ameline[28] karışmak ve tahammül etmek olmaz; lâkin Ordûy-ı hümâyûn'da bir müdîr[29] kalmamış denilmek kesr-i nâmûsu def' içün kabûl eyledi ve Rebi'ü'l-evvel'in ve Mayıs'ın on dokuzuncu gününde livâ-i şerîf ile ordu meştâdan sahraya nakl olundu. Ve vezîri cenge tahrîs içün sultânü'l-mücâhidinden Büyük Mîr-i âhûr el-Hâc Mustafa Ağa yedîle vezîre bir samur kürk ile bir mücevher şemşîr vâsıl oldu. Çünkü Bazarcık Ser-askeri olan Dağıstânî Ali Paşa altı aydan berü ahvâl-i küffârdan istihbâr olundukça, Hırsova'da iki yüz kâfirden gayri Tuna'nın beri tarafında bir düşman yok deyü tahrîr edüp, varup iki yüz kâfiri def' etmez; meğer- ise Dağıstan âdemisinin dünyadan haberi yok; Hırsova ve Baba-dağı ve Kara-su kefere ile mâlâ-mâl-imiş. Nevrûzdan sonra, müşrikînin karakolları zuhûr edicek, küffârın hadden efzûniyyetini tahrîr ettikde, mugalâta ve kizbe[30] haml olundu.

Abdürrezzak Efendi'nin Kozluca Ser-askerliği :

Büyük Emîr-i âhûr'ın orduya gittiği :

Dağıstânî Paşa'nın su'-i hâli :

Düşmanı hor görmekden zarar :

Lâkin bu tahrîratı sahîh olup, mukaddem olan tahrîratı kizb-imiş. Hamlde[31] galat olunmuş. Gerek bu kizbler ve gerek galata hamiller, cümlesi terk-i ihtiyattandır. Hasmın karınca ise, merdâne gör meselinden gaflet ile düşmanı hor görmekdendir. Füsekanın günâh-ı sagâyiri hor görüp, kayırmamağla [*516/b*] azâb-ı elîme mübtelâ olduğu gibi, eyyâm-ı şitâda yalnız

küffâr da Hırsova'da idi. Mikdârından[32] haberdar olmak, Ser-askere değil kurb-i civarda olan Sadr-ı a'zam olacak zâta ma'lûm olup, mıkdarına[33] vâfi tedârik ile def' olunmayup, ihmâl ve himmetsizliklerinden ekser küffâr beri geçtikte bîdâr oldular. Belki yine mugalâtaya haml ile galat ettiler. Ne hâl ise Yeniçeri Ağası ile Reîs Efendi ta'yîn olundu.

Kozluca inhizâmı :

Amma Rebi'ü'l-âhirin üçünde (13 Haziran 1774) kefere Hacı-oğlu'na geldikde, Dağıstânî ma'iyyetinde olan Battal Bey üç yüz âdemisi ile cenge girüp mecmû'[34] askeri şehîd olup, kendi cerîhan esîr olduğunu Ser-asker temâşa, ba'dehu rû-kerdan olup, Kozluca'ya gelicek, ârâma mecâl kalmayup, heman Yeniçeri Ocağı ile Ağa Paşa ve Mîri Atlu askeri ile Abdürrezzak Efendi iki tuğlu Abdullah Paşa ve Süleyman Paşa ve Silâhdar ve Sipahdan[35] biner adam ve bin Bosnalı ile Battal Bey-zâde ve sâir Mîrî Levendi[36] sekiz bin atlı ile ve Ağa Paşa, Yeniçeri ve Cebeci ve Topcu piyâdeleri ve yirmi top ile alaylarını vezîrin Şumnu kenarına binâ ettiği Alay-köşkü'nden vezîr ile Mîr-i âhûr Ağa, seyran olunduktan sonra gayrete[37] gelenlerden gürûh gürûh varup mülhak olmağla, yirmi beş bin cengci askere bâliğ oldu ve toplar, hartuç nizâmlanur iken, muhterîk olmağla vâfir topcu yevm-i merkûmda telef olması, alâmet-i şerr-idi. Lâ-ilâç revâne oldular. Üçüncü gün Kozluca'ya vardıklarında Çerkes Hasan Paşa ile Gem-almaz Bölük-başı a'dâ tecessüsüne, Hacı-oğlu'na irsâl olunmağla, üç sâ'at mahâl Uşenli (veya Uşatlı (= اوشنلی) karyesine vardıklarında, bir mikdar kâfir görüp, cenk ettiklerinde, Gem-almaz rütbe-i şehâdete vâsıl oldukda, a'dâ nâ-bedîd olucak avdet ettiler. İrtesi Uşatlı suyunu zabt içün bin adet Boşnak irsâl olundu; varup ol-havâliyi tecessüs ettiklerinde, Gem-almaz'ın cesedinden gayrı insana müte'allık kimesne görmedik diyerek geldiklerinde, beride olanlar, küffâr havfinden firâr etmiştir deyü hüsn-i zann ettiler.

Terk-i ihtiyatdan zarar :

Sâhib-i ihtiyat olanlar, düşmanın firârını müşâhede etse dahi, hîyleye haml edüp, tedârikden ve tecessüsden gâfil olmaz. Lâkin bu sefer zuhûrundan beri hasmı za'if i'tikādı ile ve küffâr hîyle ve ihtiyât ettikde, firâra haml ile hüsn-i zann olunarak[38] bu hâllere giriftâr oldular, yine hüsn-i zannı elden bırakmadılar. Ertesi müşâvere olunup, Abdullah Paşa dört bin süvâri ve

Kul-kethüdası iki bin piyâde ile Uşatlı'ya takdîm olunup, nehre karîb vardıklarında, dünkü gün ihtifâ eden küffâr Uşatlı'yı bu gün zabt ve bir kaç tabur çıkardıkda Abdullah Paşa süvâriler ile [517Ia] cenge kıyâm ettikde, piyâdeler dahi henüz mübâşeret etmişler-idi. Süvâriler, küffârın kesretini görüp, avdet ettiklerinde piyâdeler, bunlar bizi esîr verecek deyü ric'at ettiler. Amma bunları Ağa Paşa ile Reîs Efendi takdîm edüp, ne gûne hareket enseb deyü sohbet ederler-iken, Abdullah Paşa'nın cenge mübâşereti haberi gelicek, Efendi bir mikdar süvâri imdâd dahi gönderüp, bu hinde Baht-Giray Sultan dahi gelmiş-idi. Cenge mübâşeret edenler, avdet etmiş haberi gelicek, Paşa ile Efendi'nin aklı münselib olup, heman Efendi, yanında bulunan üç yüz süvâri ve Tatar Sultanları ile süvâr ve avdet eden askeri cenge sevk içün sür'at ile sürdükde, on dakîkada ric'at edenlere erişüp, başa-baş cengden firâr, zinâdan eşedd-i ekber-i kebâirdendir. Buyurun küffâr üzerine varalum der-iken, Ağa Paşa ardından sed-başına gelüp, ilerü yürümeyüp, küffâr top atarak takarrüb ettikde, Ağa Paşa dahi, top atmaya başladıkta, iki tarafın[39] güllesinin altında Efendi kalup, asker lûtuf ile cenge dönmiyecek, müslüman değilmisiz deyü ünf ve ibrâm kıldıkta, asker ise iki buçuk sâ'at ilerü yayan yürüyüp, bir sâ'at küffâr ile muhârebe edüp, iki buçuk sâ'at dahi[40] beri gelmeğle, bî-tâb olup, dönmeye tâkat yok deyü huşûnet ederler-iken, nâ-begârın[41] biri işte Efendi'ye cevab bu deyüp, bir tüfenk sıktıkda, rüfekâsından dahi üç yüz kurşun birden patlayup, kurşunlar üzerine munsab oldu. Hikmet-i hüdâ libâsından te'sîr etmeyüp, kaldıkta, etbâ'ından gayretlüler, düşmana doğru[42] gider sûretinde firâr ve nefslerini tahlîs ve Ağa Paşa hurûba mübâşeret etti.

Lâkin meterissiz piyâde cenge yaramaz, açıktan gelen salkım ve sâir âteşden, düşmana karışmak gayreti olunmayup, Abdullah Paşa'nın münhezim askeri dahi lâhik oldukta, haşyet ve hirâs müstevlî olup, umûmen mukâbeleden dönüp, müteferrik oldular. Eğer Abdullah Paşa ile ilerü asker göndermeyüp, oldukları mahâlle meteris hafr ideler-idi, iş görülür-idi, gaflet olundu.

Cengden firâr eden sekiz bin atlının Beşiktaş'dan Üsküdar'a geçtiği :

Bu perişan olan askerden sülüsü Balkan'dan Âstâne'ye ve sülüsânı Ağa Paşa ile Orduya gitti. Vezîr eleminden asemm oldu ve Âstâne'ye teveccüh eden, yedi-sekiz bin atlı, Beşiktaş İskelesi'ne geldiklerinde, ahâliyi dehşet alup, Üsküdar'a ubûrdan men' ettiler. Ekmek vefâ etmeyecek, âteşe[43] kasa-

bayı yakarız, gûne fesâdâta tasaddî edüp, orduya çevrilmek [517/b] kābil olmıyacak, Üsküdar'a ruhsat verildi. Ve Dağıstânî Paşa, Orduya sekiz sâ'at karîb gelüp, a'da Kozluca'dan berü Şumnu tarafına geçti, haberini gönderdi. Ertesi küffârın Yeni Pazar'a geldiğini bildirdikte, Vezîr ordusu olduğu mahâlden, kurşun menzili geri çekilüp, Şumnu etrâfına-çekilmiş. Hendekler kenârında karar edüp, meterisler hafr olunup, meterisin üst-başına Yeniçeri, nihâyetine Cebe-hâne ve mühimmat tekmilen yanlarına vaz' ettikte, Defterdar Derviş Efendi meterislere varup, bahşiş i'tâ ederek, askeri mesrûr edüp, cân-ı gönülden askeri cenge tahrîs eyledi. Ve mevcûd olan on bin süvâri Dağıstânî Paşa ve Çerkes Paşa ve Süleyman Paşa yanına cem' olunup, a'dâ zuhûrunda Allaha şirk (= الله شرك)[44] meteris pîşine götürdüp, top ve tüfenk ile kahr olunmak tenbîh olundu ve kapılardan kimesne gitmesün deyü birer orta bekçi nasb olundu.

Defterdar Derviş Efendi'nin gayreti:

Fitne-i garîbe der Şumnu :

Amma bir kimesne üç seneden berü Şumnu'dan teveccüh edüp, Şumnu'nun mahsuriyetini görüp, zevcesini tahlîs sevdâsı ile erkek kılığına avratı tebdîl edüp, Çengel Kapısı'ndan hurûc eder-iken, mahâllelisi kapıcılara haber vermekle, avratı kapı üzerinde olan köşke habs ettiklerini görenler cem'iyyet ve cem'iyyeti görenler tecemmû' edüp, er kılığında avratı orduya götürecek-imiş sadâsı zuhûr ettikde, küffâr sakalımıza yapıştı. Bu herif fısk içün orduya avrat götürecek-imiş denilmekle, ikisini pâre pâre ettiklerinde, Muhâllefât Kâtibi dahi mürûr eder-imiş; bu mazlûmlara iftirâ olmuş deyicek, bu dahi bunlar gibi-imiş denilüp, kılıç üşürdüler ve fevt oldu zannı ile bırakdılar; dahi eceli gelmemiş, mecrûhen ve hayyen mekânına götürdüler. Amma avrat ahz olundukta, ordunun nâfizü'l-kelimi Abdürrezzak Efendi olmağla, selâmet-i nefsleri içün biz Abdürrezzak Efendi'nin hizmetkârlarındanız demişler-imiş. Bu kelâmı eşkıya sened edinüp, avrat lâşesini alup, Reîs'e götürelim deyü çadırları dolaşıp, yağma ederek, Reîs Efendi çadırına girdiler. Amma Reîs Efendi haber alup, sancağ-ı şerîf haymesine gelüp, eşyâsını etbâ' cem' ve süvâr eşkıyâ gelüp eşyâyı yağma edüp, perîşân oldular. Lâkin sâir ricâl dahi bu keyfiyetten havfnâk olup,

Abdürrezzak Efendi'nin eşkıyadan firârı ve azli :

sancağ-ı şerîf[45] kurbüne gelüp, küffârın vürûduna muntazırlar-iken hâtıra hutûr etmez böyle hâdise zuhûrundan[46], nısıf sâ'at ıztırab çektiler.

Vezîr ise atılan tüfenklerden şaşırup, encâm niye müncer olur deyü, tahayyür ve teskîn-i fitne içün heman Vezîr sancağ-ı şerîfi [*518/a*] alup küffâr üstüne doğru teveccüh edicek, fitne sükûn buldu.

Ehl-i kalemin ehl-i seyf umûruna karışmaktan zararı :

Ve Sipâhîler Reîs'i kendi kıyâfetlerine ilkā ve ordularına götürüp, Âstâne'ye ruhsat verdiler. Bu hâdisenin sebebi, Reîs Efendi'nin vazîfesi olmayan askere Baş-buğ olmak kârına teşebbüsüdür. Askerde ol-ukde bahâneye muntazır-idi. Bu gûne oldu ve askerin, ya'ni piyâde ile sipâhinin husûmeti ise[47] kadîmdir. Hîn-i muharebede, üzerine kurşunlar[48] sıkdıkları dahi andandır. Hatâsız insan olmaz. Bu Baş-buğluğa hilâf-ı âde[49] Abdürrezzak Efendi'nin şürû'ı bi-muhâldir. Gerçi gayretinden kabûl etti. Lâkin nusret mutasavver[50] olmayacağını cezm lâzım-idi. Zîrâ hilâf-ı âde amelden fevz tasavvur olunmaz. Yerine Rûznâmçe-i evvel Münîb İbrahim Efendi[51] Reîs nasb olundu. Ve ertesi hamîs günü düşman orduya iki buçuk sâ'at karîb mevkıfde iken, hareketi rü'yet olundukta, takvîm ve tertîb olunduğu üzre Yeniçeri Ağası meterise girüp, on iki bin süvâri ile Dağıstânî Paşa ve Çerkes Paşa ve İlbasanlı Süleyman Paşa bir sâ'at ileriden a'dâyı istikbâle irsâl olundu ve ricâl ile Vezîr Kethüdası livâ-i şerîfi ihâta etti.

Vaktâki orduya nısıf sâ'at olan Yenice karyesi civârında atlılar çarha cengine mübâşeret ettiler; lâkin Vezîr'e ârız olan illet-i samem, dünkü gün vâki' olan avrat vâkı'asından müşted olmağla, askere râbıta ve nizâm ve tahrîse muktedir olamadığından, etbâ' makūlesi iki yüz yürekli kimesne ceng eder, bâkisi seyrân eder ve firârın âsân tarîkını tevekku' ederler-iken, cengâverler Allah'a şirk kâfiri Yenice karyesine götürüp, şimdi asker birden küffâra hamle ederler deyü sabr ettiler. Bir ahad gelmiyecek, mezkûr iki yüz adam dahi geri döndükte, küffâr, askerde gayret olmadığını görücek, yüreklenüp, ateş-efşân olarak yürüyüp, iki dâne gülle süvârilere karîb sukūt ettikde, cümle süvârî birden dönüp, Allahü te'âlâdan ve Fahr-ı âlem aleyhü's-selâmdan havf ve âr etmeyüp, sancağ-ı şerîf önünden geçüp, ricâl çadırlarını yağma ederek[52], Balkan tarafına güzâr ettiler.

Ricâlin fıskından ve elvan ta'âm eklinden askere nefret ve adâvet hâsıl olduğu :

Bu yağmadan münfehim olan askerin ricâle hıkd-ı derûnîsi var. Zîrâ

neferât aç, hayvanları aç iken, ricâlin fasakası yirmi otuz tencereyi matbaha verüp[53], hânesinden ziyâde nefîs ta'amlar tabh ettiğinden ve bu âna gelince olmuş değil, çadır içine ayna camlarından çerçeveli odalar[54] yapıp, perîşan-ı sâz-ı sâmân-ı ehl-i havâ hoş-hırâm mevzûn-endâm hûbân istihdâm [518/b] ettiklerinden, hatta esâmisini zikre hâcet yok üçer kîse akçe sarf ile Âstâne'den orduya oğlan celb ettiler. Askerî bu hâletleri görüp, işittiğinden ve Şumnu'da Galata'dan çok meyhâne küşâd kılınup, güyâ zevke ve fücûra gelmişler gibi, sefer tedârikinde olmadıklarından, asker hakîkatda ceng yok, düşmana görünüp, sûlha takvîyet için geldik zann-ettiklerinden, eğer sefer olsa[57] askere ta'yîn verilür ve bahşiş ikrâm olunur ve bahâdırlık edenlere sâiri tahrîs için fevka'l-melhûz rütbe ve ulûfe ve mansıb verilüp, nevâziş olunur-idi derler-iken, düşman galebe ve takarrüb[58] ettikde bizi tahkīr edüp, safâ edenler düşmana cevab versin deyüp, düşmana el kaldırmaksızın döndüler; yoksa fütûhat taleb olunsa askerin şecî'leri tecrübe olunup[59], evlâdından ve mahbûbundan ziyâde ikrâm etmekle, hîn-i hâcetde muzaffer ve nâmdar olanları mülâhaza ederler-idi dediler.

Mahâll-i ibret[55] :

Askere rağbet olunmamakdan[56] zarar :

Vezîrin şu'ûrsuzluktan şu'ûru selb olduğu :

Hak budur ki, böyle müsteskal asker, böyle vakıtda firarden ve hezîmete bâ'is olmaktan gayri işe yaramazlar ve Vezîrin kulağı işitmez ve bir tedbîre kudreti yok; ricâl vakt-ı hâle münâsib sevk ettiklerinde, siz bilürsüz kelâmından mâ'da demez. Ricâl dahi, belki aksi zuhûr eder deyü bir tedbîr edemez; bakdılar, fakat üç yüz adam ile alem-i resûlullah meydanda kaldı; nâ-çâr ricâl alem-i şerîfi[60] alup, köprüden Şumnu tarafına geçirdiler. Bu halecanda, meterisde piyâdeden gayri can yok; küffâr kasabaya dühûl eder deyü vesvese olunur-iken, alem-i muhterem hürmetine küffâr karyeden beri geçmedi ve Feld Mareşâl'den bir kâğıd gelüp, temşiyet-i müsâlâha taleb etmiş. Ama ceviz mikdârı matar nüzûlde ve sîller cereyanda yine Vezîr livâ-i muhterem ile şaranpolar hâricinde durup, Mehter-hâne çalınır-idi. Vakt-i gurubda şehre duhûl ve seheri ricâl Paşa-kapısı'na varup, piyâde dahi şehre girmiş, şimdiden-gerü

Küffârın Şumnu'yu muhâsara ettiği:

firârda hatar var. Zîrâ yerli bizi kime bırakırsız deyü, bize hücûm eder. Bir takrîb hurûc eden olsa, levendât « صورة » deyüp firâr fikrini fekk edüp, şaranpolar verasına piyâdeyi taksim ve içeri giren süvâri dahi tansîf olunup, nısfı Çerkes Hasan Paşa yanına ve nısf-ı âhiri Dağıstânî'ye verilüp, Çerkes Hasan Paşa'ya bir tuğ dahi inâyet olunmağla, üç tuğ ile kâmrân kılınmak gayretlü adama ikrâm olunur-imiş denilmeğe vesîle oldu. Vezîr livâ-i şerîf ile Koşu-meydanı'na çıkıcak, firâr sohbeti bi'l-külliye mündefi' olup müdâfa'a kaydına düşüldü.

Çerkes Paşa'ya üç tuğ :

Defterdarın gayreti :

Vezîr samemden nâşi tedbîrden bi-behre olmağla Defterdar Derviş Efendi, kendü kendüye gayreti ele alup, atın dermiyân edüp, topların [*519/a*] ve tabyâların mühimmatlarını tekmîl ettikde, küffâr çadırların bozucak[61], herkes harbe müteheyyi oldu. Lâkin Dağıstânî'nin yanında on[62] adam yok ki, çarhaya çıka ve şaranpolarda[63] piyâde kalîl olduğundan, nâs cünûna mübtelâ olmak mertebelerine varıcak, Defterdar dellâllara nidâ ettirüp, neferâtı şaranpolalara cem' ve kendü varup, cenge hazırlananlara[64] çok çok altun vermekle, ıztırâb-ı kulûbu def' ve metânet verdikten sonra, küffâr şaranpoların Ruscuk tarafından geldikde, askerin cümlesin ol-tarafa götürüp topları attırdı. Küffâr ol-tarafından metânetin görüp, aşağı tarafa geldikte, yine cümle askeri ol-tarafa götürüp, topları attırdıkda bu mahâl dahi müstahkem deyüp, küffâr dahi aşağıdan yürüdü. Yine cümle askeri ol-tarafa alup, toplara ateş edicek, küffâr şaranpoları asker ile mâlâ-mâl zann-edüp, hamleden ferâgat ve muhâsaraya kıyâm etti.

Amma bu kadar asker bir tarafdan üzerime hücûm eder deyüp, gece muhâsaradan fârigan karye-i cedîde çekildi. Sabah oldukta, herkes biribirine[65] şükür sağlığa dedi. Zîrâ fikirler mağşûş ve müşevveş olup, Defterdar'dan gayriden şu'ûr meslûb olmuş-idi. Defterdar'ın bu hizmetleri, ferâmuş olur hizmet değildir. Siyâk u sibak[66] kelâmdan müstefad olunur. Defterdâr olmasa, dünkü gün iş tamam olur-idi. Defterdar'a du'â edelim. Sadr-ı a'zam ve Serdâr-ı ekrem olacak zât, bu vakitde zerre mıkdârı işe yaramadığından başka, ümmet-i Muhammed'i izâle-i akl edecek mertebe böyle mazîka mübtelâ olunca tedârik görmeyüp, böyle olacağını idrâk etmemek ve esva'-i serdârândan olduğunu tebyîn etmek ne demek?

Feld Mareşâl'den sûlh talebi ile kâğıd geldiği[67] *:*

Ve'l-hâsıl Feld Mareşâl'den gelen kâğıd tercüme olundukta, çâre variken insan kanı niceye dek cereyan etmelü; biz sûlha râgıbız deyü yazmağla, sûlha mübâşeret olundu. Çünki mütârekeleri ve sûlh sohbetlerini mahâllinden biz tayy edüp, itmâm-ı sûlhde te'hîr etmiş-idik ki, cümlesi bir makâle olup, evveli ve âhiri bir yerde olmağla istihzârı sehl olmak kasd olunduğuna binâen, ibtidâ-i mütârekeden beda' edelüm.

Zuhûr-ı mütâreke :

Çünki Muhsin-zâde vezîr oldukta, veled-i zînâ Feld Mareşâl vezîri tecrübe ve iğfâl içün baba dostluğu arz ettiğine mağrûr olup, kendüyü kâr-güzâr add etmekle, bir kaç seneden berü asker yüze çıkmış, sûlhdan gayri çâre yoktur, küffârda galebe olduğundan mütavassıtlar[68] minnet etmiyor[69]. Âstâne'de tavassut âdeti olan elçilere tavassut sipâriş olunsa[70], Moskov sûlha [*519/b*] kâildir deyü, seksen beş senesi Zi'l-ka'desinde (Şubat 1772), Sultan Mustafa merhûma tahrîr etmekle, cevâbınd[a][71] vârid olan hatt-ı hümâyûnda, benim vezîrim, bu tarafdan sûlhu talebden mahzûr olmağla, tarîkı bulunmamış-idi.

Lâkin şimdi senin temennan hâsıl olup, Nemçelü tarafında[72] bir haber zuhûr ettiği, Rusyalu bu esnâda mütâreke taleb edicek, devlete hayr-ı fikr ederiz. Ancak bizi karıştırmaksızın maslahat görmek ister dediler[73] ve Nemçelü karışmaksız, Rusya mütâreke taleb eder deyü, Prusya'dan dahi kâğıd geldi ve esas Kırım Tatarı serbest ve Eflak ve Boğdan, tazmîn vechi ile redd eylemek şartîledir. Bu husûsu ulemâ ile meşveret ettiğimde, serbeste şer'de cevâz olmadığından mâ'ada aklen dahi mahzûrat çoktur. Ancak mütârekeden zahîre ve asker cem'ine ve Silâhdar Mehmed Paşa'nın, Babadağı vak'asında telef olan mühimmatı tekmîle, sana vakit hâsıl, deyü cevâz gösterildi. Fikirli ve dakîk adamlar ta'yîn edesin deyü yazıldı. Vezîr dahi bir kaç seneden berü re'âyâ ve memleketler harab ve ordu telef olmağla, tanzîme vakit[75] hâsıla olmak içün mütâreke fi'l-kıtâl maddesini, Vezîr Feld Mareşâl'e tahrîr ettikde, ol-dahi[76] Orlof nâm baş cenerâli mürahhas-ı evvel ve yirmi sene Âstâne'de Moskov Kapu-kethüdâsı olan Obreşkof'ı sânî ta'yîn ettiğini ve[77] Muhsin-zâde vezîr olduğundan memnûniyetini ve iki tarafın müfsid kelâmı ile kazâya uğ-

Yenişehirli Osman Efendi ve Yâsinci-zâde Efendi'nin mürahhas olup, mükâlemeye gittikleri tafsili[74]*:*

rayup, kan dökülmek men' ve müsâlâha olunmak içün eyyâm-ı mütârekede, Kara-deniz'de sefîne olmasun ve Tuna karşısında, Bükreş'den gayri umrân olmamağla, mükâleme Bükreş'de olsun ve me'mûrlar Yerkökü'den istikbâl olunur deyü yazmağla, Süvâri Mukābelecisi es-Seyyid Abdülkerim Efendi ve Reîs Kisedarı Dürrî Efendi mürahhaslar[78] nasb olunup, Dîvân Tercümanı İskerlet ile Mart'ın yirmi dokuzu ve Muharrem'in beşinde (= 18 Mart 1774), Şumnu'dan irsâl olundu ve asker sûlh zannı ile fütûr getirmemek içün Şumnu[79] meştâsında tuğlar merdiven başına ihrâc olundu.

Mütâreke Mürahhassı Abdülkerim Efendi:

Abdülkerim Efendi'ye vakit geçir deyü Vezîr'in tenbîhi üzre ayak sürüyerek Bükreş'e varup, elli iki sâlinde (1739), Belgrad sûlhunda, Abdülkerim Efendi bile bulunmak takrîbi ile tab'-ı nasarâya âşina olmağla Rusya'nın[80] mütâreke mürahhassı Simolen ile otuz yedi günde, münâkaşalar ile dokuz madde üzerine Mayıs'ın on dokuzu ve Safer'in yedisinde (= 19 Nisan 1774), müsâlâha temessükü gibi şurûtlar[81] tahrîr olunarak ve mükâleme olunarak, temessükler i'tâ olundu ki, madde-i evveli[82] iki tarafın askeri bulunduğu yerde meks etmek; 2 - Mütâreke i'lân olunmak[83]; 3 - Sûlh tamam olunca, Tuna hadd-ı fâsıl olmak; 4 - Ak-deniz'de [*520/a*] Moskov kapdanına ve Kırımlı'ya mütâreke haberi verilmek; 5 - Özü ve Kılburun'a mühimmat ve asker gönderilmemek; 6 - Kırım cânibinde Moskov'un zahîre gemisi karaya düşer ise, tahlîsine sa'y olunmak; 7 - Anadolu tarafına düşer ise, kezâlik; 8 - Gürcistan'a ve Kuban'a mütâreke haberi verilmek; 9 - İş-bu mühâdenenin nihayeti Teşrîn-i evvel'in ibtidâ gününe dek olmak deyü yazılup, bizden mürahhas Rusya'ya bir donanmış at ve Ser-kâtibine bin kuruş ve tercümanına yedi yüz kuruş verilüp, Moskova'dan bizim mürahhaslara üç tulum samur kürk hediye verildi.

Asker, mütâreke sohbeti ile gelmemek[84] etmesünler deyü, Vezîr rûz-ı Hızır'da çadıra nakl etmekle, sîl-misâl asker, fevç fevç orduya vürûd eyledi. Abdülkerim Efendi geldikte, küffârın mütâreke talebi kıllet-i zahîre ve kahtdan olduğunu haber verdi. Amma bizim tarafda dahi Babadağı vak'asından mühimmât kalmamış-idi. İki taraf vüs'at buldu ve Rusya tarafından Orlof mürahhas-ı evvel ve Obreşkof[85] sânî olup, Yaş[86] kasabasına vürûdlarında, Devlet-i aliyye'den dahi Tevkı'î[87] Yenişehirli Osman Efendi mürahhas-ı evvel olup, üstâd-ı küll olan Ayasofya, Şeyhi Yâsinci-zâde Osman Efendi Sânî nasb olunup, Âstâne'de mukīm Nemçe ve Prusya orta elçileri dahi tavassut içün bile gidecek olmaları ile her birine kırkar kîse ta'yinât baha verilüp, mevrûd günü [12 Rebi'ü'l-evvel], Âstâne'den[88] hurûc edüp, Rebi'ü'l-

âhir'in dördünde (14 Haziran 1774), orduya vüsûl buldular ki, iki buçuk sâ'at mahâllin iki tarafına seksen binden ziyâde piyâde nefer saf olmuş-idi.

Elçiler gördü, mürahhaslara ve elçilere birer samur kürk ilbâs ve Mektûbî Ser-halîfesi Nahîfî âfendi mükâleme kâtibi ta'yin olunup, Ruscuk'a[89] vardıklarında, Yer-kökü cenerâlinden bir kâfir gelüp, eğer mürahhaslarda büyük elçi pâyesi yok ise, cenerâli sizler ziyârete gelmek iktizâ eder dedikte, büyük elçi pâyemiz olduktan başka, dediğin rütbeye vâfir adam îsâl etmeye kudretim var deyü, Osman Efendi cevap verüp, Yer-kökü'ye geçtiklerinde, cenerâl ziyâretlerine geldi ve gider-iken, bir donanmış at çekti. Ertesi bunlar cenerâle gittiler. Ba'dehu sapa yollardan Fokşan kenarında mükâlemeye i'dâd olunan orduya vardıklarında, Moskovlar ziyârete gelüp, ertesi bunlar Moskov'a vardılar. Amma mürahhas-ı sânî Obreşkov'da, büyük elçi pâyesi olup, Yâsinci-zâde'de[90] olmamağla, mükâlemeye idhâlden imtinâ' eylediklerinde, İstanbul Pâyesi fermânı[91] vürûd etmekle, müşâvereye [520/b] idhâl ve mükâlemeye şürû' olundu[92] ve mürahhaslar, ruhsat-nâmelerin[93] birbirlerine mübâdele eyleyüp, Osman Efendi, mutavassıtlar dahi gelsin dedikde, Rusya mürahhası onların me'mûriyetinde tavassut yoktur; belki bir maddede su'ûbet olunur ise himmetleri munzam olmak içün dürler deyü cevab verdiler.

Mükâleme-i mürahhasan ba-Moskov[94] :

İbtidâ Rusyalu mükâlemeye bedâ' edüp: 1. Bâ'is-i cem'iyyet, bâ'is-i hısâm olan şey ref' olmak; 2. Ve bu cidâl Osmanlu'dan neş'et etmekle, zararımız tazmin olunmak; 3. Ve tarefeyn re'âyâsına te'addi olunmamak husuları mülâhaza olunarak nizam verilmeli dedikde, Osman Efendi, bizim de merâmımız böyle olmağla nizâma geldik. Amma bâ'is-i hısam olan şey'i dediniz, meçhulümüz beyân oluna dedikte, eğer mevadd-ı selâse-i mezkûreyi kabûl kıldınız ise, tafsîl olunur dedi[95]. Osman Efendi, îzâh ve beyân olunmadan, nice kabûl edelim, beyâna muhtâc dedikte, kelâm âhire tahvîl ve mekânlarına gittiler[97]. Bir gün sonra yine cem'iyyetde, yine mevadd-ı selâsenin kabûlüne muhtâc dediklerinde Osman Efendi, ma'lûm olmadıkca kabûl olunmaz deyicek, Rusyalu, binâ temelsiz olmaz. Bu üç şey temeldir dedi ve kelâm-ı âhir halt olundu. Sonra yine mevadd-ı selâse kabûl olundu mu dedikde, Osman Efendi merâm nedir? i'lâm lâzım deyüp, yine kelâm-ı âhire intikāl, sonra bu üç madde ka-

Zuhûr-ı serbestiyet-i Tatar[96] :

bûl olundu mu? dedikde, kabûl olmayacak ne var? yollu hüsn-i edâ ile mülâyemet gösterdikde, kabûl olundu zannı ile tafsîle âğâz edüp, sebeb-i hısâm Tatar'dır. Anlara nizâm gerek dedikde, bu sefer zuhûrunda ve bu husûmetde asla Tatar'ın sebebiyyeti[98] yok. Belki Balta maddesi bâ'is-i hısâmdır dedi.

Orlof, Tatar şimdi bâ'is değil ise, evâilde sebeb oldukları var deyicek, Osman Efendi, anlar ol-vakitde bâ'is oldular ise akıbinde kûşmâlleri olmuştur. Şimdi yine taht-ı zâbıtaya idhâle sa'y olunur deyü cevab kıldıkda, kavm-i mezbur zâbıtaya rabt olunur kabîle[99] değildir; illâ serbestiyet nizâmına muhtactır; tarafeynden onlara nezâret olunur diyerek bir cedîd devlet izhârı dâ'iyyesinde olduklarını izhâr eylediklerinde: Osman Efendi, bizim devletimizin kıyâmı umûr-ı küllîye ve cüz'îyede şer'îmize tatbîk etmekledir; serbestiyetde ictimâ'-ı halifeteyn mahzûru vardır. Şimdiye dek böyle teklîf vuku'u yoktur; dostluk murad edenlere, hilâf-ı şer' teklîf lâyık değildir. Moskov mürahhassı, Tatar'ın gâfilleri[100] Kefe maddesinden sonra kendülere hayr[101] zannı ile asker-i islâmdan rû-kerdan olup, din düşmanı ile yek-dil ve küffârı [*521/a*] kıt'a-i Kırım'a da'vet ve idhâl ettikden sonra, Moskov'un ünfünü görüp, ne kabahat ettiklerini bilüp, muztaribü'l-hâl ahidlerine nâdim oldular. Ammâ meleke-i müşfikamız tâ'ife-i mezbûrenin istîsâline kādire[102] oldukta, kendüleri serbestiyet taleblerine merhamet ve ahidlerini kabûl etti. Tağyîr kābil değil deyü inad ettiklerinde, Osman Efendi, müşfikānın şefkati ma'lûm; ammâ husûs-ı mezkûrda[103], özr-i şer'îmizden başka, re'âyâ makūlesi Tatar'ı merhamet deyüp, pâdişahımıza kesr ve noksan verecek şey'e bu mertebe isrâr lâyık değil dedi.

Ammâ Moskov mürahhasları kelâmından rücû' etmeyüp, bu şefkati biz[104] cümle mülûke inhâ ettik; tağyîrinden imparatoriçemize kesr ve noksan gelüp, ahdine bi-vefâ olmak lâzım gelür; bizim ruhsatımız bu kadarca deyü, işrâb ve def'-i meclisden üç gün sonra[105], Orlof tenha, Osman Efendi'ye gelüp, eğer serbestiyet kabûl olunmaz-ise maslahat fesh olur dedikte: Osman Efendi bu emri kabûl bizim elimizden değil; pâdişahımızın dahi elinden gelmez; Zîrâ kitabımıza muhâliftir. Eğer on bin adama baş olan kimesne hilâfet da'vâ etse, izâlesi pâdişahımıza vâcib olur; kande kaldı ki, yüz binden ziyâde olan Tatar'a cevâz verile demekle Orlof gitti. Üç gün sonra tekrar akd-i meclis-i mükâleme olundukda kıraliçe ahdinden dönmek ârını kabûl etmez, zîrâ bizim şeri'atımızda dahi ahdinden dönmek olmaz[106]. Böyle olucak işler ma'lûm.

Gelelim tazmîn maddesine denildikde, zuhûr-ı sefere Osmanlı sebep oldu. Biz[107] cengimiz yok, haddimiz değil dedikce, ısgā olunmayup, Kırım Giray taslît olunup, memâlikimizi harab ve[108] yebab eyledi[109], dediklerinde, Osman Efendi, Leh'e me'mûr ettiğiniz Röbnin[110] nâm cenerâl bâ'isdir. Leh'in ihtilâfı Balta'ya sirâyet etmek ile fesad hâsıl oldu. Tazmîn Rusyalu'dan iktizâ eder ve Kırımlu'nun bizden ahid-nâmesi var dediklerinde, Osman Efendi bizde[111] altı kıt'a mahzer var, böyle olucak kavm-i Tatar iki-yüzlü; iki-yüzlü kavme şefkat neden iktizâ eder ve anlara şefkat der-iken, tarafeynden anlardan ziyâde kan dökülmeye sebep olur. Merhamet onlara mı lâzım, yoksa tarafeynden telef olacak ibâdullaha mı lâzım deyü sü'âl ettikde, ya siz böyle kavmi niçün kendümüzden ayırmayız deyü sâhib olursuz. Bu maddenin tahvîline imkân denildikde, Osman Efendi, gelmek irâdet, gitmek icâzet deyicek [*521/b*], çünki böyledir, şer'an kābil olmadığını kıraliçeye ifâde lâzım deyüp, Orlof, ifâdeye Petreburk'a gitti ve mürahhaslarımız ordu cânibine hareket etti.

Dört meclisden sonra fesh haberi Vezîre vâsıl oldukda ve Ağustos'un yirmi ikisinde cenge karar verildi ve Abaza Hazînedarı Feyzullah Ağa'nın delîrliği ma'lûm-ı sagīr ve kebîr olmağla, iki tuğ ihsan olunup, Tutrakan muhâfazasına tâyîn olundu ve Yenişehirli İsmail Ağa'nın Mora'da yararlığını Vezîr müşâhede etmiş olmağla, üç tuğ i'tâ olundu ve mukaddemce beşyüz kîse, ba'dehu yedi-yüz elli kîse hazîne Âstâne'den gelmiş-idi; şimdi iki bin beş yüz kîse dahi geldi. Ve Osman Efendi ile Yâsinci-zâde dahi orduya gelüp, biz müsâleme sohbetinin derece-i ülâsında serbesiyet ukdesini hâll edememekle mevadd-ı âhirin ismini yâd nasîb olmadı.

Üç Tuğ:

Mürahhaslarımızın avdet ve orduya geldikleri:

Yâsinci-zâde, iş-bu *Şârih-i fakīr*'in mukaddematdan[112] nesh-i hamseye[113] varınca, üstâd-ı ekremi olup, tevârih[114] ile âşinâlığıma âşinâ olmağla, gidecek oldukda, bu *Fakīri* ba-fermân kendüye Kethüdâ nasb ettirmek diledikde[115], azîmet olunan selm ve müsâfât husûlüne alâyim yoktur, belki iğfâldir. Bendeniz gitmediğimden başka, sultanım dahi isti'fâ buyurun dediğimde, ammenin me'mûlünün hilâfına cezm etme buyurup gitmişler idi. Âstâne'ye geldikde, mâ-vak'ayı tafsîl buyurup, fesh-i meclisde, senin kelâmın hâtırıma hutûr etti ve isti'fâ etmediğime nâdim oldum dedikten sonra, ben keferenin edâsından bir türlü matlûbları sûlh değil, belki noksanlarını tekmîl

içün, iğfâl içün[116], imrâr-ı vakt olduğunu ve kendülerin bu esnâda asla tedârikleri olmadığına ve ordûy-ı islâmda askerin kesretine ve kuvvetine[117] vâkıf olup, vakıt fırsattır deyü orduya gelmeye acele ettim. Nişancı Osman Efendi, mürahhasların iğfâlinden ümid-var olup[118], kırk gün dahi meks edecek-idi. Ben durmayup gelicek, ol-dahi avdetde, Feld Mareşâl ile görüştüğümüzde, yine iğfâl ümmiyesi ile sabr olunsa, netîce me'mûlümüz idi. Pek hayf oldu ve zahmetler heba[119] oldu. Te'essüf gûne mektubu Vezîr'e vâsıl oldukda, Hâcegândan Ahmed Vâsıf Efendi'yi Vezîr-i gāfil, Feld Mareşâle mektub ile vardıkta, benim dahi maksadım sûlh idi; Lâkin mürahhaslarınız tevakkuf ve sabr ve imtidâd-ı mütârcke içün niyâzımızı kabûl etmediklerinden mahzûn olmuş idik. Lâkin Vezîrin[120] imtidâd-ı mütârekeye işâretinden, ziyâde memnûn oldum [*522/a*]. Bi'n-nefs mükâlemeye ben mürahhas olmayı devletime tahrîr edeyim; Ammâ adam varup gelince, fesh-i mütareke olundu, vakit geçer, hemen vekâlet-i sâbıkam[121] hasebîle, kendiliğimden kırk gün mütâreke zamm edüp, akd-i mütâreke ettiğini Vezîre yazup, tasdik-nâme taleb etmiş. Bu kâğıd, Vâsıf Efendi ile Vezîr'e vâsıl oldu. Ammâ biz[122] orduya gelüp, küffâr kahtdan ve za'afından[123] merâmı iğfâl-imiş. Vakit[124] fırsattır deyü haber verdiğimizde[125], etrâfa fermânlar münteşîr olup[126], orduda olan Tuna'dan karşı ubûra bin can ile tehyi'e ederler-iken, bu kâğıd gelicek[127],

Fevt-i fırsat ve gaflet[128] :

Ordu-kadısı Ni'met Efendi bu maslahat hayırlıdır, zîrâ kırk gün geçince şitâ gelür ve mükâleme ile altı ay mürûr eder, bahara ziyâde tedârik görülür, belki bir şey'e hâcet kalmaz, sûlhda tamam olur deyü hüccet tahrîr ve devlete irsâl olunmağla, Vezîr mütâreke tasdiknâmesini Feld Mareşâle irsâl eyledi ve askere tekrar imtidâd-ı mütârekeyi ihbâr ettikde[129], cümlesi şetm ü gayz etti. Eğer fermânlar münteşir olduğu üzere, karşı geçilse bilâ-mâni' ve bilâ-hâil ilâ-mâşâü giderler ve feth ederler ve ganâyim ve esîr ahz ederler-idi. Ba'dehu sûlh olursa, gālibâne olunur-idi. Kâfirin merâmı iğfâl olduğunu kendüler iz'an edemedi ise biz haber verdikden sonra bîdâr ve müteyakkız olmayan vezîr ve ricâl ne gûne olacak.

Abdürrezzak Efendi'nin mürahhas olduğu[130] :

Ba'dehu Abdürrezzak Efendi gitti ve edemeyüp geldi. Bunlar bahara ziyâde asker cem' edecek-idi. Sülüsü[131] mertebe gelmedi. Zîrâ kesretle hâhiş ile varup, cenge muntazır olmuş-iken, bizi def' ettiler. Bu sene yine böyle

olur dediler. Ve'l-hâsıl bu Muhsin-zâde ve min teb'a bu kârı pek kerih hatm eder demiş-idi. Fi'l-vâki' ma-seyyiatiden ma'lûm olur[132] deyü Hoca Efendi takrîr buyurdular. Ba'dehu orduda müşâverede, sâbıka mükâlemeler reîsler ile ola-gelmeğle, Abdürrezzak Efendi cümleden elyak denilüp, ilbâs-ı ferve-i samûr olundu ve Baş-muhâsebeci Süleyman Penah Efendi ve Silâhdar-kâtibi Atâ Bey, yanına müsteşar ta'yîn olunup, Beylikci Hayri Efendi Vekāyi' kâtibi nasb olunup, ber minvâl-i muharrer ruhsat-nâmeye, hatt-ı şerîf keşîde olunmuş, gelicek Receb'in yirmi beşi ve Teşrîn-i evvel'in on ikisinde, ordudan Abdürrezzak Efendi hareket ve dört günde Bükreş'e vardıklarında Rusya mürahhas-ı evveli Obreşkof ziyâretine geldikde [522/b], Efendi donanmış at çekdi. Ol-dahi âna vardıkta, tulum ile samûr ve kakım verdi. Dahi Forta[133] nâm mahâll, mükâlemeye mahâll ta'yîn olunmağla, Şa'bân'ın on üçünde (19 Ekim 1774), cem' olup, hükm-i ilâhiyeyi hâvî vech-i me'mûriyetlerini mübîn, herkes kendi ibâratı ile inşâ okumak âdet-i kadîme olmağla, ibtidâ Obreşkof, sonra Efendi inşâ'i kır'et edüp, ruhsat-nâmeler[134] mübâdele olunduktan sonra, Obreşkof müddet-i[135] mütâreke sü'âl ettikde, Efendi altı ay dedi.

Obreşkof dört ay dedi ve Efendi ziyâde olmasına azîm sa'y etti; olmayup nevrûza-cek, dört ay on güne nizâm verildi ve Teşrîn-i sânî'nin onbeşi[136] gelüp, evsat-ı şitâ olmağla, meştâ içün mahâil tensîbine bir kaç def'a, ba'de'l-müşâvere Şumnu'da karar[137] verilmekle, gurre-i Ramazan (5 Kasım 1774)'da kışla[ğa][138] duhûl olundu.

Üç tuğ[139] :

Ve Çatalcalı Ali Ağa'nın Mora'da[140] yararlığını Vezîr müşâhede etmiş olmağla, üç tuğ ihsân eyledi ve Abdürrezzak Efendi ibtidâ mükâlemede, üç madde esas olsun[141]; biri imtidât-ı mütâreke ve biri serbesiyet husûsu. İki devletin müsâfâtına münâfi olmayarak, nizâm verilmek[142] ve biri tüccar intifa'ı dedikte, Obreşkof, ibtidâ sizden tazmîn iktiza eder; Zîrâ bizi mesârife giriftar ettiniz dedikte, Efendi, bizim mesâfirimiz sizden beş kat ziyâde, biz kimden taleb edelim deyicek, Obreşkof, siz sebepsiz dedikte, hâşâ, eğer devlet ceng ve sefer murad etmiş olaydı[143], bir kaç sene mukaddem serhadler[144] ve askere ve zahîre ve mühimmata nizâm verir-idi. Amma, Leh[145] fitnesi vuku'unda arâcîf kesret bulup, menzil ile gider gibi sür'at ile hareket olundu; hatta bu sebebden orduda belây-i kahta mübtelâ olundu. Belki bizim böyle tedâriksiz hareketimize siz sebep olduğunuz deyü ilzâm eyledi. Nihâ-

yet haftada iki gün mülâkat ederek, otuz sekiz meclis-i mükâlemede Eflâk ve Boğdan ve Osmanlu ve Rusyalu re'âyâsının cürümleri afv olunmak ve Gürcü'ye geçen kal'alar devlete redd olunmak mukābili, ba'de'l-yevm, Gürcü esîr olunmamak[146] ve Âstâne'de Rusya elçisi hizmetinde olanlar, cizyeden[147] mu'âf olmak ve elçi etbâ'ından islâma gelenler, tercüman yanında tekrar su'âl olunmak ve Kabartalar Moskov'un[148] olmak ve iki devlet yedinde olan üserâ meccânen itlâk olunmak ve bu ânâ gelince olan sûlhler fesh olunup, ba'de'l-yevm olacak ile amel olunmak.

Bu on madde böylece nizâm bulup, senedler ahz olundu ve serbesiyetde, hutbe âl-i Osman nâmına olup, Tatar kimi ihtiyar eder ise, devletden taklîd olunmak ve Kırım kadıları Devlet-i aliyye Kazaskeri'nden hükûmet mürâselesi alınmak [523/a] husûslarına Rusyalu râzı oldu. Lâkin Kırım kal'alarını[149] devlete redde[150] gelindikte, Yeni-kal'a ve Kerş Moskov'da kalmak içün Obreşkof isrâr ettikde, Efendi, emniyyet selb olur, buna Devlet-i aliyye kāil ve râzı olmaz deyü çok sohbet ve mükâleme münfesihe olmak hâletleri[151] zuhûrunda, Obreşkof Petreburk'a[152] ve Efendi Âstâne'ye tahrîr etmeye[153] karar verilüp, kırk gün va'de verildi.

Ba'dehu Obreşkof müddet-i mükâleme itmâma[154] karîb olıcak, tağyîr-i kelâm edüp, sa'yler hebâ olmasun der-iseniz, akd-i müsâlâha bir kaç maddeye mevkufdur. Vücûda gelir ise, tazmînden fâriğ oluruz. Mevaddın biri serbesiyet-i Tatar'ın ibkāsına[155], Rusyalu mütekeffil olmak; ve biri Kerş ve Yeni-kal'a yedimizde kalmak; üçüncü, bahreynde ceng gemileri ve tüccar sefîneleri keyfe-mâ-yeşâ gezmek; dördüncü bâkî kal'alar Tatar yedinde kalmak ve Moskov'a esîr olan Boğdan Voyvodası Ligor müebbeden voyvoda olmak ve ba'de mevte, voyvodalık evlâdına mîrâs ve mu'ayyen olan mîrîsini, Dübro-Venedik[156] misillû, üç senede bir[157] kerre Âstâne'ye elçisi[158] gelüp edâ etmek ve Özü hedm olunmak ve Kıl-burun Rusyalu'ya verilmek.

Bu altı madde maddeye rizâ verilür, ne a'lâ ve illâ-fi-lâ (والا فلا) dedikte; Efendi, çünki maksad böyle idi, ibtidâen işrâb olunsa, bunca eyyâm zahmet ve izâ'at-i vakt olunmaz; kabûl olunmayacak du'âya el kaldırılmaz-idi demekle, bu[159] tekliflerin mâ-lâ-yutak olduğunu ve mütâreke ve mükâlemeden maksad, ancak imrâr-ı vakt içün iğfâl olduğunu, henüz tefehhüm[160] ettiğini Abdürrezzak Efendi takrîr edüp, me'yûsiyeti izhâr ettikde; Obreşkof, hele bu kâğıdı devletinize irsâl eyle, ne cevab gelür demekle, bu kâğıdı Efendi Âtâ Bey ile irsâl, ol-dahi orduya gelüp, müşâvere olundukta: şerîat tecvîz ettiği mertebe ile nizâm ver ve meram Yeni-kal'a ile Kerş lima-

Âtâ Bey'in mükâlemeden Âstâne'ye geldiği[161] :

nıdır[162], bâkisi mügalâtadır ve seyr-i deryâ husûsu mümkün mertebe tanzîm ve Kal'a-i cedîd ile Kerş şurût ve uhûd ile Moskov'da ibkā ile şimdilik müşâveremizde istisvab olundu deyü Abdürrezzak Efendi'ye yazıldı ve bu minvâl üzre Ordu-kadısı olacak Müfti-zâde Ahmed Efendi bir hüccet tahrîr edüp, Âtâ Bey ile Âstâne'ye îsâl ettiklerinde, bir kaç def'a huzûr-ı hümâyûnda ve bâb-ı âsafîde ve der-i şeyhü'l-islâmîde akd olunan encümen-i şûrâlarda[163] madde-i dâmân ve madde-i kefâlet ve madde-i Kal'a-i cedîd ve liman-ı Kerş ve madde-i ıtlâk-ı seyr-i derya[164], hânmân-ı devleti tahrîbdir ve müsavvağ-ı[165] şer'î mertebelerinden ziyâde etmeyüp, sûlha ihtimam edesin deyü Abdürrezzak Efendi'ye tahrîr[166], ol-dahi i'zâr-ı şer'îyeyi beyân ve ilzâma sa'y etti. Lâkin Obreşkof cevabında, bu şeyler tekmîl olmayınca [523/b] sûlh değil, ba'de'l-yevm mükâleme sohbetinin harfini lisana almak uhdemde değil.

Nihayet Yeni-kal'a bedeli, Taman yakasında[167] bir kal'a binâsına ruhsat verilir dedi ve müddet-i mütâreke tamam oldu; Zahîre anbarlarımız bundadır; Belki bir kazâ zuhûr eder; ya asker biri-birine hücûma başlar[168]; Adâvet teceddüd etti; Sizler ve bizler bunda eylenmek olmaz. İşte dostâne sözüm budur. Kusursuz, a'lemsiz deyü istiskâl ettikde, Efendi[169] yine nizâm kaydında oldu. Amma Obreşkof asla kulak asmadı. Tekrar Efendi, yarınki gün siz de bizim konağa gelin, sohbetim[170] var demekle, geldi. Yine Efendi çok söyleyüp sa'y etti. Kâfir asla nutk etmedi. Efendi'yi[171] hacil etti. Beş aydan berü çekilen emek, ke'enne-lem-yekûn şey'en mezkûren olup, eğer taleb olunur ise, Ruscuk adası mahâll-i mükâleme ta'yîn olunup, mükâleme olunur; yâhud mükâtebe ile mükâleme olunur deyüp vedâ' etti.

Kâfirin teklifâtı ne'ûzü-billâh, Devlet-i aliyye kabza-i tasarrufuna girmiş olup, merhameten çırağ edecek vaz'ında tekliflerdir ve Yâsinci-zâde Efendi merhûmun takrîr buyurduğu vakt-i fırsatı avk içün iğfâl idiği[173] zâhir iken ve Abdürrezzak Efendi a'kāl-i nâsdan iken bu husûsa mürahhas olmasına ve mükâlemeye şürû'da fehm edüp, fesh eylemediğine ve müddet tamam olduktan sonra ümîd ile hacâlete mazhar olduğuna ta'accüb olunur. Zirâ Hoca Efendi Âstâne'ye geldikte, gerçi bizimle kâfir huşûnet eyledi; Amma Abdürrezzak Efendi'ye mülâyemet edüp, yirmi otuz meclis olmuş gālibâ! Bir kaç güne-cek husûle gelür deyü, bu ahkar şâkirdânına, îd-i fıtırda ziyâret-i şerîfelerine vardığımda[174] hâlvet edüp, takrîr ettikde, bu dahi netîce bulmaz. Ancak iğfâldir, dediğimde, bu husûsda şüphe kalmadı; Bu istihrâcın

Ayasofya [Şeyhî] Yâsinci-zâde Efendi'nin kelâmı[172] :

münharif oldu deyicek, olmaz deyü yemin-billâhi'l-aliyü'l-a'lâ «العلي الاعلى», eylemiş-idim. Îd-i edhâda mülâkāt ettiğimde[175], cebhemden takbîl edüp, Abdürrezzak Efendi, me'yûsen avdet etmiş, amma istiskal ve rezâletini müntec olmuş, senin kelâmının aynı zuhûr etmiş.

Hâl-bu ki, biz[176] dârü'l-harbe varup, iş-erleri ile sohbet etmiş-iken ve orduyu rü'yet etmiş-iken ve bu Âstâne'de hâll ü akd erbâbı ile müsâhabet ve pâdişâh ile halvet etmiş-iken, Abdürrezzak Efendi'nin mükâlemesi, müsâlâhada karar verür deyü azm ü cezm eylediğinde, sen olmaz dediğine kāni' olmayup, hânenden[177] taşra çıkmamış iken, kelâmını yemin ile[178] temhîd ettiğin neden idi? deyü isti'lâm buyurdukda, ancak tevârihe[179] tevaggulümden olduğunu, eslâfdan eşbâhını ve Moskov'un mezâkını teşhîs ettiğimden olduğunu beyân eyledim. Hâsıl-ı kelâm Zi'l-hicce (Şubat-Mart 1773)'de [524/a] ve Mart'ın onbirinde ya'ni seksen altı sâli[180] evâhirinde (Mart 1773) mümâileyh Abdürrezzak Efendi ber-vech-i meşrûh avdet edüp gelmekle, cenge kıyâm olunmuş-idi. Ve[182] iş-bu mütâreke sohbetini[183] tahrîre şürû' kıldığımız kâğıda[184] iş-bu seksen yedi senesi Rebi'ü'l-âhiri'nin yirmi üçüncü (14 Temmuz 1773) gününe[186] gelince güzerân[187] eden hurûb ve kıtâl ve Şumnu muhâsarası esnâsında Feld Mareşâl'den gelen kâğıdda[188], insan kanı[189] niceye değin icrâ olunmalı; sûlha bizler râgıb iken, deyü yazılmağla, mürahhasınızı irsâl eyle deyü, Vezîr Çuhadarı ile vezîr mektubu irsâl olundu. Üç gün mürûrunda, benim münâsib adamım yok, tarafınızdan mürahhaslar gelsin deyü tekrar Feld Mareşâl'den kâğıd gelicek, altmış gün mütâreke taleb olundu.

Abdürrezzak Efendi'nin bilâ sûlh avdeti[181] :

Kaynarca sûlhu beyân olunur[185] :

Lâkin mükâleme esnây-i muhârebede olmağla, mütâreke kābil değil deyü cevab gelmeğle, Vezîr-kethüdâsı Resmî Ahmed Efendi'ye Nişancılık rütbesi verilüp, mürahhas-ı evvel ve Reîs İbrahim Efendi sâni[190] nasb ve müşâvere olundukta, sekiz bin piyâde kaldı ve bu sene asker[191] pek kalîl geldi ve gelenler, Kozluca'dan ve Yeni-köy[192] muhârebesinden[193] firâr etti. Mevcudumuz şeranpolar muhâfazasına kifâyet etmez; kim ceng edecek? Hiç üzerimize kâfir gelmese, yâhud imdâd gelse, zahîre yok. Ne ekl edecek? hayvânâta ne gûne yem tedârik olunacak? İnsan ve hayvan kahtdan helâk olur ve Âstâne'den ve Rum-ili'den imdâd gelmedi ve şimdiden sonra gelmek ihtimâli kalmadı[194]. Zîrâ küffâr Balkan'da[195], Çalık-kavak'a geçüp muhâfız olan Yu-

suf Paşa'yı perîşan edüp,[196] Derbend'i zabt etmekle, imdâd tarîkleri mesdûd oldu.

Her ne vech ile olur-ise sûlh evlâ denilmekle, Ordu-kadısı Abdürrezzak Efendi mükâlemesi üzre sûlh câiz ve vâcibdir deyü hüccet etmeğle, ertesi Cümâde'l-ûlâ'nın üçüncü günü (12 Temmuz 1774), ihtişâm ile mürahhaslar ve mükâleme kâtibi Beylikci Mehmed Nahîfî Efendi ile revâne olup, hâlâ Şumnu'yu muhâsara eden Gomancof (= غمنجوف)'un ordusunda gece meks; ba'dehu Küçük-kaynarca'ya gittiklerinde, Orduda olanlar sûlhun her vechile hayr olduğunu ve orduda asker olmadığını ve asker olsa, yiyecek olmadığını tahrîr ve Yeniçeri-Efendisi Ahıshalı[197] el-Hâc Mustafa Efendi ile devlete irsâl ettiler.

Yeniçeri-Efendisi Mustafa Efendi'nin Âstâne'ye geldiği[198] :

Amma Şumnu'yu muhâsara eden elli bin kâfir şeranpolardan taşra çıkan müslümanları ahz ve esîr ettiklerini, bazar gün, muvahhidîn üç yüz mikdârı Yeniçeri şeranpodan[199] çıkup, bin beş yüz müşrik ile ceng ettikleri ordudan temâşâ olunur-idi. Vakt-i zuhurdan, vakt-i gurûba dek uğraşarak, iki yüz kâfiri tu'me-i şemşîr [524/b] edüp, on iki kâfiri hayyen ahz eylediler ve zûlmet-i[200] leyl müstevlî olmağla, şeranpodan içeri girdiler[202]. Ertesi isneyn günü yerliden ve etba'dan iki bin atlı, Dağıstânî Paşa ve Çerkes Paşa ile sâ'at on ikide, şeranpodan taşra, handek önüne vardıklarında piyâdenin gayretlisi dahi yürüdü. Şu rütbe acele ettiler[203] ki, kapılara sığmayup, şeranpo ağaçları üzerinden sıçrayarak çıktılar ve sağda Ali Paşa, solda Çerkes Paşa yürüyüp, muhâsaranın on dokuzuncu günü idi; müddet-i mezkûrede küffâr ordusuna karakol-hâneler[204] binâ edüp, temekkün[205] kasd etmiş-idi; ibtidâ anları ihrāk ve meydanda olan kefereyi ihlâk; ba'dehu küffâr[206] tâburu ile cengde, bin aded kâfiri dahi kılıçdan geçirüp, büyük tâburuna varup, beş sâ'at dahi ceng ettiler. Lâkin küffâr kesîr olduğu içün küşte ve ser-nigûn olan keferenin mıkdârı ma'lûm olmadı ve bizim dilâver gāzîlerimiz bi-tâb olmağla, istirâhat ve tîmâr-ı cerâhet içün âheste[207] avdet edüp, şaranpolara geldiklerinde, küffâr ta'kîbe cesâret edemeyüp, ordusuna ric'-i kahkarî eyledi.

Nusret[201] :

Mükâleme-i Resmî Ahmed Efendi[208] :

Vaktâki sebt günü mürahhaslarımız Bazarcık[209] ve Silistre ve Hırsova muntasıfında vâkī' Küçük-kaynarca'ya vardıklarında, Mareşâl kıyâm ve ik-

râm ve Vezîr mektubunu alup, benim sûlha sa'yim olduğundan, Ser-askerlik işimi bu gün terk eyleyüp, sizinle sohbete geldim deyü izhâr-ı beşâşet ve Röbnin nâm cenerali mükâlemeye ta'yîn eyledim dedikte, bizim mürahhaslarımız olacak yâdigârlar, vezîr olacak mağşûşun tenbîhini icrâ içün fi'l-asl mevadd-ı ma'lûm tasdîknâme[210] ve temessükden hâric bir şey yok. Abdürrezzak Efendi[211] mükâlemesinde karar bulan mevadd makbûlümüz; mâ'adasına bakalım dediklerinde, Feld Mareşâl, gerçi böyle, lâkin Bahr-i siyah'da ticâret sefâyini ıtlâk üzre ticârete lâzım gelen iskelelerde gezmek ve zararımız tazmîn olunmak ve Bender mukābili Özü Moskovlu'ya terk olunmak gerek deyü kelâma başladı ve nihâyet Özü ve Hoca-Bey (= خواجه بيك = Odesa,) mukābili Kılburun bize[212] terk olunup, Kerş ve Yeni-kal'a yedimizde ibkā olunmadıkca kelâma bedâ olunmaz dedikde; bizimkiler, Kerş ile Yeni-kal'a Abdürrezzak Efendi mükâlemesinde, gerçi kat' olunmamış, lâkin lisâna gelmiş olmağla ibkā ve tasdîk edelüm; Lâkin Kıl-burun olmaz deyü münâkaşa ve mu'âraza ettiklerinde, Özü suyu ile İnecik sefâyinimize karargâh olmak içün Kılburun'dan geçmeyiz deyü Röbnin isrâr etmekle, yevm-i mezbûrede[213] musâfât müyesser olmayup, ertesi ahad günü, ya'ni Cumâde'l-ûlâ'nın sekizinci[214] (17 Temmuz 1774) ve Temmuz'un altıncı [Eski] gününde yirmi sekiz madde üzerine akd-i sûlh ettiler ki, Kıl-burun tahliye ve teslîm olunup [*525/a*] ve[215] tazmîn maddesini on beş bin kîseye kat' etmeleri ile müsâleme ve islâh-ı zâtü'l-beyn vâki' olup, sûlh kâğıdları Mareşâl[216] mektubu[217] ile acele vezîre îsâl içün gelenler isneyn günü vâki' olan cidâl-i nusret-me'âle tesâdüf etmekle, lâ-ilâç[218] düşman ordusu Ser-askeri olan Gomancof yanında meks ve ba'de'l-ferâğ vezîre vâsıl oldukta, hemen tasdîk-nâme tahrîr ve irsâl ve Ruscuk ve Silistre'ye dahi i'lân-ı müsâlâha olundu. Ba'dehu mahzer ile Yeniçeri Efendisi Âstane'ye gelüp, şehinşâh-ı zafer dest-gâha mülâkî oldukta, mahzer-i mezkûrda tebyîn olunan kelimâtı lisânen bükâ' ederek, Efendim Şumnu ve ordu ve vezîr telef olacağına şüphe yok. Alem-i Fahr-ı âlem صلى الله عليه وسلم سلمه«[219] rizây-i hümâyûn ta'allûk etmez ise selâmetinde şekk olunur deyü yaygaraya gelmiş ve Muhsin-zâde'nin matlûbu müsâleme. Ammâ pâdişâh-ı sâhib-i intibah, elbetde ulemâsı ile akd-i encümen-i şûrâ kılup, ittilâkan re'ylerine nazar buyurur ve ulemâda[220] gayretlû zevât olup, mekrûhdan ictinâb ve mu'âraza edeceklerini bilüp, Dürrî-zâde iki def'a Meşîhat-ı islâmiye'den ma'zûl olup, cümleden atîk ya'ni ibtidâ-i vakt-i fetvâsında

Kat'-ı müsâleme :

Dürrî-zâde'nin Şeyhü'l-islâm olmasına sebep[221] :

mevcûd olan sudûr-ı ul'emâ gürûh-ı mevâlîden bulunmaları ile destini bûs ve dâmânını takbîl etmişler olmağla[222], şimdi Müftî nasb olunsa, kelâmını red edemezler[223] deyüp, hâlâ Müftî olan es-Seyyid Mehmed Molla Efendi, mütevâzi' zât olmağla, cerh ve ta'dil'e kudreti yok; böyle vakte, Dürrî-zâde enseb deyü sevkine binâen, üçüncü def'a sadr-ı fetvâya i'tilâsma sebep olduğu içün ol-dahi vezîrin tahrîrâtının icrâsına dâmen-i dermiyân etmiş-idi.

İncili-Köşk'de olan müşâvere-i cesîme[224] *:*

Bu mahzer zuhûrunda Pâdişâh-ı âlem-penâh, Saray-ı hümâyûn'da İncili-Köşk'de akd-i meclis-i meşveret buyurup, gelen kâğıdlar kıra'et olundukta, mahzere ve Ordu-kadısı hüccetine Şeyhü'l-islâm pek ma'kūl ve hayr mahz dedikde, pîrliğine ri'âyeten kimesnede redde mecâl olmayup, ba'zılar sükût ve ba'zılar mümâşât ve ba'zılar lâ-havle güyân ve ba'zılar اللهم اجرنى فى مصيبتى و أخلفلى خيراً منها du'âsma meşgūl olmağla, kelâm-ı Müftî'ye ve aleyhü'l-fetvâ denilüp, cevâz-ı mahzeri hâvî hatt-ı hümâyûn keşîde kılınup, Tatar il'e orduya irsâl olunmuş-idi. Cümâde'l-ûlâ'nın on yedisinde [26 Temmuz 1774], orduya vâsıl oldu. Sûlh ise, Mustafa Efendi mahzeri Âstâne'ye götürmezden mukaddem tamam olmuş idi ve's-selâm.

Hakīkat-ı hâl[225] *:*

Bu makamda bast-ı sühane muhtâc olduk. Kefere sekrânen ve mağrûren Şumnu'ya geldikde, ağıla girmiş hınzire şebîh oldu[226]. Zîrâ bir tarafı Varna ve bir tarafı Silistre ve bir tarafı Ruscuk ve taraf-ı râbi'i Şumnu ile mahdûd olucak, etrâf-ı erbe'a ile yevm-i vâhidde ve sâ'at-ı vâhidde [525/*b*], düşman üzerine hücûma, muhâbere ve mukāveleye kādir vezîr olaydı, küffâr mahv olur-idi[227], Zahiremiz kalmadı deyü illet olunur ise, niçün Serdâr-ı ekrem'lik ile fermân sâhibi olan kimesne, belegan mâ-belâg zahîre ihzâr etmedi. Doksan konak mahâlden, hasmı diyârına kefere gelüp, zahîre sohbetini[228] etmez-iken, kendü il ve diyârımızda küffâra karşı zahîreden şikâyet ne demek? ve eyyâm-ı şitâda, Hırsova'da iki yüz kâfir yok iken, Dağıstânî ağzına bakup, beri tarafda olan şirzime-i kalîleyi niçün tard edüp, varup sâhil-i Tuna'da, düşmanı baharda beri geçmekten men'e sa'y etmediler. Bu zikr olanlar mamezâ[229] ise, küffâr'ın içinden düşmanı zuhûr ettiğinden, sûlhâ tâlib olduğuna vâkıf olamayup, sûlha talebi ni'met bilerek böyle sûlh oldular.

Baht-ı hümâyûn[230] :

Gerçi bu sûlh asr-ı merhûm Sultan Mustafa Hânî'ye nazaran ni'metdir. Zîrâ küffâr Balkan'a Kamçı-suyu'na değin[231], iğfâl ederek gelmiş-iken, cümlesini iki günde bize terk etmek, ya'ni Şumnu'dan Tuna'ya varınca ve Tuna'dan Hotin'e varınca ve Hotin kal'ası ile memleket-i Eflâk ve Boğdan'ı bırakmak, ancak mekârim-i ahlâk ile velvele-endâz-ı âfâk olan dâver-i âlem-güşâ, Abdülhamid Hân hazretlerinin mahz-ı hulûslarından münşe'abdır. Mülâhaza olunsa, Bender kal'ası İbrâil kal'ası, Kili kal'ası, Hotin kal'ası, Yer-kökü kal'ası ile Bazarcık ve Hırsova ve Baba-dağı ve Tolça ve İsmail şehirleri ile bunlara tâbi' cemî' kasabât ve kurâ ve cemî' memleket-i Eflak ve cemî' memleket-i Boğdan'ı ve kal'a-i Ak-kirman'ı, fakat bir Kıl-burun palankası ile on beş bin kîse akçeye mübâdele etmesi, ancak baht-ı hümâyûnu[232] şevket-makrûndandır[233]. Zîrâ meblâğ-ı mezbûr iki senede yalnız Eflak ve Boğdan'dan tahsîl olunur.

Moskov Kraliçesi'nin hâli ve Moskov'da zorba zuhûru[234] :

Lâkin baht-ı hümâyûn bir mertebede[235] âlî bürûz etmiş ki, hâlâ Rusya İmparatoriçesi Katerina, mukaddema zevci olup, Rusya tahtında[236] İmparator [.........]'dan bu avrat hâl' olup silsile olmağla[237], sagîr oğlu Grandüka nâm sagîre münhasıra iken, gulâm sabîdir deyü, imparatorluğu bu avrat kendü fuzûlen zabt ettikten sonra, Leh papazlarının cebren mallarını ahzinden tekevvün eden ihtilâlden, hurûb ve kıtâl[238], istikbâline sebep olucak, âsîlerini i'dâm ederek, nâsı kendüden dilgîr ve Kazak'a dahi bârid teklîfinden tebrîd ve isyân etmelerine bâ'ise olup, Kazakların reîsi olan Sügaşef (= سوغاشف)[239] varup, Durinbuk (= دورنبوق) nâm vilâyeti zabt ve derûnunda olan âlât ve eslihaya mâlik olup, Kırallığı füzûlî zabt eden avratı istemeyüp, hakk oğlunun olmağla, oğlunun cülûsunu taleb ederiz diyerek, zuhûr ve zindandan mahbusları halâs ve[240] kendülere ilhak edüp, kırk bin nefere bâliğ oldukta, avrat Moskov cenerâllerin cem' ve şu'ûru meslûb olup, reîs-i eşkıyânın başını getirene üç yüz altmış [*526/a*] kîse[241] akçe atiyye deyü[242] münâdi nidâ ettirdiğini, akīb-i cülûs-ı hümâyûnda Kıraliçe'nin böyle felâkete mübtelâ olduğunu Eflak Voyvodası Manolaki, Muharrem'de tahrîr ettikte, cülûsun mübâreklik ile meymenetine haml ile fâl-i hüsn kılınmış-idi ve şimdi sûlha talebi bu sebepden imiş ki, dâğıy-i mesfûr ferce bulup, tuğ-

yâni[243] müşted olduğundan, Kıraliçe Feld Mareşâl'ine aman bir sâ'at akdem, her ne vechile olur ise olsun, Osmanlu ile akd-i müsâlâha eyle deyü yazup, Şumnu kurbüne gelenler, etrafında[244] umrân olmadığından zahîreye müzâyakası hadden ziyâde olup, cümlemiz ac telef oluruz deyü mülâhazada iken ve dört tarafları asker ile memlû husûn-ı müstahkeme iken, Vezîr sabr ü sebat etmeyüp[245], her ne vechile olur-ise olsun deyü sûlha tâlib olduğundan taşka halîfetu'llahı ve ricâl-i devleti irzâ içün Yeniçeri-Efendisi'ni Muhzir ile gönderüp feryâd ettirdi.

Ser-askerlere[246] ahvâl-i düşmandan habîr olmağa[247] sahîh câsuslar tedâriki lâzım olduğu. Ser-askerler[248] düşman câsûsunu men' ve za'af ve kuvvetini düşmana bildirmemek lâ-büd[249] olduğu[250] :

Bu vezîrin her günâhı afv pezîr olsa dahi bu iki günâh afv olunmaz ki, biri ordusundan küffârın câsûsunu kat' edemedi ve bir câsûs tedârik edüp, küffârın hâline vâkıf olamadı. Bu ecilden, madde-i sûlha Moskov gemilerinin keyfema-yeşâ seyr-i deryaları ile Tatar'ın serbesiyeti[251] ve tazmîn husûsunu kabûl etmekle, Devlet-i ebed-peyvendi rahnedâr etti. Ve Cümâde'l-ûlâ'nın on yedisinde [26 VII 1774] süllem ve müsâleme müyesser olup, Şumnu'yu muhâsara eden kâfir Gomancof ertesi gün musanna' bir kıt'a hancer vezîre hediye gönderüp, yerinden kalkup Şumnu'ya[253] yüz elli sâ'at bu'du olup, tasarruflarına giriftâr olan Hotin'e varınca ve nefs-i Hotin'i terk etmekle bir iklim-i arza, Pâdişâh-ı İskender-hisâl sâhib-kırân-ı ferîdun-celâl hazretleri mâlik oldu. Ola ki, mâlikü'l-mülk-i zü'l-celâl ve'l-ikrâm hazretleri dâima adûsunu bi-ikbâl ve pay-mâl-i semend-i iclâli eyliye. Âmîn. Ve Cümâde'l-ûlâ'nın yirmi ikisinde [31 Temmuz 1774] Ordûy-ı islâm[254] Şumnu'dan hareket ve Âstâne'ye azîmet etti. Amma vezîr sû'-i tedbîr ile Baba-dağı havâlisine cebren iskân eylediği muvahhîdîni ba-cemi'him belây-i esre mübtelâ kılmaya[256] sebep olduğu fi'linden ve ordudan[257] fısk u fücûrı def' edememekle[258], menhûs olunduğundan her cânibden mütekeddir olup, ba'zen mukaddemesi nusret ile zuhûr eden dahi hezîmetle netîce verdiğinden, âlâm ve efkâr vücûduna te'sir edüp, şikeste ve beste Balkan'dan güzâr edüp, Karîn-âbâd'a iki sâ'at karîb karyede istidâd-ı marazdan[259] ârâm ettikde, ordu [*526/b*] Karîn-âbâd'a geçmiş-idi.

İtmâm-ı sûlh-ı Moskov[252] :

Sebeb-i mevt-i Muhsin-zâde[255] :

Ertesi Cumâde'l-ûlâ'nın yirmi altıncı hamîs günü (4 Ağustos 1774), karye-i mezbûreden araba ile hareket ve Karîn-âbâd'a gider-iken, esnâ-i rahda vakt-i duhâda, Tercüman-oğlu nâm tabib ile Yano nâm cerrah[260] zimmîler, Edirne'den, sâbıka hizmetinde oldukları içün marazına ilâç etmeğe gelüp, tesâdüf eyleyüp, nabzına vaz'-ı yed eylediklerinde, gelin imdi söyleşelim deyü zimmîlere hitâb etmiş ve bu kelâm âhir kelâmı olmuş ve bu kelâm ile ömrü hatm olmuş ve cenâzesi Karîn-âbâd'a, a'yânı Abdi[261] Ağa'nın hânesine defn olunmuş-idi. Mahâll-i merkūma otuz iki sâ'at mesâfe olan Edirne şehrinde, Eski[262] Câmi' hazîresine sonra meyti nakl olundu. On gün dahi mezâr-ı sânîde meksden sonra ba-fermân, fenâya makrûn vücûdu ihrâc ve hezâr külfet ile a'zây-ı bâliyesi medîne-i Ebû-Eyyüb-ül-Ensârî «رضى عنه ربه البارى» de[263], kabr-i Hazret-i Hâlid taşrasında olan mezâristana defn olundu. Gerçi Karîn-âbâd'a karîn oldukda, karîn-i rahmet-i rahman olmuş-idi[264]. Sonra türbe-i Hazret-i Halîd'e[265] karîn oldukda, karîn-i turab oldu. Hîn-i fevtinde Ordu-kadısı ile Vezîr-kethüdası Resm[266] Efendi ve Defterdar Efendi mühr-i şerîfi, livâ-i şerîf sandukasına[267] vaz' ve temhîr ettiler ve eşyâsını kasabada temhîr edüp Edirne'ye nakl ettiler[268]. Ba'dehu büyük Mîr-i âhûr Ağa gelüp, eşyâyı ve mührü ahz eyledi.

İzzet Mehmed Paşa'nın mühre nâil olduğu[269] :

Çünki Rebi'ü'l-âhir'in yirmi altısında (6 VII 1774), Kaymakam Silâhdar Abdullah Paşa yerine Şehr-emîni İzzet Beyefendi Kaymakam Paşa olmuş-idi[270]. Otuz gün mürûrunda mansıb-ı sadâret-i uzmâ mahlûl oldu haberi Devlete ma'lûm oldukta, Cümâde'l-âhire'nin ikinci günü (10 Ağustos 1774), hâtem-i vekâlet-i kübrâ, Rikâb-[271] kaymakamı olan mümâileyh İzzed Mehmed Paşa'ya i'tâ buyrulup, Ordu-Kaymakamlığı Büyük Mîr-i âhûr Ağa ile orduda Ağa-Paşa olan Yeğen el-Hâc Mehmed Paşa'ya irsâl olunup, Mîr-i âhûr-ı evvel ile

Reîs İsmail Bey[272]:

Defterdar Efendi ve Büyük Rûznâmce, eşyâ-i vezîri altı günde tahrîr ve nükūdundan beş yüz kîse mevâcibe verilüp, mâ'ada eşyâsını Ağa-yi merkūm Âstâne'ye nakl eyledi ve ordu gelmezden mukaddem, altı seneden berü Âstâne'de Riyâset vekâleti hizmetinde olan İsmail Râif Bey-efendi asil nasb olundu ve iş-bu seksen-sekiz Cumâde'l-âhire'sinde (Ağustos-Eylül 1774), seksen altı (1772) senesinin Reşen [Receb-Şa'ban-Ramazan = Ekim-Kasım-Aralık] mevâcibi verildi. Ve ordu tahmin olunan sâ'atden ilerüce

Sancağ-ı şerîfin Âstâne'ye duhûlü[273]:

hareket etmiş bulunmağla, bir gün Karışdıran'da ve üç[gün][274] Silivri'de oturak ettirilüp, Ağustos'un yirmi sekizi ve Receb'in gurresi Perşembe günü Âstâne'ye duhûl emr-i hümâyûn olmağla [*527/a*], Çarşamba günü Vezîr Çekmece-i sagîre'ye kayık ile varup, salât-ı subhu İncirli karyesi'nde edâ etmek üzre, orduyu gece tahrîk ve vâsıl oldu. Ve leyle-i mezbûre hamîs gecesi cemî'[275] ulemâ ve erkân-ı devlet Davud-paşa'ya mansub hıyamda beytûtet ve seheri fenerler ile karye-i mezkûreye varup, cümlesi livâ-i Muhammedî Aleyhü's-salât ve's-selâmı (= عليها لطوة والسلامى) ziyaretden sonra, sabah namazını ba'de'l-edâ, da'vet hatt-ı şerîfi[277] ile taraf-ı saltanatdan irsâl olunan rahş-i düldül[278]- endâma, Sadr-ı a'zam süvâr ve sancağ-ı şerîf ve âlay-ı azîm ile ya'ni alem-i şerîf Pâdişâh'a mahsûs olan Solaklar ve Peykler ve peşinde Hünkâr-mü'ezzinleri[279] segâh makāmında mübkî tekbîr ederek gelürler-iken, Mevlây-i mülûkü'l-Arab ve'l-Acem, Sultanü'l-a'zâm ve Hânü'l[280]-mu'azzam hazretleri seheri, Saray-ı hümâyûn'larından[281] filike ile Defterdar-iskelesi'ne çıkup, bâd- inân rahş-ı sebâ- reftârına süvâr ve Davud-paşa Sarayı'na varup, salât-ı subhu edâ buyurduktan sonra, istikbâle şitâb buyurup, Davud-paşa ile İncirli karyesi muntasıfında alem-i yeke-süvâr eflâk sâllallahu aleyhi ve sellem saf-beste-i selâm mertebesinde durup, güyâ pâdişahâne edâ ile sancağ-ı şerîf gelüp, verâsında Sadr-ı a'zam ile Sadr-ı fetvâ gelür idi. Anlar Sancağ-ı şerîfden ilerü geçüp, cümle Solaklar ve Peykler bir olup, Rikâb-ı livâ-i mu'allâ-i bargâhda, dâver-i mansûrü'l-livâ hazretleri verâsında olarak, alay-ı mu'azzam ve müfahham ile Davud-Paşa'ya teşrîf buyurup, Havuzlu-köşk'e ba'de'l-nüzûl, Nakibü'l-eşrâf yedile, Sadr-ı a'zam ve Sadr-ı fetvâ hazır oldukları hâlde, Sancakdar'dan, Pâdişâh-ı İskender-haşem hazretleri kabz buyurmağla, sâhibü'l-livâi'l-muhteremlik şânını kesb buyurduktan sonra, müstakbilîn, ziyâfet-i âzîmeyi ba'de't-tenâvül, alay-ı ma'hûde[282], alem-i şerîf vezîre teslîm olunduğu hâlde, yine Peykler ve Solaklar, livâ-i şerîf rikâbında olarak[283], Topkapı'dan dühûl eyledikde şehriyâr-ı bende-nevâz[284] hazretleri tarîk-ı âhardan iskeleye ve zevrak[285] ile Saray-ı hümâyûn'a, andan Dîvân-yolu'nda[286] At-meydanı'na karîb Sâliha Sultan Sarayı'ndan bendegân-ı dergâh-ı muâllasını temâşa ve nihâyetinde yine[287] tarîk-ı âhardan Saray-ı âmire'ye vülûc buyurup, sancağ-ı pâdişâh-ı enbiyâ ve mahbûb-ı dergâh-ı[288] hüdâ aleyhi efdalü't-tehâyâyı kabz ve Hırka-i şerîfe odasında mekânına teslîm eyledi.

Pâdişâh'ın sancağ-ı şerîfi istikbâli[276]*:*

Tebdîl-i İmâm-ı Sultânî[289] :

Ertesi İmâm-ı sâniy-i Sultânî Zileli Emîr İmam azl olunup, Şeyhü'l-islâm Dürrî-zâde İmamı [Nuri][290] Efendi nasb olundu ve Receb'in yirmi ikisinde (28 Eylül 1774) Dürrî-zâde [*527/b*] Mustafa Efendi, Meşîhat-ı islâmiyye'den mün'azl[292] olup, yerine İvaz Paşa-zâde el-Hâc İbrahim Bey Müftî oldu. Ve yevm-i mezbûrda Defterdar Âtıf-zâde[293] Ömer Efendi azl ve yerine, yirmi gün mukaddem defterdarlıktan ma'zûl Derviş Mehmed Efendi oldu. Ve Ağa-Paşa olan Yeğen el-Hâc Mehmed Paşa'ya, Receb'in yirmi yedisinde (3 Ekim 1774), Aydın Muhassıllığı ba'de'z-zuhur i'tâ ve Ağalık ibkā olunmuş-idi. Ba'de'l-asr Sekban-başı İsmail Ağa Yeniçeri Ağası olup, Kapı'ya geldikte, Yeğen Paşa te'accüb ederek, konağına gitmişti. Sonra mansıbı dahi Silistre'ye tahvîl olup, Silâhdar Mehmed Ağa Sekban-başı oldu. Ve Kırk-beş Mustafa Ağa'ya Kul Kethüdalığı ibkā ve Altuncu Mustafa Ağa Zağarcı ve Hezargrâdî Turnacı-zâde Ahmed Ağa Sansuncu ve Muhzir olan On-bir Mustafa Ağa[296] Turnacı ve Yirmi-dört Hüseyin Ağa Muhzir olup, İskender Ağa-zâde, Kethüda-yeri olup, Kara Ali Ağa Baş-çavuş oldu.

İbrahim Efendi Şeyhü'l-islâm oldu[291] :

İsmâil Ağa Yeniçeri Ağası oldu[294] :

Turnacı-zâde[295] :

Dolmabahçe'de Vezîr ile Müftî'nin nizâ'ı[297] :

1189 Cumâde'l-ûlâ[298] gurresinde (30 Haziran 1775), Sadr-ı a'zam İzzet Mehmed Paşa, Dolmabahçe'de ehâliy-i Kırım tarafından, Devlet Giray Hân birâderleri Şehbaz Giray ve Mehmed Giray ve Kırım kazaskeri Feyzullah Efendi, yirmi mikdârı mîrzâlar ve mahzerler ile gelüp, gerçi Muhsin-zâde Moskov ile hîn-i müsâlâhada, Tatar serbest olmak şartı ile akd-i sûlh olunmuş; Lâkin serbestiyi[299] bizler kabûl etmeyüz; Bizler âl-i Osman'a ubûdiyete me'lûfuz; Yine taraf-ı[300] devletden kel-evvel hân nasb buyrulmak ricâsına altı yüz nefer ile geldiklerine binâen, Beşiktaş'da, Maçuka'da (= ماچوقه), menzillere müsâ-

Tatar maddesi :

firen iskân ve hizmetlerine Vezîr İç-ağaları'ndan yirmi beş kişi ve mihmandar ta'yin olunup, yalnız ta'amlarına yevmiyye biner kuruş sarf olunur-iken, yevm-i mezbûrda Vezîr-i müşârü'n-ileyh, merkūmûna ziyâfet, haymelerde[301] Şeyhü'l-islâm olan İvaz-zâde[302] İbrahim Beyefendi ile istirâhat ve sohbet esnâsında, Müftî Efendi babası etba'ından Selim Ağa'ya, sene-i sâbıkası üzre bir mukāta'a ricâ ettikde, otuz kîse ziyâde ile tâlibi olduğunu illet edeyim der-iken, Beyefendi gazablanup, avâm-ı nâs şöyle dursun, kabîle-i Tatar arasında gazabân olarak, pabuçsuz çadırdan taşra uğrayup, dabbesine süvâr ve Beşiktaş'da yalısına revâne olduğu günâ-gûn havâdis olmuş-idi.

Azl-i İzzet Mehmed Paşa[303] ve nasb-ı Derviş Paşa :

Cümâde'l-ûlâ'nın[304] sekizinci günü (7 VII 1775), kat'-ı lisân-ı nâs içün İzzet Paşa azl ve yirmi beş gün mukaddem Defterdarlık'dan Vezîr-Kethüdası olan Derviş Efendi'ye hâtem-i hümâyûn i'tâ buyrulup, es-Seyyid İbrahim Efendi, def'a-i sâniye Vezîr-Kethüdası [528/a] nasb olunup, İzzet Paşa'ya Aydın verildi ve Vezîr kayınpederi el-Hâc Mehmed Ağa'yı ertesi gün Mehmed Sa'id Efendi yerine Çavuş-başı nasb eyledi. Ve Cümâde'l-ûlâ'nın on dördünde (13 Temmuz 1775) Cebeci-başı Kadri Ağa-zâde ma'zûl olup, yerine Çavuş-başılık'da Pazarcık'da Moskov'a esir olan el-Hâc Mehmed İsbir Ağa bir ay mukaddem itlâk olup, Âstâne'ye[306] Mîr-i âhûr-ı evvel Ağa'ya hemcivâr olmağla, huzûr-ı hümâyûna mevsûl olup, ahvâl-i memleket-i Rusya'yı irfânı mertebesi takrîr ettiğine binâen Cebeci-başı nasb olundu. Ve ertesi gün sâhib-i devlet Derviş Paşa, esirlikden halâs olan Abdü'l-celîl-zâde Emîn Paşa'ya Beykoz'da ziyâfet eyledi. Ve Cümâde'l-ûlâ[307] yirmisinde (19 Temmuz 1775), İstanbul Gümrük Emîni Halil Ağa tenkîl olunup, yerine Kıbrıs Muhassılı el-Hâc Mehmed Ağa vâsıl oldu. Ve Cümâde'l-ûlâ'nın yirmi sekizinde (27 VII 1775), Dolmabahçe ziyâfetinde gayzini hazm etmeyüp, izhâr-ı gazab buyurmağla[309], beyne'n-nâs güft ü gûya bâ'is olmağla yirmi gün mukaddem terk-i mudârâ ettiği içün İzzet Paşa azline bâ'is olan Şeyhü'l-islâm İbrahim Beyefendi dahi azl ve iki ay mukaddem pâdişâhlara biniş mahâlli olmaya mahsus Çırağan-yalısı'nı pâdişâh-ı eshıyâ inâyet ve ihsân buyurmuş-idi; ma'zûlen sâhil-hâne-i merkūmede inzivâya me'mûr oldu ve yerine Sadr-ı Rûm

İsbir Ağa Cebeci-başı oldu[305] :

Azl-i Şeyhü'l-islâm İbrahim Bey ve nasb-ı Sâlih-zâde[308] :

Topkapılı Sâlih-zâde Efendi, illet-i basar sebebine gözlüksüz göremeyüp, durmadığı içün cam-göz derler-idi, hil'at-ı beyzâyi iktisâ eyledi.

Ve sâbık Vezîr-Kethüdası Resmî Efendi Matbah-emîni olup, Matbah-emîni olan Selim Ağa-zâde Nazîf Ahmed Efendi[310], perverde-i hassa-i Sultânî olan cevârinin müstesnası kadın hazretlerinin zevci bulunmağla, i'tibâr-ı şâhîye sezâvar olup, Şehr-emîni ve der-akab Matbah-emînî olmuş-idi; Bu def'a Büyük Rûz-nâmçe mansıbına i'tilâ eyledi. Ve Cümâde'l-ûlâ'nın yirmi dokuzunda (28 Temmuz 1775), Şeyhü'l-islâm Es'ad Efendi-zâde, şerâfet ve necâbet ile mevsûf ve pehrizkârlık ve edeb ü hayâ ve ilm ü ma'rifet ile mevsûf, Şerîf Mehmed[311] Efendi sadr-ı vâlây-ı Sadr-ı Rum'a teşrîf eyledi.

Azl-i Yeniçeri Ağası İsmail Ağa[312] *:*

Turnacı-zâde[313] *:*

Tebdîl-i Ser Topcuyan[314] *:*

Ve Cumâde'l-âhire'nin on beşinde (13 Ağustos 1775), Kul-Kethüdâsı Kırk-beş Mustafa Ağa, Yeniçeri Ağası olup, selefi Mehmed Ağa Gelibolu'ya nefy olundu ve Turnacı-zâde Ahmed Ağa Kul-Kethüdâsı oldu. Ve yevm-i mezbûrda Topcu-başı Kara-Ağa zâde azl ve yerine Topcular-çavuşu, Mısır Koçu dimekle ârif [Mustafa][315] Ağa, Ocak Kethüdâsı olmaksızın, Topcu-başı oldu. Ve Cümâde'l-âhire'nin yirmi ikisinde (20 Ağustos 1775), [*528/b*] Cezâyir'e dört yüz kırk altı kıt'a sagîr ve kebîr İspanya sefâyini varup, taşraya seksen binden ziyâde melâ'in toplar ve atlar ile çıkup, meteris kazıp tâbiye binâ etmiş-idi. Henüz Cezâyir dilâveri[317] sekiz bin olup, yirmi bin mıkdârı müslim zenciler ile Fas pâdişâhından imdâd geldikde, küffâra hücûm ve elli bin mıkdarı katl ve esîr oldukda, rûy-i deryâ dağıstan misâl sefâyinden ok geçmez-iken, şikeste ve münkesir ve pejmürde, rû-berâh-ı idbâr olunca, seksen kıt'ası helâk olmak gibi hezîmet ve inkisar ile yıkılup gittiklerinde «كم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة» âyet-i kerîmesi va'd-i şerîfi ve mu'cize-i peygamberi aleyhi's-sâlât ve's-selâm sırları zâhir ve nümâyân olmağla, bir dürlü bu nasr-ı azîmi, ukûl-ı ukalâ tasavvur etmez-iken, zuhûrundan ehl-i islâm şâdân ve hurrem oldular.

Fütûhât-ı azîme-i Cezâyir[316] *:*

Bağdad[318] *:*

Ve Bağdad Vâlisi[319] Ömer Paşa azl olunup, a'câm-ı bed-fercâmın iğfâl ve hîle ile hareketinden su'-i kasdı hiss olunmağla, Abdi Paşa-zâde Abdi Paşa'ya Bağdad vilâyeti verilüp, Ser-asker nasb olunmağla, ma'iyyetine dört, üç tuğlu ta'yin olundu. Ve Cümâde'l-âhire'nin yirmi beşinde (23 VIII 1775), Tophâne İskelesi'nde Cevâhirci-oğulları'nın iki aded yalıları muhterik oldu. Ve Receb'in on ikisinde (8 Eylül 1775), yedi seneden berü Mısır'dan tuğyan eden Ali Bey'e i'ânet etmekle, Devlet-i aliyye'ye ihânet[320] etmiş olup, Ali Bey helâkinde el-hâinü hâif muktezâsınca zirve-i şakāvete istiklâlen urûç eden Zâhir (ظاهر) Ali nâm, doksan yaşında bi-dîn mekânı[321] as'ab-ı emâkin olduğuna mağrûr-iken, Derya kapdânı olup, kerreten ba'de uhrâ zikr-i cemîli[323] sebk eden[324], Cezâyirli Gāzî Hasan Paşa, Mîrî kalyonlar ile Akkâ'ya varup, karaya[325] çıkup, mesfûrun kendüye asker deyü i'dâd eylediği Magrib askerini, vezîr-i müşârü'n-ileyh Cezâyirli olmak hasebile, hufyeten Magribî'leri kendü tarafına cezb edüp, kocaman hurdeye vâkıf oldukda[326], firâr eder-iken ta'kīb olunup[327], ser-i bi-devleti teninde[n] cüdâ kılmup, Devlet-i aliyye'ye irsâl buyurmağla, Pâdişâh'a bin dört yüz kîse nakden, sâir eşyâ ile hizmet ettiğinden başka, askerinin gözü açıklarını ganâyime nâil kıldı ve gazavâtına bu gazâyı dahi[328] ilâve buyurdu. Ve Receb'in on üçüncü (9 Eylül 1775) gece[329], Fransız elçisi Büyük-dere'de, bahçede sâir millet-i küffâra ziyâfet ve elli kîse masraf ile husûle gelmiş kanâdil ve şümû' ve fişenk ile âheng eyledi. Ve on dokuzunda (15 Eylül), Bostancı-başı Halil Ağa azl olunup, yerine [*529/a*] Ömer Ağa nasb ve İsmail Paşa-zâde Ali Bey Haseki-Ağa rütbesine urûc eyledi. Ve yirmi ikisinde (18 Eylül), Canım-Hoca[330] zâde Mustafa Bey azl olunup, on beş ay sonra vefât eyledi.

Cezâyirli Hasan Paşa[322] *:*

Kâğıd-hâne'de Altuncular ve Ali-Bey karyesinde Terziler[331] üçer gün, üçer gece teferrüc eylediler. Ve Şa'ban'ın on beşinde (11 Ekim 1775), sâbık Çavuş-başı Abdüsselâm[332] vefât eyledi. Ve Şa'ban'ın yirmisinde (16 Ekim), Moskov'dan büyük elçi Röbnin[335] Âstâne'ye geldi. Ve yirmi dördünde (20 Ekim), kebîr top dökümü olmağla, Pâdişâh, Vezîr[336] ve Müftî ve Yeniçeri Ağası ile temâşâsına, Top-hâne'ye teşrîf buyurdu. Yevm-i

Moskov Elçisi[333] *- Pâdişah top dökümüne teşrîf buyurdu*[334] *:*

Bağdad[338] :

mezburda Çavuş-başı el-Hâc[337] Mehmed Ağa vefât etmekle, yerine selefi halef oldu. Ve Ramazan'ın beşinde (9 Kasım 1775)[339], Ispanakçı-zâde Hâfız Mustafa Paşa Bağdad Vâlisi nasb olundu. Ve Şevvâl'in on

Moskov[340] :

altısında (10 Aralık 1775), Moskov elçisi, Paşa-kapısı'na bol yenli[341], telle kaplı samur kürk geyüp gelmiş-idi. Üzerine sarı çuha samur ve sekiz refîkına kakım, altmış adamına kaftan ilbâs olundu. Ve üç gün sonra Dîvân-ı hümâyûn'da Şehriyâr-ı Sken-

Paşa-kapısı'nda Hünkâr'a ziyâfet[342]:

der vekāra[343], Arz-odası'nda hedâya ve nâmesini arz eyledi. Ve yevm-i mezbûre[de][344], Şeyhü'l-islâm'dan, bilâ-imtihan nâ-müstehaka otuz bir medrese, altun ile verdi deyü iştikâ olundu; Amma lağv oldu. Çünki Şevvâl'in yedisinde (1 Aralık 1775), Vezîr Pâdişâh'a Paşa-kapısı'nda ziyâfet edüp, dokuzunda (3 Aralık), teveccühât olunup, on birinde (5 Aralık), Yeniçeri Ağası, Ağa-kapısı'nda Vezîr'e ziyâfet edüp, can-bâz ve sâir sâz ve söz icrâ olunmağla, elçi ziyâfetlerinde olacak âheng tecrübe olunmuş-idi. Donanmaya ve elçi ziyâfetlerine muntazır olundu[345].

Vilâdet-i Hadice Sultan :

Ve Zi'l-ka'de'nin dokuzunda (1 Ocak 1776), bir aydan berü sûlb-i şehriyârîden veled vücûda gelecek deyü, ricâl ve kibâr hânelerini ve esnaf pâdişâhın ibtidâ nesli zuhûr edecek deyü şevk ile dükkânların tezyîn kılmışlar-idi. Veled-i zükûr meyten tevellüd etmekle, Şeyhü'l-islâm ve Nakīb ve Vezîr ve Sadreyn meyti görüp, defn etmekle, istihzâr olunan ziynetler bozulup, icrây-i san'at-ı lû'biyyât içün gelenler, gidüp, düşman elçisi Âstâne'de-iken ehl-i islâmı hüzn isti'ab etmiş-idi. Zi'l-ka'de'nin on dokuzunda (11 Ocak 1776), Vezîr-kethüdâsı es-Seyyid İbrahim Efendi azl olunup, yerine Nazîf[346] İbrahim Efendi[347] olup, haml-i âher-i sultânî'nin vaktine iki ay dahi tahmin olunur iken, yirminci cum'a gecesi[348], sâ'at üçde kûs-i şâhîler çalınmağla [529/*b*], vilâdete istidlâl ile on bir günden berü mübtelâ olunan[349] hüzn-i elem, sürûr ve handeye mübeddel olup, seherî[350] Sarayburnu'ndan ve Top-hâne ve Tersâne ve küffâr sefâyininden dört yüz pâre top endahte kılınup, Hadice Sultan nâm bir duh-

Şehir Donanması :

ter-i sa'âdet-nişân-ı sultânî dünyaya teşrîf eyledi deyü, münâdiler sü-be-

sü[351] nidâ ve i'lân eyledi. Ve dördüncü isneyn günü şehr-âyine ibtidar olunup, yedi gün yedi gece zevk ve izhâr-ı sürûr ile kibârdan ba'zılar ziynete ve bahşişe yirmişer, otuzar, kırkar kîse sarf etti. Müslimîne, Moskov elçisi bunda iken hâdis olan sakt-ı hüznî akîbinde düşmanâna[352] karşı sürûr ender sürûr oldu ve elçiler ve balyoslar dahi ziyâdesi ile tekellüf edüp, a'lâ ve ednâdan her gelene, tatlı ve kahve ile ikrâm ettiler ve on bir gün her tarafdan üçer nevbet toplar attılar ve Vezîr-i a'zam Derviş Paşa, Paşa-kapısı'nı ihtimam ile donatıp, ber-havâ, kalyon ve çektiri derûnlarında birer[353] adam ile resen üzerinde iyâb ü zehâb eder, top atar. Lâkin dönmesi pek acîb-idi ve rakkāsân-ı sîm-tenân, Paşa'nın karşısında zühre-cünbân ile kamer-tal'atân etvâr-ı hoş-rübâ ile hiramân ve sahn-ı safâ çıkıcak, çâk-ı çâr-pâre ve mevzûn sadâları perîşân-ı sâz-ı sâmân-ı ehl-i havâ olarak, bâl ü yâl[354] hıred-fersâ ve gunc-ı delâl ile raks ederler-idi.

Amma yahu[d]dan[355], mühtedi Lâtif nâm, gulâm-ı sîm-sāk ve Turfa reftâr ile gerden-şikenlik ederek[356] devr ve teselsüli[357] velvele rîz-i âfâk olup, hezâr işveleri[358] her sü cilve-küster oldukça etrâf ve eknâfdan hâle-var âğuşküşây-i nezâret olurlar-idi; Hatta hüzam makāmında bir Türkî şarkı, hakkında inşâ olunup[359] «perçeminden bir tel kopar, bilirüz ki Lâtif kokar» deyü ricâl ve nisâ ezberleyüp, karada, deryâda[360], gecede ve gündüzde çağrışurlar-idi. İ'tibâr-ı âsafî mezbûru hûb-rûy, müşk-bûy canfezâ dilber-i ra'nâ ve zîbâlara ser-firâz eyledi.

Deryâ donanması :

Yedinci gece âhir-i Zi'l-ka'de'ye (22 I 1776), tesâdüf etmiş-idi. Fecirden sonra donanma feshine fermân olunup, akşamısı, gurre-i Zi'l-hicce gecesi (23 Ocak 1776), Cebe-hânelü'nün i'dâd ettiği sallar ile âteş-bâzlık ve fişenk feşânlık; ertesi gece, Tophânelü çengilere[361], atlu-karacalara ve dolaplara, hûbân-ı bâlâ-kaddân irkâb ve usûl ve âheng ile Mehter-hâneler ve mâhiyyeler ve top ve humbara taklîdi ile safâ-bahş oldular. Ertesi gece Tersânelü beş sal ve iki sagîr çektiri ve üç kalyon ve resm-i kal'alar[362] ve kulelerden, dahme ta'bîr olunur sekiz yüz bin havâyi fişenk birden velvele ve berhava [*530/a*], şa'şa'ası[363] cihâna gulgule-endâz oldu. Üç gece dahi ber minvâl-i muharrer deryâ donanması olunup, izhâr-ı şâdmânî kılındı.

Bağdad[364] :

Ve Zi'l-hicce'nin altısında (28 Ocak 1776), İspanakçı-zâde Paşa, Bağdad kurbüne varup, sâhib-i servet Ömer Paşa'yı hîle ile Bağdad'dan ihraç

eyledi. Ve teşrîfât mûcebince dört gün mukaddem ve üç gün mü'ahhar temam yedi gün mu'âyede merasimi icrâ olundu. Ve Zi'l-hicce'nin on ikisinde (3 Şubat 1776), sâbık Yazıcı Süleyman Efendi ile Mabeyn-i hümâyûn'dan Baş-muhâsebe ile çırağ olan Kanbur Mustafa Beyefendi[365], derûn-ı şebde, hânelerinden çıkarulup nefy olundu.

Moskov elçisine ziyâfet :

Zi'l-hicce'nin on yedisinde (8 Şubat 1776), Moskov elçisine, Paşa-kapısı'nda ziyâfet olundukta, Tophâne'den Kurşunlu-mahzen'e gelince, al çuha pûşîdeli, bir fenerli, çekdiriye süvâr olup, Kurşunlu'da Defterdar yedi çiftesi ile Bahçe-kapısı'na hurûc ve Çavuş-başı önünde, kendi yalınız, alay ve ma'hûd telli kaplı samûr, bol yenlü kürk ile gelüp, envâ' âheng ve canbâz seyrân edüp, gider-iken, bol yenlü samûr kürk ilbâs ve donanmış ata irkâb olunup gitti.

Azl ü nasb-ı acîbe[366] :

Ve Zi'l-hicce'nin yirmi ikinci gün[367] (13 Şubat 1776), ba'de'l-asr, Kul-kethüdâsı Hezargrâdî Ahmed Ağa azl ve Rumeli eşkıyâsı teftişi ile İncirli karyesi'ne ihrâc olunmuş-idi[369].

Tebdîl-i Ağây-i Yeniçeriyân[368] :

Derviş Paşa ashâb-ı menâsıbın yedinden kazandığını aldıktan sonra, kazanacağına dahi kefil vermenin tarîk-ı eshelini fikr eder vezîr olmağla, leyle-i merkūmede ma'zûl-i mezbûrun mu'inleri işe nizâm verüp, gece Ahmed Ağa hufyeten Paşa-kapısı'na götürülüp, Yeniçeri Ağası nasb olunmağla, Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa Gelibolu'ya ihrâc olundu. Kethüda azline Ağay-i ma'zûlden emvâl-i kesîre, Kul-kethüdâsı tebdîli içün[370] kabz olunmuş-idi. Ol dahi silsile edüp, verdiği akçeye karîb hâsıl ettikden sonra, iki kat dahi Ağay-i cedîdden[371] bir gecede ahz olunmağla, işler[372] dört kat olup, tasarrufât-ı acîbe[373] vukū'buldu.

Yeniçeri Ocağı nizâmı[374] :

Lâkin elçi bunda iken bu misillû pâdişâhın Yeniçeri Ocağı'nın tebdîl ve tagyîri[375] ve devamsızlığı, ya'ni Ahmed Ağa iyi adam ise niçün Kul-kethüdâlığı'ndan nefy olundu; Kötü adam ise[376] niçün tekrar Yeniçeri Ağası nasb olundu. Gammaz iftirâsı sebebine azl olunup, sıdk zâhir olmağla nasb olundu denilse, devletde[377] televvün ve bi-te'emmül hareket lâzım gelür.

Pâdişâhın a'zam-ı leşkeri olan Yeniçeri Ocağı, böyle hâll ü akd ile hayrı[378] ve feyzî kalmaz ve Ocak Ağaları pâdişâhın [530-*b*] hâs etba'larıdır. Rüşveti değil, hediyesi dahi kabûl olunmayup, ehl olanları istihdam ile ve bir ahedden rüşvet şöyle dursun, hediye dahi almayup, müstehikını istihdam eyle deyü te'kîd olunmağla, harab olmuş Ocak ma'mûr ve zâbitânı kâmrân[379] olmak lâzım gelür. Ve Zi'l-hicce'nin yirmi dördünde (15 Şubat 1776), otuz üç gün mukaddem, Vezîr-Kethüdâsı nasb olunan Nazîf İbrahim Efendi, müsâfir-i hâbgâh-ı ehl-i kubûr oldukda, yerine Ahisha[lı][380] Mustafa Efendi mevsûl oldu. Ve Zi'l-hicce'nin yirmi beşinde (16 Şubat), Kapdan[381] Cezâyirli Hasan Paşa Tersâne-bahçesi'nde Moskov elçisine ziyâfet edüp, can-bâz ve perende-bâz ve hokka-bâz ve zor-bâz ve söz ü saz ile bir donanmış at ihdâ eyledi. Ve Zi'l-hicce'nin yirmi üçünde (14 Şubat), Ser-etibbâ Mehmed Sa'id Efendi'ye bir kaç gün mukaddem, İstanbul pâyesi inâyet olunmuş-idi[382], azl olunup, etibbâ-i hassa'dan Subhî-zâde Mehmed Azîz[383] Efendi nasb olundu.

Sene : 1190 (1776-1777).

Ziyâfet-i Vezîr-kethüdâsı be-Sâhil-hâne-i Vâlide, be-elçiy-i Moskov, der Eyüp, der Muharrem (Şubat-Mart 1776) ve ziyâfet-i Ağa-yi Yeniçeriyân be-Sâhil-hâne-i Bahâriye, der Muharrem, be-elçiy-i Moskov; Ziyâfet-i Defterdar, be-o, der Kâğıd-hâne; Ziyâfet-i Reîsü'l-küttab, be-o, der Küçük-su ve vürûd-ı elçiy-i diğer ez Moskov, der Muharrem ve azl-i Emîn-i Tersâne Selim Efendi ve nasb-ı Kâtib-i serdârân Mustafa Efendi, der Safer (Mart-Nisan 1776); Reften-i elçiy-i sâbık-ı Moskov be-diyâr-ı O[384], der Rebî'ü'l-evvel (Nisan-Mayıs); Ziyâfet-i Emîn-i Gümrük-i Âstâne, be-Şehinşâh-ı âlem, der Beykoz. İstilâ-i Acem be-medîne-i Basra; Azl-i Defterdar Recâî Efendi ve nasb-ı Pepeyi Hasan Efendi der Rebî'ü'l-âhir; Azl ve nefy Mîr[385] İsmâil Râif[386], ez be-mansıb-ı riyâset ve nasb-ı Ömer Vahîd Efendi ve ref'-i Meşîhat Mar[dî]nî Şeyh Mehmed ve nefy-i O ve giriften-i mâh; Vüsûl-i Abdürrezzak Efendi ez-Mısır, be-Âstâne. Katl-i ibn Zâhir (= ضاهر) Ömer der Cümâde'l-âhire[387] (Temmuz-Ağustos 1776); Vilâdet-i şehzâde Sultan Mehmed ve şehrâyin şuden-i penç rûz ve vürûd-ı elçî Abdülkerim Efendi be-Âstâne, ez-Moskov, der Receb [Ağustos-Eylül]. Vefât-ı duhter-i sultân-ı zaman Hadice Sultan, der Ramazan (Ekim-Kasım 1776) ve azl-i Müftî Sâlih zâde Mehmed Emin Efendi ve teşrîf-i Es'ad Efendi, be-cây-i O ve [388]vilâdet-i şehzâde Sultan Ahmed ve ziyâfet-i amme, pilâv ve zerde, der Şevvâl (Kasım-Aralık 1776); Vürûd-ı elçiy-i Tiflis ve vefât-ı İshâk Efendi zâde Şerîf Molla

ve vüsûl-i Ali Molla, be-cây-i o; Azl-i Kethüdây-i Sadr-ı a'zamî Mustafa Efendi ve nasb-ı Ser-bevvâbîn Mehmed Efendi ve azl-i Sadr-ı a'zam Derviş Paşa ve nasb-ı Kethüdâ Dârendevî Mehmed Efendi, der Zi'l-ka'de (Aralık 1776-Ocak 1777); Katl İspanakçı Hâfız[389] *Mustafa Paşa [531/a], der Diyarbekir, vâlî-i Bağdad sâbıka; Harîk der Kıztaşı vė harîk der Tavşan-taşı, der şeb-i vâhide, der İstanbul. Vürûd-ı mahzer ez-Kırım. Azl-i Ser-etibbâ Mehmed Aziz Efendi ve nasb-ı selef-i o Mehmed Sa'id Efendi ve vefât-ı Şeyhü'l-islâm-ı sâbık Sâlih-zâde, der Bursa, der Zi'l-hicce (Ocak-Şubat 1777).*

Moskov :

Ve Muharrem'in ikisinde (22 Şubat 1776), Vezîr Kethüdası Mustafa Efendi, Eyüb'de, Vâlide-yalısı'nda Moskov elçisine ziyâfet eyleyüp, Muharrem'in dokuzuncu (29 Şubat) günü, Bahâriye-yalısı'nda, Yeniçeri Ağası elçiy-i mesfûra[390] ziyâfet eyledi. Ve Muharrem'in on altısında (7 Mart 1776), Defterdar Recâi Efendi, Kâğıd-hâne'de kezâlik elçiy-i mezbûra ziyâfet eyleyüp, Muharrem'in yirmi üçünde (14 Mart 1776), Reîs İsmail Beyefendi, Küçük-su'da kezâlik Moskov elçisine ziyâfet eyledi.

Çünki ziyâfet olunan büyük elçi müsâfir olup, gidecek olmağla, Âstâne'de meks içün orta elçi rütbesi ile İstekfi (= استکف) nâm cenerâl bu esnâda Âstâne'ye gelmiş-idi. Muharrem'in yirmi sekizinci (19 Mart 1776) salı günü, Dîvân-ı hümâyûn'da nâmesini pâdişah-ı islâm hazretlerine sundu. Ve Saferin on dokuzu (9 Nisan 1776) ki[391], Mart'ın yirmi sekizi-idi, kar yağdı ve bu vakte-cek selç ü berf eksik olmadığından, bu sene meyve hiç olmadı deyicek mikdar, üzümden gayrisi ateş bahâsına iştirâ olundu. Ve Safer'in yirmi dördünde (14 Nisan), Tersâne-emîni Selim Efendi, amele gündeliğine, Tersâne'de icâre ta'bîr olunur, üç aylık cem' olup, vermediğinden, Tersâne'de inşâsına ihtimâm olunan kalyon ameleleri cem' olup, Tersâne-emîni icâre vermiyor, hele sayla-sa (= هله صايله صا)? diyerek, hele sayla-sa ile Emîn-i mezkûra şetm[392] ettiklerinde, Emîn te'dîblerine zâbitler irsâl ettikde, kavga peydâ olmuş-idi. Der-in sâ'at, Kapdan Cezâyirli Hasan Paşa irişüp, def'-i gāile ettiğini Paşa-kapısı'na bildirmekle, Selim Efendi azl olunup, yerine Serdârlar-kâtibi Mustafa Efendi îsâl olundu.

Ve Safer'in yirmi beşinci [15 Nisan] Pazar gecesi, küffârın Paskalya gecesi-idi, bir mertebe harâret ve sıklet vakı'a[393] oldu ki, Eyyâm-bahur'da misli olmaz; bundan sonra vâfir eyyâm yine şitâ oldu ve Rebi'ü'l-evvel'in

beşinde (24 Nisan 1776), Moskov elçisi Röbnin[394] diyâr-ı nekbetine rû-berâh oldu. Yüzden ziyâde huddâmı şeref-i islâm ile müşrif olup, kaldı. Gālibâne sûlh olmuş-iken, etba'ı anlardan; [531/b] Eğer küffâr mağlûben müsâlâha olmuş olsa, elçinin cümle etba'ı kalacağı bilindi. Zâhirde galebe anlarda; lâkin islâma gelmeye[395] tevâbi'inin sür'atinden istidlâl olunan hakîkatda mağlûbiyyet taraf menhuslarında[396] olmaktır.

Fayyum Kadısı olduğumuz :

Ve Rebi'ü'l-evvel'in dokuzuncu günü (28 Nisan), Anadolu Kazaskeri olan Mollacık-zâde İshak Efendi'nin Mısır Dîvânı'nda, bu *Abd-i kem bizâ'a* Mûsile rütbesinde olan Fayyum mansıbına muvakkaten kadı nasb olunduk ve rûz-ı Hızır'ın beşinci günü[397] otlar kasîr olduğu içün atlar çayıra çıktı.

Mîr-i âhûr Köşkü'nde Hünkâr'a ziyâfet :

Ve bir hafta sonra Rebi'ü'l-evvel'in yirmi yedinci günü (16 Mayıs), Mîr-i âhûr-ı evvel Ağa, Mîr-i âhûr Köşkü'nde Sultân-ı bende-nevâza ziyâfet eyleyüp, âdet-i kadîme üzre, tablalar ile peynir ve yoğurt sokak sokak misillû zemîne ferş olundukta[398] mâ'ada hediyesini arz edüp, etbâ'-ı Enderûn-ı hümâyûn'a hâllü hâlince sâ'atler bahş eyledi. Ve Cümâde'l-ûlâ'nın ikisinde (19 Haziran 1776), Çavuş-başı Sa'id Ağa üçüncü def'a ma'zûl olup, yerine el-Hâc Mehmed Ağa vâsıl oldu.

Gümrükcü ziyâfeti :

Ve Cümâde'l-ûlâ'nın onuncu[399] günü (27 Haziran), Beykoz'da müteveffâ İshak Ağa Bahçesi'nde, hâlâ Gümrükçü İsmail Ağa, Şehriyâr-ı sâhib-vekāra ziyâfet edüp, hedâyâ arz eyledi.

Basra'ya Kızıl-baş istilâ ettiği :

Ve Cumâde'l-ûlâ'nın on sekizinde (5 Temmuz 1776), Basra'yı Kızılbaş-ı bed-ma'âş ahz ettiği içün Müftî-kapısı'nda, ertesi Paşa-kapısı'nda müşâvere olundu ve Cumâde'l-ûlâ'nın yirmi sekizinde (15 Temmuz), Defterdâr Recâi Efendi azl olunup, yerine Mâlikâne Halîfesi Pepeyi Hasan Efendi nâil oldu.

Defterdar Hasan Efendi :

Ve Cumâde'l-âhire'nin üçünde (21 Temmuz), Ser-bevvâbin-i Şehriyârî Ruhî Süleyman Ağa Baş-

Reîs İsmail Bey. Tatar : bakı-kulu oldu ve Cumâde'l-âhire'-nin[400] beşinde (23 Temmuz), sekiz seneden berü vekâleten ve asâleten Reîsü'l-küttâb olan İsmâil Râif Bey, Tatar kavmi bir seneden berü serbestiden i'râz ve dâver-i kîti-küşâya ilticâdan hâli olmadıklarında, husûs-ı mezkûra ilâç bulup, serbesiyyeti ref'[401] etmek benim yedimdedir dediğine binâen, Pâdişâh hazretleri mezbûrun her nevi' harbî kefere ile Reîsler hâltası ma'lûm-ı hümâyûnları olmağla[402], bu kelâmına binâen, mezbûra ziyâde i'tibâr ve yalnız getirdüp hâlvet etmek gibi[403] müsâ'ade ve azl ü nasb mezbûra istîzan olunup, mezbûrun re'yi savab add olunmağla, vüzerânın dahi azl ü nasbı yedinde a'kāl-i nâs i'tikad olunduğundan nâşi, vezîrler ve şeyhülislâmlar mezbûra ser-fürû ederler-idi. Sâir erbâb-ı menâsıbın iltiyâmını var hisab eyle. Ba'de't-teyâ ve elleti (بعداليا والتى) Moskov'dan[404] zikri mürûr eden Röbnin nâm elçi geldikde, mezbûr-ı mesfûra arz-ı muhabbet ve esâlifinden[405] kat kat ezîd envâ' ikrâm edüp, serbesiyyetin kitablarımızda cevâzına ruhsat olmayup [*532/a*], fitneye, yâhud sizinle adâvete vesîle olur deyü i'tizâr ve ricâ ettikde; elçi, biz ahid-nâmeden hâric size şey teklîf eder-isek kabûl etmeyin; Ahid-nâmeden hâric şey'i siz dahi bana teklîf kılmayın; elimden gelmez dedikde; tafattun etmeyüp, ben elimden gelür dememle, devletde[406] bu rütbe azîz oldum; serbesiyyetin ref'ini[407] ricâ ederim deyü ibrâm ettikde, çünki böyledir, bizde şeri'atlara muhâlif teklîf câiz olmaz. İmparatoriçeye tahrîr edeyim deyüp, ağzına bal çalup, cümle merâmına vâsıl olup, âhirü'z-ziyâfe Reîs'in Küçük-su'da kendünün ziyâfetinde, sizin ricânız tahrîrat ile vücûda gelmedi. Bana seksen gün mehil verin, ben[408] varup lisânen ifâde-i özür edüp, tahsîl-i merâm haberini size îsâl edeyim deyicek, mezbûr İsmail Bey me'yûs gibi olup, elçi ile bugün ve yarın serbesiyyeti def' ederiz deyü halîfetullahı iğfâl eder-iken, elçi gitsün, diyârında nizâm versün deyü, ben nice cevab vereceğim deyüp, eleminden hasta olmuş-idi. Lâkin elçi kendü izzetine noksan vermemek içün, bi-nefsihi nizâm veririm cevâbına firifte ve yakın getürüp şifâ buldu. Hatta bu siyakda Kırım'a ve Tatar'a seksen günecek, madde-i serbesiyet ref' olur; Ben sizden geçmem deyü, Şehinşâh-ı âlî penâha, tarafından tahrîrat irsâl ettirdi. Elçiy-i mesfûr ise tamam Hotin'e varup, re's-i hudûda lâhik oldukta, ricâda olduğunuz madde hadd-i imkânda değildir deyü yazdığı kâğıd devlete geldikte, İsmail Bey'in kizb ve iğfâli zâhir olduğu içün hakkında gazab-ı hüsrevâne[409] zuhûra gelüp, hemen Paşakapısı'ndan alenen ve nehâren kaldırılup, Gümrük'den bir kayığa vaz'-birle, hâne ve ıyâlini görmeksizin, rezâlet ile Kıbrıs cezîresine nefy ü iclâ kılındı[410].

Bu husûsda, bu husûsa[411] ârif olmayanlardan ziyâde gaflet etmiş; makāle-i sûlhda[412] tahrîr ettiğimiz Osman Efendi ve Yâsinci-zâde ve Abdürrezzak Efendi ve Vezîr-kethüdâsı Resmî Ahmed Efendi mükâlemelerinden[413] âşikâr olan âsânlıkla, serbesiyyet ref'inin muhâliyetidir. Tatarlar mahzerler ile ilticâ ettiğinden, Pâdişâh ne-vechile merhamet olunmak münâsib deyü kendüden istifsâr buyurdukta, bu husûsda su'ûbet rûnümâdır ve ikiden hâli değil: ya sefer, ya tahammüldür. Bir kaç seneden berü devlete za'af münşa'ib[414] ve ârız oldu. Bir zaman Pâdişâhâne edâ ile bu serbesiyet husûsu pek kerih. Lâkin Muhsin-zâde vekâletine binâen, bu minvâl üzre ahd ü şart etmiş; ahde vefâ gerek cevâbı ile Tatarlar'ı şer'-i şerîfin tecvîzi üzre, hutbe nâm-ı pâdişâhî[415] yâdına mevkūf olup, ziyâde [532/*b*] taleb olunmak ri'âyet-i vefây-i ahidden değildir, cevâbı ile tesellî kılup; devletin za'fı kuvvete mübeddel olunca ve Ocakludan câize ve ahz-ı hediyeyi ref' edüp, zâbitânı ve neferâtı nizâm-ı kadîmine vaz' edince sabr ü tahammül olunup; Tatarlar'a sarf olunan iki bin kîse akçe hazîneye kaldığından başka, sâir kırallar dahi ahde ri'âyet olunduğuna vâkıf olmak idi. Yoksa âl-i Osman pâdişâhı bir avrata ricâ etmiş, geçmemiş demeleri[416] mazarratına sebeb olmak kati hamâkattır. Allahü-te'âlâ cezây-i lâyıkını versin. Yerine Âtıf-zâde Ömer Vahîd Efendi, gayyûr ve sefâhatden beri ve dindâr olduğu içün Reîsü'l-küttâb nasb olundu. Lâkin ol-dahi selefim tezellül ve tevâzu'[417] ile serbesiyyet ref'ine sa'y etmiş; münâsib olan salâbet-i islâmiye ile def'ine ihtimâm etmektir deyüp, terkîm ettiğimiz şîveden âriyen ibrâm semtine zâhib oldu. Hakk sübhânehu ve te'âlâ encâmını hayr eyliye.

Ve elhamdü-lillâh sulb-ı pâdişâhîden nesl-i şerîfin tevârüdü ile hamiller[418] zuhûr ettiğinden dâye câriye lâbüd. Lâkin nedreti olmağla, sudûr-ı ulemâdan ve mahâlleler[419] imamları ma'rifeti ile bâ-fermân mahâlleliden ve Ocaklar Ağaları ma'rifeti ile hanlardan[420], Gürcü, ya Çerkes olup, üç aylık veled-i ünsâ[421] sâhibi mahbûbe ve saçı uzun câriyeler tecessüs ve tefahhus olundu.

Mardînî Şeyh :

Ve Cümâde'l-âhire'[422]nin on ikisinde (29 Temmuz 1776), Lâleli câmi'inde Selâtin va'izlerinden Mardînî es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Efendi[423] devr-i ebvâb ile cem'-i mâle sa'y ve cihât-ı kesîre tedârik etmiş-idi ve tîz lisan olmağla, zebânından ihtirâz edenler, du'âsını[424] ricâ şeklinde gider-iken, atiyye ve hediyye ile tatyîb ederler-idi. Mezbûr Kapdan Hasan Paşa'ya dahi

sâlûsluk satarak kendüye hüsn-i zann ettirmekle, leyl ü nehâr müşârü'n-ileyh Âstâne'de oldukça yanından münfek olmaz idi. Ve Lâleli câmi'ine vâ'iz olanlar, cennet-mekân ve firdevs-âşiyân Sultan Mustafa Han vakf ve ta'yini üzre, şeb-i cum'ada, Enderûn-ı hümâyûn'da va'z-ı nasihat[425] etmek olup, bu hînde meşîhat-ı mezbûre, mezkûra tevcîh olunmağla leyle-i ezînede varup, pend ü nush esnâsında sâir kürsîlerde ettiği gibi ratb ü yâbis, kâh nâsın etvârına, kâh kibârın ahvâline, kâh umûr-ı devlete dahl ederek, Kapdan Gāzi Hasan Paşa gibi vezîrin hayâtında mühr-i vekâlet ednâya ve nâ-ehle verilmekle, emânet ehline verilmiyor[426], Çengi oğlanından[427] nîk ü bedini fark eden, ahvâl-i hurûbu fark edene tercîh olunuyor, gûne tefevvüh ve haltıyat eyledikde, kendü haftada[428] bir avrat alup, cerrarlık etmek ayıbını görmeyüp, mezâyây-ı Devlet-i aliyye'ye vâkıf [533/a] olmadan, şart-ı vâkıf üzre nâsihlerin vazifesi ancak mesâil-i akāyid ve mesâil-i fıkh ve fezâildir; hilâf-ı şart-ı vâkıf mevkız-i fitne olur; kelâma tasaddî ettiği içün ertesi gün hânesinden bâ-hatt-ı hümâyûn Çavuş kaldırıp, vatanı olan Mardin'e nefy eyledi ve üzerinde olan yevmiye iki bin akçe cihâtı, imtihan ile müstehakına tevcîh olundu. Zimemde ve Bezzâzistan'da altmış kîse akçası ile hânesinde elbise ve tuhaf ve tefârıkını vekîli zabt eyledi.

Husûf :

Ve Cumade'l-âhire'nin[429] on beşinde (1 Ağustos 1776), kamer münhasîf olup, mâh-ı münîrin bi'l-küllîye nûru mestûr oldu ve dört gün şems, kızıl bakır gibi, kuruş cirmi gibi, dumandan sagîr göründü. Alâmet-i hayr ola. Ve mâh-ı mezbûrun on sekizinci cum'a gecesi (3 Ağustos), zelzele oldu.

Zelzele[430] :

Ve ertesi Abdürrezzak Efendi Mısır'dan Âstâne'ye geldi ve yirmi beşinde (11 Ağustos 1776), Zâhir Ömer'in oğulları, babaları isrine sülûk ve tuğyân edüp, babalarından ibret almamışlar-idi.

Abdürrezzak Efendi :

Geçen sene babalarını kahr ve katl eden Kapdan Gāzi Hasan Paşa, bu sene dahi varup, birini katl ve ikisini hayyen ahz ve Âstâne'ye ihzâr etmekle[431], devletden bir çıban def' eyledi.

Cezâyirli Hasan Paşa'nın Zâhir Ömer oğullarını kahr ettiği :

Vilâdet-i Şehzâde Sultan Mehmed :

Ve mâh-ı Receb'in altıncı Çarşanba gece[432] (21 Ağustos 1776), seher vaktinde vâsıta-i intizâm-ı umûr-ı enâm, halîfetü'l-islâm hazretlerinin necl-i necîbi ve bahâr-ı saltanatın gonca-i bûyâsı ve sipihr-i şevket-i hilâfetin necm-i sa'âdeti şehzâde Sultan Mehmed vücûda geldikde, Vezîr ile Müftî, Yalıköşkü'nde tebrîk-i ebeviyyet ile şeref-i dâmen-bûsa nâil oldular. Nâs donanmâ tedâriki içün, beş gün üçer fasıl top şenliği olunup, altıncı günden şehrâyine ibtidâ kılınup, yedi gün yedi gece esvâk ve ricâl konakları ve kışlalar tezyîn ve envâ' müâ'abe ve esnâf-ı rakkāsân-ı hûbân ve nevcivânân temâşâ kılındı. Bâ-husûs Ağustos[433] ayına tesâdüf etmekle, yorgan-döşek, yağmur-çamur kaydı olmamağla ziyâde zevk ve rahat olundu.

Vefât-ı Hadice Sultan[434] :

Ve Ramazan'ın yirmi altıncı günü ki [8 Kasım 1776], akşamı leyle-i kadir olacak, vilâdeti tahrîr olunan Hadice Sultan, on mah ömür ile rûh-ı illiyin-i mutâfı âzim-[435]i ravza-i rıdvan oldu. Ve îd-i fıtrın üçüncü günleri (15 Kasım 1776), de'b-i kadîm-i şehriyârân üzre Eski-saray'a teşrîf-i hümâyûn kānûn-iken, kesret-i matar sebebine terk ve Gül-hâne'ye tebdîl olundu ve Şevvâl'in yedisinde (19 Kasım 1776), teveccühât[436] olup, Abdürrezzak Efendi Defter-emâneti ile[437] kâmyâb olup, Cebeci-başı'lıkdan İsbir Ağa ma'zûl olmağla, selefi Kürd Ağa nasb olundu.

Abdürrezzak Efendi :

Paşa-kapısı'nda Vezîr Pâdişâh'a ziyâfet etti :

Ve Şevvâl'in on dördünde (26 Kasım 1776), sâhib-i devlet, Paşa-kapısı'nda, bahr-i irfân-ı sâf-dil [*533/b*] hazretlerine[438] ziyâfet eyleyüp, mahpeyker, ra'na-dilber çengîler lâtîf ile lâtîfe ile lâtîf cünbüş kıldılar. Ve Şevval'in on yedisinde (29 Kasım 1776) Yeniçeri Ağası kerden-baht u sa'âdet, bâlâ-nişîn-i halka-i[439] vezâret hazretlerine Ağa-kapusu'nda ziyâfet eyledi. Ve Şevvâl'in yirminci (2 Aralık

Yeniçeri Ağası ziyâfeti :

Azl-i Müftî Sâlih-zâde ve Nasb-ı Es'ad Efendi :

1776) günü Şeyhü'l-islâm olan Sâlih-zâde Mehmed Emîn Efendi, medrese imtihanı içün yüz otuz nefer mülâzimîn sept günü imtihan odasına cem' olup, Sûre-i Nûr'dan ders ta'yîn etmişler. Ammâ yevm-i mezbûrda, Koz-bekçi Ağa, Abdullah Efendi-zâde reîsü'l-ulâma Es'ad Molla Efendi'ye gelüp, Yeni-kapı'dan kayık ile Yalı-köşkü'nden Saray-ı hümâyûn'a îsâl ve huzûr-ı hümâyûnda[440], vezîr ile bile hil'at-ı beyzâyı iktisâ ve kuşluk vakti Paşa-kapısı'na geldiklerinde, Reîs Efendi varup, zuhr vakti müftî-i ma'zûlü kaldırup, Üsküdar'da bina eylediği konağına[441] nakl eyledi.

Ba'dehu imtihancılar haberdar olup dağıldılar. Esbâb-ı azli kesîr idi. Ammâ müsâmaha olunmuş-idi. Telhîsî olan Abdullah, vezîr Derviş Paşa'nın eniştesi olmağla, iki tarafı yedine alup, beş yüz, altı yüz kîse intifâ' etmekle, âfâka şöhret vermiş-idi. Bir hafta mukaddem Siroz[442] [Serez] maddesinden altmış kîse alındığı, rikâb-ı müstetâba arz-ı hâl ile ifâde olundukda, Telhîsî ihrâc olundu. Lâkin kabîh işler dahi âşikâr olmağla, bugünkü gün mevlânây-i müşârü'n-ileyh dahi azle giriftâr oldu. Bir kaç gün sonra vukū' bulan fâhiş işler dahi ıyân olmağla, Bursa'ya nefy olunup, azlinden yetmiş gün mürûrunda, kayd-ı fenâdan rehâ ve cıvâr-ı na'imü'l-câr-ı Eşref-zâde'de vücûdunu ibkā eyledi.

Vilâdet-i şehzâde Sultan Ahmed :

Ve Şevvâl'in yirmi altıncı günü (8 Aralık 1776), tulû'-ı şemsden sonra, sülâle-i şehinşâh-ı felek-bargâh, Abdülhamid Hân-ı hâkān-ı hâfikīn hazretlerinden sebeb-i âferîniş-i âlem[443] ve bâ'is-i tahmîr-i tıynet-i âdem ref-refsüvâr-ı âlem-i illiyîn, memdûh-ı medîha-i hâtemü'n-nebîyyîn aleyhi efdalû's-salât ve ekmelü't-tahîyât hazretlerinin semiyi Sultan Ahmed nâm bir şehzâde-i cıvân-baht-ı cenâbı yümn-i makdem-i hümâyûnu ile kuhlü'-l-cevâhir- dîde-i âftâb ve her-câ, şevk-efzâ ve şehr-i dil-ârây-i İslâmbol, münevver ve memnûn olup, beş gün top şenliği ile iktifâ ve beş gün Paşa-kapusu ve ehl-i manâsıb konakları ile kibâr ve ağniyâ, pilâv ve zerde tabh, cemî' sıbyân-ı mektebe ve fukara ve mesâkin ve ebnây-i sebîle, fî-sebîli'l-lâh sebîl olunup, kaşıkların sinilere olan şakırdısı[444] âhengi ile kana'at olundu. Her bir mektebin sıbyânına yalnız Bâb-ı âsafî'den birer rub', halîfelerine birer altın, hocalarına birer ferâce heman Paşa-kapusu'nda tabh olunan pilâv ve zerdeye [*534/a*] sarf olunan pirinç on iki bin keyl olduğunu ba'de azlü'l-vezîr[445] vekîl-harcı Mahmud Ağa'dan tashîh olunmuştur. Bâkīsini hisâb ve kıyâs eyle.

Acem-i Tiflis :

Ve Zi'l-ka'de gurresinde (12 Aralık 1776), Tiflis Hânı Alexan'dan Devlete nâme-resân gelüp, Acem'de Şâh vekâleti da'vası ile Şîrâz hâkimi Zend Abdülkerîm Hân nakz-ı ahd edüp, Basra vilâyetine tatvîl-i yed etmekle, Devlet-i Osmânîye'den Bağdad ve Erzurum taraflarına Ser-askerler ta'yîn buyrulmuş. Bağdad tarafına ihtimam lâbüd; Ancak Erzurum tarafında olan diyâr-ı İran hânânının Abdülkerim'e havâdar oldukları yoktur. Bu tarafdan diyâr-ı islâmiyeye zarar olmayacağına tekeffül eyle deyü bana iltica eylediklerine binâen, ben dahi hâllerine muttali' olup, mezbûrların isyân ve nakz-i ahd etmeyeceklerine mütekeffilim deyü yazdığı[446] taharrî olunarak kabûl olundu. Ve Zi'l-ka'de'nin üçünde (14 Aralık), İshak Efendi-zâde Sadr-ı Anadolu Şerif Molla Efendi terk-i âlem-i sûveri ettikde, mansıb-ı mahlûlüne, İlmî Yeğeni Ali Molla Efendi vusûl buldu. Ve Zi'l-ka'de'nin[447] onunda (21 Aralık), Vezîr-kethüdâsı olan Gürcü Mustafa Efendi ma'zûl olup, yerine Kapıcı-başı Ağalar'dan olup, kâr-güzârlık ve dindarlık ve okur-yazarlık ile müştehir olan Dârendeli Mehmed Efendi Kethüdây-i âsâfi mansıb-ı celîlesine sezâvar görüldü.

Azl-i sadr-ı a'zam Derviş Paşa :

Ve Zi'l-ka'de'nin yirmi beşinci gün (5 Ocak 1777), vezîr olan Derviş Paşa, seherî tebdîl Saray-ı hümâyûn'a da'vet olunup, vardıkda, mühr-i şerîf istirdâd olunup, Koz-bekçi Ağa mübâşereti ile Şeyhü'l-islâm Es'ad Efendi dahi, vakt-i[448] tulû'-ı şemsde kayıkla Saray-ı hümâyûn'a alınıp, Hünkâr Silâhdarı olan Mehmed Efendi on dört gün mukaddem Vezîr-kethüdâsı olan Mehmed Efendi'ye gelüp, Hünkâr Kapıcılar-kethüdası Ağa dahi Paşa-kapısı'na gelüp, ma'zûlün hâzinesini temhîr ettikden sonra, Silâhdar Ağa ile Vezîr-kethüdâsı tebdîl Saray-ı hümâyûn'a varup, huzûr-ı[449] fâizü'n-nûr-ı husrevâneye müsûl oldukta, hâtem-i vekâlet-i kübrâ kendüye erzâni buyrulmağla, Müftî-i enâm Es'ad Efendi ile bile hem'inân Paşa-kapısı'na geldiler ve selefi Balık-hâne'de üç gün meksden sonra Gelibolu'ya iclâ olundu. Ve ahz-i mührün beşinci günü, Vezîr Müfti Efendi konağına gitti.

Harîk, harîk :

Ve arefe gecesi (19 Ocak 1777), Kız-taşı'nda harîk olup, üç dört menzil muhterık olup, basılmağla zâbitâ(n)[450] mekânlarına münteşir oldukda[451],

Yeniçeri Ağası Turnacı-zâde Ahmed Ağa'ya üç tuğ ihsanı :

Tavşan-taşı nâm mevkı'den[452] dahi ateş zuhûr edüp, beş on menzil daha muhterik oldu. Ve yevm-i îd-i adhâda, vakt-i zuhrda hâlâ Yeniçeri Ağası olan [*534/b*] Hezar-gırad'lı Ahmed Ağa'ya rütbe-i vezâret i'tâ olunup, Ağalığı ibkā olunmağla, Ağa-Paşa oldu ve Zi'l-hicce'nin yirmi dördünde (3 Şubat 1777) Tersâne'de inşâ olunan altmış bir zirâ' kebîr kalyon suhûlet ile deryâya nüzûl eyledi ve bir seneden berü Ser-Etibbâ olunan[453] Subhî-zâde Aziz Efendi yevm-i mezbûrda azl ve yerine üçüncü def'a sâbık Hekim-başı Mehmed[454] Sa'id Efendi tekerrür eyledi.

Nüzûl-ı kalyon :

Sene : 1191 (1777).

Muharrem'in dördünde (12 Şubat 1777) Kapdan Paşa olan Gāzi Hasan Paşa tebdîl Domaliç (طوماليج) dağına gidüp, on sekiz günde Tersâne kerestesine nizâm verüp geldi. Ve Safer'in gurresinde (11 Mart 1777) Âstâne'ye Leh elçisi[455] geldi. Başlı-başına Leh kıralı olduğunu tasdîk ettirdi. Ve ikinci günü Çavuşlar-duâcısı Hüseyin Efendi, Çavuşân-[456] kâtibi oldu. Ve Saferin onuncu günü (20 Mart), Yeniçeri Ağası olan Hezârgrâdî Eğri-boyun Tiryâki Ahmed Paşa Tırhala ile ihrâc olunup, yerine Yeniçeri Ağalığı'ndan muhrec, Gelibolu'da menfî olan Mehmed Ağa, ikinci def'a gelüp, Yeniçeri Ağası oldu[457]. Ve Safer'in on beşinde (25 Mart), Hind'den bir fil ile elçi[458] kılıklı, top talebi ile nâme-re'sân geldi. Ve yirmi altısında (5 Nisan), Reîsü'l-küttab Ömer Vahîd Efendi konağında, Moskov elçisi ve mükâleme mürahhassı olan Reîs-i sâbık Abdürrazzak Efendi ve Nakîbü'l-eşrâf İbrahim[459] Efendi ve Beylikci ve Âmedci Efendiler cem' oldu. Ve Rebi'ü'l-evvel'in ikinci günü (10 Nisan 1777), İstanbul[460] Kadısı olan Hasan Paşazâde Efendi[461] azl olunup, yerine kırk üç (1730) vak'asında Şeyhü'l-islâm olan[462] Abdullah Efendi-zâde Abdülvâhib Efendi nasb olundu. Ve Rebi'ü'l-Evvel'in sekizinci günü (16 Nisan), Vezîr Kethüdâsı olan[463] es-Seyyid İbrahim Efendi ma'zûlen Surre-emîni nasb olundukta[464], Vezîr Mektubcusu Süleyman Efendi Kethüdây-i sadr-ı a'zâmî[465] mansıb-ı celîlesine, ilm ü ma'rifetine binâ'en sezâvâr görüldü[466]. Mesbuk değildir. Gerçi Hâlisâ Osman Efendi devr-i Mahmud Hânîden[467], Küçük-tezkireci'likden Vezîr Kethüdâsı oldu; Amma Mektubcu'dan olduğu yoktur. Ve yirmi üçüncü günü (1 Mayıs 1777),

sadr-ı esbak Sa'id Paşa-zâde Kapıcı-başı Mes'ud Bey bu dehlîz-i zûlmetâbâd-ı pestîden azm-i izzet-sarây-ı vâlâ-dest eyleyüp, üftâde-i hâk-i râh-ı Hakk oldu. Ve Rebi'ü'l-âhir'in beşinde (13 Mayıs), Kırım'da[468] Şâhin Girây zuhûr ve tuğyân etmekle, Kırım Hanı olan Devlet-Girây firâr edüp [535/a], Haliç Kostantanîye'de, Sultânîye nâm mahâlle geldi. Çünkü Muhsin-zâde merhûm, maraz-ı mevtinde, Kaynarca sûlhunda, serbesiyet-i Tatar'a, kütüb-i fıkhiyye[469] tecvîz ettiği mikdâr ile yâni hutbe nâm-ı pâdişâhiye ve taklîd-i kazâ ve kuzât-ı Kırım[470], Devlet-i aliyye tarafından İstanbul'da[471], Rumeli Kazaskeri Efendi tarafından olunup, kavm-i Tâtâr-ı Kırım'ın intihâbı ile muhtarlarına taraf-ı saltanatdan teşrîfât irsâlî ile kabûlü iş'âr oluna. Bu bir hâlettir ki, hânân-ı selefden fark olunmaz, lâfzi bir şey olup[472], Sâhib Girây usûle zarar getirmeksizin hanlık eder-iken, Devlet-Giray Kırım'da bulunup, ba'zı Tatarı tahrik ile cem'iyyet ve Sâhib Giray'ı def' ve kendüyü intihâb ettiklerini mahzer etmelerile[473], cânib-i Devlet-i aliyye'den teşrîfât ile ta'zîm olundu. Böyle fitne îkâ'ına dahi kana'at etmeyüp, Kal'a-i cedîd ve Kıl-burun ve Kerş mâdâm Moskovlu yedinde ola, Kırım'da emniyyet olmaz. Bizler ehl-i islâmdan olmağla, bizleri sıyânet pâdişâh-ı islâma lâzımdır[474] diyerek, mahzerler ile karındaşları Şehbâz-Girây ve [ ][475] Girây ve Kırım Kazaskeri'ni[476] dört yüz nefer ile irsâl etmekle, anlar dahi gelüp[477], Dolmabahçe'de taraf-ı devletden âmâde kılınan yalıya ve konaklara yerleşüp, yevmiye bin[478] kuruş masraf peydâ ettirmiş-idi. Bu takrîb Devlet-i aliyye bin kîse masraf-ı zâideye düçâr olduğundan başka, hazmı kaabil değil amma, reddi dahi müşkülter bir hâdise ihdâs ettiğine binâen, merhamet olunup, ricâları kabûlü içün Moskov elçisine ve kıraliçesine keff-i yed ettirilmek imkânı taleb olundukta, Moskovlu dahi serbesiyyet ahdi ve şartı[479] fesh olacak zannı ile merkûm[480] Sâhib-Girây'ın küçük karındaşı olacak Şâhin-Girây nâm ahmak mel'ûnu, kendü ta'limi ile âmile olacak bilüp, Devlet-Girây karındaşını Kırım'dan ne gûne def'etti ise, kıral intikâmını al deyüp, mal ile leşker ile imdâd ettikde, Şâhin-Girây asla[481] ahvâl-i selefe âşinâ değil bir bed asl olup, küffâr i'ânesi ile zuhûr eden dağilerde felâh bulmuş yok, ya ben mi bulacağım?[482] demeyüp, gelüp Devlet-Girây'ı kaçırıp, kendi Kırım'a yerleştikde, Devlet-Giray dahi bu takrîb, şimdi mahâll-i mezbûr Sultaniye'ye geldi. Bin kırk yedi (1637/38) târihinde Kırım'a Mehmed Giray, Leh'den ve Rus'dan ve Kazak'dan kırk bin kâfir ile gelüp istilâ etmiş-idi. Nihâyet Âstâne'de katl olunduğu [535/b] gibi, bu Şâhin-Girây[483] dedikleri pelîd-i anîd kefere leşkeri ile Kırım'a dâhil oldu. Onun dahi âkıbeti, Sultân-ı islâm yedinden katl olunmağla, cezâsını bulmaktır.

Ve Rebi'ü'l-âhir'in sekizinde (16 Mayıs 1777), Tersâne-emâneti'nden ma'zûl Selim Efendi Bağdad Kapu-kethüdâsı olmağla, devletini hazm etmeyüp, Âstâne'de üç yüz kîse sarfı ile konak binâ ettiği içün Bağdad Paşası olan Abdullah Paşa'nın ve Acem Şâhı'nın ve Bağdad ve Basra'nın ahvâline ittilâ' eylemek behânesi ile dâr ü diyârından tard olundu ve Surra-emîni olan es-Seyyid İbrahim Efendi, Kars Ser-askeri Canikli Ali Paşa ma'iyyetine ta'yîn kılındı ve Rebi'ü'l-âhir'in dokuzunda (17 Mayıs 1777), Büyük Mîr-i âhûr olan el-Hâc[484] Mustafa Ağa'nın[485], bana tırıl dedi[486] fehvâsı üzre kadr-i vüzerâya ve ulemâya ri'âyet etmediğinden başka[487], cümleten mülk-i pâdişâh-ı rûy-i zemîn olmak dâ'iyyesi ile âdâb-ı mülûke ri'âyet etmediği içün tard olunup, üç tûğ ile Kandiya verilüp, Padişâh-ı âgâh-dil[488] hazretleri hukūk-ı kadîmeye ri'âyet buyurdukta, hiffet-i aklını isbât edüp, cünûn getirmekle, Bursa'ya götürüldü ve yerine Kapıcılar-kethüdası olan Çerkes Mehmed Bey, Büyük Mîr-i âhûr olup, hâlâ Şehin-şâh-ı enâm hazretlerinin Silâhdar'ları olan Ağa hazretlerinin birâderleri[489] Hasan Ağa, Hünkâr[490] Kapıcılar-kethüdası olup, Durak Paşa-zâde Sa'id[491] Bey, Küçük Mîr-i âhûr nasb olundu.

Ve Rebi'ü'l-âhir'in on beşinde (23 V 1777), Devlet-Girây'a, sâhib-i devlet ziyâfet[492] eyledi. Ve on sekizinde (26 V 1777), Şâhin-Girây'dan mahzer getirenler Üsküdar'a iskân olundu. Ve yirmi birinde (29 V 1777), Devlet-Girây Sultâniye'den Burgos Çiftliği'ne irsâl olundu ve Cumâde'l-ulâ on sekizinde (24 VI 1777), Bostancı-başı Ömer Ağa ma'zûl olup, yerine Haseki Ağa olan Kara İsmail Paşa-zâde Ali Bey nasb olundu[493]. Yüz yetmiş dokuz târihinde (1765/66), bu *Abd-i fakīr* İsmail kasabasında hâkimü'ş-şer' iken[494], mümâileyhin babası Kara İsmail Ağa, Edirne Bostancı-başılığı'ndan muhrec, Ser-bevvâbin ve İsakcı Anbar-emîni ve İsmail Mütevellîsi-idi. İki tuğ, kırk gün mürûrunda üç tuğ ile kâm-yâb oldukda, bir vezîr-i delîr[495] ve merd-i pür-tedbîr oldu.

Müşârün-ileyh ile baba-oğul ve (mü)mâileyh[496] Ali Bey ile karındaş olmuş-idik. Bu takrîb hâllerine vâkıf oldum. Ali Bey de rüsûm-ı delîrâne ve kavlinde sâdık[497] olup, her ne gûne güç[498] hizmet teklif olunsa, kaçınmayup tahammül etmek ve havf etmemek kârı olup, akl u rüşdü kâmil-idi[499]. Lillâhi'l-hamd. Yolu ile Bostancı-başı oldukda, er oğlu er olduğunu icrâbirle, memdûh-ı havass u avâm olmağla, akl u rüşdünü isbât eyledi. Ve Cumade'l-âhire gurresinde (7 Temmuz 1777), Dâmad-zâde [*536/a*] Mehmed Murad Efendi, Sadr-ı Rumeli oldukda, eniştesi olup İzmir Mollası olan, her[500] türlü rezâletle mevsûf Cevdet'i Tezkireci ve tâzeliğinde tâzesi ve kethüdâsı olan[501] sarhoş Edîb'i Mîrî-kâtibi ve yine tâzelikden gelmelikle ma'rûf

Hasib'i, hem Mektubcu, hem Kethüdâ, hem harem Kethüdâsı, hem cümleten mülkü olup, mesfûr parmağında olan mutalsam kebîr altun hâtem ile mümâileyhi teshîr etmiş; zîrâ her gördükce kendüye âşıkâne nigâh eder-idi[502].

Mesfûra lâzım olan, bir devletlüyü[503] kendüye bu mertebe meshûr ve müsahhar ettikden[504] sonra, kendüyü ve efendiyi sıyânet iken, her ne kadar müzahrafat var ise iltizâm ve irtikâb ve zûlmün envâ'ına sevk ve âh-ı mazlûmûndan asla tehâşi etmeyüb[505], hamamcı gibi fâ'ilden ve mef'ûlden ve gâlibden ve mağlûbden aldığı içün lisân-ı nâsa düşdüler. Allahü-te'âlâ[506] encâmını hayr-eyliye[507]. Ve Cümâde'l-âhire'nin yedinci[508] günü (13 VII 1777), Şeyhü'l-islâm hazretleri[509] sâhil-hânesinde, sudûr-ı ulemâ ile Sadr-ı-a'zâm ve erbâb-ı mükâleme, ba'de'l-müşâvere, Moskov zâhiren Şâhin-Girây'ı[510] taslit-gûne, hilâf-ı şer' teklîfi nakz-i ahdini muktezi olmağla, Kara-deniz savâhili kal'aları[511] ta'mîr ve muhâfaza; kezâlik Hotin ve Bender ve İsmail[512] muhâfazasına asker ta'yinine mübâşeret olundu. Moskov'ın bu def'a hareketi, Sultan Mahmud Hân-ı merhûm zamânında[513], Nâdir Ali Şâh'ın mezheb-i hâmis teklîfi ve sohbet-i sûlh ile iğfâli sebebinden, sinîn-i vâfire, ihtiyat içün mesârife mübtelâ ettiği gibidir. Zîrâ Moskov keferesi mağlûb olsa dahi[514], ma'kûle kā'il olmaz; iğfâl edüp, hîle ile merâmını hâsıl etmeye sa'y eder. « ارشدهم الله تعالى ».

Erbâb-ı hâll ü akd bu nükteye ârif; bâ-husûs Sadr-ı a'zam hazretleri her hizmetde bulunmağla, her şeye ilm-i Yakınîsi olduğu gibi, aynü'l-yakınîsi dahi mevcûd bir fâzıl-ı kâmildir[515]. İhtiyatda noksan olunmaz. Şâhın dedikleri hayvan, kâfiri hayvandır[516]. Mehmed Girây mezhebine zehâbı netîce-pezîr olmaz[517] ve küffârın Nâdir Şâh mesleğine sülûkünün[518] âkıbeti Nâdir Şâh gibi olur[519]. Tevârihe[520] ittilâ'ı olanlara rûşendir. Ve Cümâde'l-âhire'nin onunda (16 VII 1777), Ayşe Sultan vilâdeti zuhûr etmekle[521], üç gün top şenliği ile iktifâ olundu. Elli dört gün mürûrunda, bu kevn-i fesadda teneffüs edüp, hıyâbân-ı hadîka-i cinanda tuyûr-ı ahdarân ile tayra mürg-ı revânı pervâz eyledi. Ve Ramazan'ın dördünde (6 X 1777), kısteyn mevâcibi devri içün vezîre kürk geldikde, henüz Sipâhiler ulûfesi tekmîl olunmamış-idi[522]. Sipâhiler terk-i edeb birle, Sipâhiler Ağası olan Hatib-zâde Ahmed Ağa'ya hücûm ve şemâtete sebeb olmuşlar-idi[523]. Ramazan'ın altıncı gece (8 X 1777), ba'de'l-iftâr, Hatib-zâde Midilli'ye ve Ocak Kâtibi Seyyid Halil Efendi Limni'ye tagrîb olundu ve Ramazan'ın yedinci günü (9 Ekim), Kapı-tercümanı Kostâki Boğdan Voyvodası [536/b] nasb olundu[524].

Ve Kapıcı-başılar[dan][525], kâr-güzârlık ile arîf Kara-hisârî Ahmed Bey, ma'rifet-i ilmîyyesi dahi olmağla istihdâma şâyân olduğunu[526], bâlâ-nişîn-i

halka-i vezâret olan Dârendeli Mehmed Paşa hazretleri, tamam[527] cevher-i dâniş ve tamam fazl ü kemâl ve tamam neşâ-i akl ü irfân olmağla, kâr-hâne-i devletin halel-pezîr olan mevâzi'ini ta'mire kādir olup, nasfet ve ma'delet ve re'fet ve sahâvet ve şecâ'at ile himmet[528] edüp, Boğdan Voyvodası olan Ligor'ın Moskov cânibine ta'zîmi hakîki ve Devlet-i aliyye'ye tahkırâne olduğu için izâlesi vâcib olup, devlete hayr-ı mahzı[529] olacağını iz'an ve kemâl-i hurrem ve ihtiyat ile def'î, mezbûr Ahmed Bey'e ta'lîm, ol dahi kābil-i ta'allüm[530] olmağla, sâir hizmet ile Yaş'a[531] yol uğratmış olup, başka fermân ile gelüp, geçeceğini inandırup, te'mîn ettikden sonra, sırrâni sohbet bahânesi ile odayı tahlîye ve vedâ' şeklinde kalıcak, Ahmed Bey'in Şatırı ile refîkī gelüp, Ligor'un[532] kârını itmam etmekle, Ser-i *maktû'ı iş-bu Ramazan'ın on* dokuzuncu günü (21 X 1777), Bâb-ı hümâyûn'a endahte olundu ki, re'y-i rü'yetle[533] vücûda gelen umûr, zor-ı kuvvetle gelmez dedikleri işte budur.

Zîrâ sâhib-i devlet ve mâlik-i bizâ'a-i ilm-i fazîlet böyle tedbîr-i isâbet-pezîr[534] kılamasa, bu husûsa zor ile mübâşeret olunsa, nice hazîne telefi ile nice bin[535] nüfûs-ı ibâdullah telef ve nice ma'mûre harab, belki bir dâhiye-i[536] uzmâ peydâ olur-idi. Hakk budur ki, bu husûsda[537] fatk u ratkı ne mertebede lâyık olduğunu *erbâb-ı şu'ûrâ i'lân edüp, mu'în-i devlet-i* ülyâ ve emîn-nigîn-i vekâlet-i kübrâ[538] ve vezîr-i cihan-ârâ ve âsaf-ı memâlik-küşâ, üstâd-ı[539] sâhib-fünûn-ı şettâ olduğunu isbat eyledi. Mucîbü'd-du'a[540], hazret-i celle ve alâ zâtını[541] gāyet fazl ile ma'mûr ettiği gibi mansûr eyliye. Ve leyle-i îd-i fıtırda, erbâb-ı mu'âyede Saray-ı hümâyûn'a cem' oldukda, sülüs-i âhir de Ayazma-kapısı dâhilinde, harīk zuhûr ettikde, Saray'dan itfâsına bir ahed çıkmak kānun olmamağla, dâhilde olanlar emr-i mu'âyedeye ve hâricde[542] olan Cebeci ve Topcu iskât-ı ateşe sa'î ederler-idi. Kable tulû'-ı şems[543] müntafî oldu.

Ve lezzet-şinâs-ı Çaşniy-i hilm-i vekār ve dâmen-çîn-i aceb ve is[ti]kbâr olan zillûllah-ı fi'l-âlem hazretleri, mükemmel alay-ı îd ile Sultan Ahmed câmi'ine çıkup, edâ-i vâcibe-i salât-ı îd ile avdet buyurdu ve Şevvâl'in altıncı günü (7 Kasım 1777), tevcihât-ı menâsıb vâkı' olup, Selim Ağa-zâde Ahmed Nazîf Efendi, Çavuş-başı Ağa nasb olunup, sâir menâsıbdan ba'zısı tebdîl ve ba'zısı ibkā olundu[544]. Ve Şevvâl'in onuncu günü (11 Kasım 1777), dîvân-ı hümâyûn olup, Boğdan Bey'i[545] nasb olunan Kostaki'ye kırmızı küka geydirilüp, Voyvodalığını zabta izin-i hümâyûn sudûru iş'âr buyrulup [*537/a*], altı gün sonra Âstâne'den çıkup Boğdan'a revâne oldu. Ve Kırımlu nefret edüp, Şâhin Giray'a hücûm birle, Girây-i mesfûru mecrûh ettikleri haberi Âstâne'ye geldi.

Ve Zi'l-ka'de'nin on dördüncü günü (14 Aralık 1777), hazret-i Pâdişâh-ı rûy'-i zemin, hâmiy-i dîn-i mu'în, şer'-i mübîn, şeh-i âkil, şehin-şeh-i kâmil, vâris-i memleket-i Süleymânî, âb-ı rûy-i gürûh-ı[546] Osmânî, zîver-i taht ve efser-i nâsih-i menkabet[547]-i İskender, bâ'is-i iltisâm-ı[548] sügûr-ı[549] İslâm, vâsıta-i intizâm-ı umûr-ı enâm, es-Sultan Abdülhamîd Hân Efendimiz hazretleri, mahmiyye-i İslâmbol'da, Bahçe-kapısı dâhilinde, binâsına mübâşeret buyurdukları İmâret-i âmire[550] ve sebîl-i müşâbih-i sel-sebîl ve çeşme-i âb-ı hayât-revân[551] ve mekteb-i sıbyân tekmîle resîde olmağla, iş-bu yevm-i sa'idde, sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât, Pâdişâh-ı âlem-ârâ, sâhib-kırân-ı kişver-küşâ hazretleri, bi'z-zât debdebe-i saltanatları ile teşrîf buyurdukda, muntazır olan sadr-ı a'zamı Dârendeli Fâzıl Mehmed Paşa[552] ve sadr-ı fetvâsı sa'dü's-su'ûd-ı ulemâ Es'ad Molla Efendi hazretleri istikbâl; Matbah-ı[553] imâretde tabh olunan ta'am[554], fî-sebîlillâh fukaraya ziyâfet olunup, çeşmeden ve sebilden su yerine şerbet-i sükker icrâ ve cümle atşânı irvâ buyurup, ta'yini olmayan muhtâc-ı[555] medâris dânişmendânına ve tekkeler dervişânına muayyen buyruldu.

Hakk budur ki, her mahâlde hayrâta bahâne yok. Lâkin[556] böyle mahâllinde vâki' olan eseri, yevmîye[557] suyundan, ekmeğinden[558] intifâ' edenlerden mâ'da, gelüp geçen günde kırk bin adam, bârik Allah deyüp, hayır du'a ile geçer[559]. Doğrusu, bu mahâlli ta'yîn buyurmağla, isbât-ı fetânet ve zekâ buyurdular; Hatta bu *Abd-i kâtibü'l-hurûf*, şol mertebe pesend ve tahsîn kıldım ki, on üç seneden berü, gece-gündüz[560] sa'y-i cemîl ile cem' ü te'lîf ettiğim iş-bu «*Mür'i't-tevârihi mi*», nâm-ı hümâyûnuna mensûb kıldığım gibi, hitâmını iş-bu hayrât ve hasenât ile tekmîl eyledim. Ola ki, emnîyyet bahş-ı âlemyân olan Rabb-i müste'ân dergâh-ı izzetinde kabûl ve makbûl eyliye. Çünki Hübût-ı ebü'l-beşer[561] aleyhü's-selâmdan hicret-i men-lehü'l-izz ve'ş-şerefe gelince, altı bin iki yüz on altı sene ve hicretden iş-bu seneye[562] gelince, bin yüz doksan bir sene ki, cem'an yedi bin dört yüz yedi sene eder. «Fe-li'l-lâhi'l-hamdu ve'l-minne = فلله الحمد و المنة»

Hicretin bin yüz kırk beş (1732) sâline gelince, yedi bin üç yüz elli bir senelik havâdisi *Takvîm Tarihi*'ne şerh edüp ve elli altı senelik havâdisi[563] dahi metnen ve şerhen tahrîr eyledim ve bu elli altı seneden yirmi seneliğini[564] Subhi Efendi ve İzzî Süleyman Efendi rahmetullahı aleyhümâ, ale't-tarîku't-tafsîl mücelled tevârih kılmışlar. Lâkin bin yüz altmış beş (1752) den[565] iş-bu doksan bir (1777) sâline gelince, yirmi altı sene[566] içün ne icmâlen ve ne tafsîlen[567], mâbeyn-i deftîne kimesne tevârih imlâ etmemekle, bu yirmi altı senede tafsîlen ve icmâlen ve metnen ve şerhen muvaffak oldum; ola ki, Sultân-ı gaybedân izze-şânuhu hazretleri habl-i metin-i [537/b] devlet-i Osmâniye'yi merbût-ı evtâd-ı ebedü'l-âbâd eyliye. Âmin[568].

« ثم الحمد لله، ثم الحمد لله، ثم فثم الحمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم »

CEDVEL-İ SELÂTİN-İ ÂL-İ OSMAN:

	Sâl-i cülûs: Sene[569].	Saltanateş Sene[570].	Saltanateş Mah.	Ömreş: Sene[571].	Sâl-i vilâdet: Sene[572].	Sâl-i vefât: Sene[573].	
1)	699	27	—	69	657	726	Sultan Osman bn. Ertuğrul Gâzî.
2)	726	35	—	74	687	761	Sultan Orhan Hân bn.[574] Osman Hân.
3)	761	31	—	65	726	791	Sultan Murad el-ma'rûf be-Gâzî Hüdâvendigâr bn. Orhan Hân[575].
4)	791	14	—	44	761	805	Sultan Yıldırım Bayezid Hân bn. Hüdâvendigâr Hân.
5)	806	11	—				Sultan Süleyman Hân bn. Yıldırım Hân ve Sultan Musa bn. Yıldırım Hân[576].
6)	816	8	—	43	781	824	Sultan Mehmed Hân bn. Yıldırım Hân «Bu Sultan Mehmed ile Yıldırım Hân mâbeyni on bir sene tevârih. Ancak bırakırlar. Lâkin ebnây-i Yıldırım'dan Süleyman ve Musa Edirne'de on bir sene saltanat etmişlerdir»[577].
		126					

	Sâl-i cülûs: Sene.	Saltanateş Sene.	Saltanateş Mah	Ömreş: Sene.	Sâl-i vilâdet: Sene.	Sâl-i vefât: Sene.	
7)	824	20	—		806[578]	844	Sultan Murad-ı sâni bn. Mehmed Hân.
8)	844	05	—		833[579] (Hâl')	849	Sultan Mehmed-i Sânî Fâtih bn. Murad-ı sânî.
9)	849	06	—			855	İkinci def'a cülûs-ı Sultan Murad-ı sânî.
10)	855	31	—		....	886	İkinci def'a cülûs-ı Fâtih Sultan Mehmed.
11)	886	32	—		851	918	Sultan Bayezid[580] bn. Mehmed Hân.
		220[581]					
12)	918	09	—		872	926	Sultan Selim Hân bn. Bayezid Hân.
13)	926	48	—		900	974	Sultan Süleyman[582] bn. Selim Hân.
14)	974	08	5	....	929	982	Sultan Selim bn. Süleyman Hân-ı sânî[583].
15)	982	20	8		953	1003	Sultan Murad-ı sâlis bn. Sultan Selim-i sânî[584].
16)	1003	09	2		974	1012	Sultan Mehmed Hân-ı sâlis bn. Murad-ı sâlis[585].
		314	15				
17)	1012	14	—	.....	998	1026	Sultan Ahmed Hân bn. Mehmed Hân[586].
18)	1026	...	3	....	1000	....[587]	Sultan Mustafa bn. Mehmed Hân[588].
19)	1026	4	1		1013	1031	Sultan Osman Hân-ı sânî bn. Ahmed Hân.
20)	1031	1	4			1032	İkinci def'a Sultan Mustafa Hân.

	Sâl-i cülûs: Sene.	Saltanateş: Sene.	Mah	Ömreş: Sene.	Sâl-i vilâdet: Sene.	Sâl-i vefat: Sene.	
21)	1032	17	—	...	1021	1049	Sultan Murad Hân-ı râbi'[589] bn. Ahmed Hân.
22)	1049	09	9		1024	1058	Sultan İbrâhim Hân bn. Ahmed Hân.
		359	32				
23)	1058	41	—		1051	1099	Sultan Mehmed Hân-ı râbi' bn. İbrahim Hân.
24)	1099	03	8		1052	1102	Sultan Süleyman-ı sânî[590] bn. İbrahim Hân.
25)	1102	03	8		1052	1106	Sultan Ahmed Hân-ı sânî bn. İbrahim Hân.
26)	1106	09	—		1074	1115	Sultan Mustafa Hân-ı sânî bn. Mehmed Hân[591].
27)	1115	28	—		1084 (Hâl')[592]	1143	Sultan Ahmed Hân-ı sâlis bn. Sultan Mehmed Hân-ı râbi'. 1149 vefatları[593].
28)	1143	25	—		1108	1168	Sultan Mehmed Hân bn. Mustafa Hân[594].
29)	1168	03	—		1129	1171	Sultan *Osman* bn. Mustafa Hân[595].
30)	1171	16	8		1129	1187	Sultan Mustafa Hân-ı sâlis bn. Ahmed Hân-ı sâlis.
		4	56				
			48				
		491	8				

Dört yüz doksan bir sene sekiz mâha, müddet-i saltanat-ı âl-i Osman bâliğ olmuştur. (ابدهم الله تعالى =) Ebede hümullahu te'âlâ ilâ gâyetü'd-devrân, nevbet-i saltanat ile sultân-ı zaman olan şevketlû mehâbetlû kerametlû *Sultan Abdülhamid* Hân bn. es-sultan.

Ahmed Hân-ı sâlis hazretleri bin yüz seksen yedi senesi Zi'l-ka'de'sinin onuncu [23 Ocak 1774] Cuma günü ba'de'z-zuhûr, serîr-i Saltanat-ı İslâma teşrîf ve cülûs buyurmağla, cemî' ibâdullahı handan eyledi[596].

[538/a] CEDVEL-Î VÜZERÂY-Î A'ZAMÛN :

Medhâl: Sene.		Müddet-i vezâret: Sene.	Mah.
728	Alâeddin Ali Paşa ki, birâder-i Sultan Orhan'dır. İbtidây-i vüzerâdır[597].	10	
738	Şehzâde Süleyman Paşa bn. Sultan Orhan.	23[598]	
770	Hayreddin Paşa ki, Kara Halil Çenderi'dir. Kazaskerlikden vezârete[599] nakl etmiştir.	18	
788	Ali Paşa veled-i Kara Halil Paşa. Bu dahi Kazaskerlikden vezîr olmuştur[600].	18 26	.. ..
814	İbrahim Paşa veled-i Kara Halil Paşa[601].	18	..
832	Halil Paşa bn. İbrahim Paşa.	25	
857	Mahmud Paşa. Vezîr oldu[602].	15	..
872	Rum Mehmed Paşa.	3	
875	İshak Paşa.	2	
877	Mahmud Paşa ikinci def'a vezîr oldu. Bir sene mürûrunda tekâüd. Ba'dehu maktûldür[603].	1	..
878	Gedik Ahmed Paşa.	4	..
882	Mehmed Paşa Karamânî.	4	..
886	İshak Paşa. İkinci def'a.	2	
888	Davud Paşa.	4	..
902	Ahmed Paşa bn. Hersek.	1	
903	İbrahim Paşa.	2	
905	Mesih Paşa.	2	
907	Hadım Ali Paşa.	2	
909	Ahmed Paşa bn. Hersek. İkinci def'a.	3	

Medhâl: Sene.		Müddet-i Vezâret : Sene.	Mah.
912	Hadım Ali Paşa. İkinci def'a.	5	
917	Ahmed Paşa bn. Hersek. Üçüncü def'a	1	
918	Mustafa Paşa.	1	..
918	Sinan Paşa.	0	6
918	Ahmed Paşa bn. Hersek. Dördüncü def'a	2	..
920	Hadım Sinan Paşa.	3	
923	Yunus Paşa.	2	
925	Pîrî Paşa.	4	..
929	İbrahim Paşa[604].	13	..
942	Ayas Paşa.	2	
944	Lûtfî Paşa.	3	
947	Hadım Süleyman Paşa.	4	
951	Rüstem Paşa.	19	
970	Ahmed Paşa. Birâder-i Rüstem Paşa	2	
971	Semiz Ali Paşa.	1	
972	Tavîl Mehmed Paşa.	15	
987	Ahmed Paşa. Dâmâd-ı Rüstem Paşa.	1	..
988	Sinan Paşa	2	..

*[538/b]*Zeyl-i cedvel-i vüzerây-i izâm ya'ni dokuz yüz seksen sekizde Sinan Paşa mührü alup, iki senede ma'zûl oldukda :

990	Siyâvuş Paşa.	2	
992	Osman Paşa.	1	
993	Mesih Paşa.	1	..
994	Siyâvuş Paşa. İkinci def'a[605].	3	..
997	Sinan Paşa. İkinci def'a.	2	..
999	Ferhad Paşa.	1	
1000	Siyâvuş Paşa. Üçüncü def'a.	3	—[606]

Medhâl: Sene.		Müddet-i Sene.	Vezâret: Mah.
1003	Sinan Paşa. Üçüncü def'a.		—
1003	Ferhad Paşa. İkinci def'a.	[illegible]	—
1004	Sinan Paşa. Dördüncü def'a[607].	1	
1004	Lala Mehmed Paşa. Üç günde vefât etti[608].	[illegible]	
1004	Sinan Paşa. Beşinci def'a.	[illegible]	—
1004	İbrahim Paşa.	1	[illegible]
1005	Diğer Sinan Paşa. Bir ay vezâret etmiştir.		1
1005	İbrahim Paşa. İkinci def'a.	1	
1006	Hadım Hasan Paşa.		—
1006	Cerrah Mehmed Paşa.	1	[illegible]
1007	İbrahim Paşa. Üçüncü def'a.	3	
1010	Yemişçi Hasan Paşa.	2	[illegible]
1012	Yavuz Ali Paşa.	1	
1013	Lala Mehmed Paşa.	2	
1015	Derviş Paşa.	[illegible]	—
1015	Murad Paşa. Kuyucu.	5	[illegible]
1020	Nasuh Paşa.	3	
1023	Kara Mehmed Paşa.	3	
1026	Halil Paşa.	2	[illegible]
1028	Kara Mehmed Paşa. İkinci def'a.	1	
1029	Çelebi Ali Paşa.	1	
1030	Hüseyin Paşa.	[illegible]	—
1030	Dilâver Paşa.		[illegible]
1030	Davud Paşa.		
1030	Merre Hüseyin Paşa. Yirmi dört günde azl.		
1030	Lefkeli Mustafa Paşa.	1	
1031	Gürcü Mehmed Paşa.	1	

Medhâl: Sene.		Müddet-i Vezâret: Sene.	Mah.
1032	Merre Hüseyin Paşa. İkinci def'a.		—
1032	Kemankeş Ali Paşa.	1	
1033	Çerkes Mehmed Paşa.	1	
1034	Hâfız Ahmed Paşa.	2	
1036	Halil Paşa. İkinci def'a.	1	
1037	Hüsrev Paşa.	4	
1041	Hâfız Ahmed Paşa. İkinci def'a.		—

[539/a] Zeyl-i cedvel-i vüzerâ-i kirâm yâni bin kırk birde Hâfız Paşa'dan sonra mühre nâil olanlar[609].

1041	Receb Paşa.		1
1041	Mehmed Paşa[610].	5	
1046	Bayram Paşa.	2	..
1048	Tayyar Mehmed Paşa.		5
1048	Mustafa Paşa[611].	5	
1053	Mehmed Paşa[612].	2	
1055	Sâlih Paşa.	2	
1057	Ahmed Paşa[613].	1	
1058	Mehmed Paşa[614].	1	
1059	Murad Paşa.	1	
1060	Melek Ahmed Paşa.	1	..
1061	Siyâvuş Paşa.		3
1061	Gürcü Mehmed Paşa.	1	..
1062	Tarhoncu Ahmed Paşa.		10
1063	Derviş Mehmed Paşa[615].	1	—
1064	İbşir Mustafa Paşa.		7
1065	Murad Paşa. İkinci def'a.		3
1065	Süleyman Paşa[616].		8

Medhâl: Sene.		Müddet-i Sene.	Vezâret : Mah.
1066	Zurna-zen Mustafa Paşa. Dört sâ'at vezâret etmiştir[617].		
1066	Siyâvuş Paşa. İkinci def'a.		2
1066	Boynu-eğri Mehmed Paşa.		4
1066	Köprülü Mehmed Paşa.	6	
1072	Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa.	15	
1087	Merzifonî Mustafa Paşa.	8	..
1095	Kara İbrahim Paşa.	2	
1097	Süleyman Paşa.	1	
1098	Siyâvuş Paşa.	1	
1099	İsmail Paşa.		2
1099	Tekfur-dağlı Mustafa Paşa.	2	..
1101[618]	Köprülü-zâde Mustafa Paşa.	2	6
1102	Arabacı Ali Paşa.		7
1103	El-Hâc Ali Paşa[619].	2	
1104	Bıyıklı Mustafa Paşa.	1	
1105	Defterdar Ali Paşa[620].	1	2
1106	Elmas Mehmed Paşa.	2	—
1109	Amca-zâde Hüseyin Paşa[621].	5	2
1114	Daltaban Mustafa Paşa.		5
1114	Râmi Mehmed Paşa.		—
1115	Nişancı Ahmed Paşa.		3
1115	Dâmad Hasan Paşa.		10

[539/b] Zeyl-i cedvel-i vüzerây-i fihâm, ya'ni Damad Hasan Paşa bin yüz on beşde mührü alup, ba'dehu mühre nâil olanlar.

1116	Kalaylı Ahmed Paşa.		4
1116	Baltacı Mehmed Paşa.	1	4

Medhâl: Sene.		Müddet-i Sene.	Vezâret: Mah.
1118	Çorlulu Ali Paşa.	4	3
1122	Köprülü-zâde Nu'man Paşa.		2
1122	Baltacı Mehmed Paşa. Def'a-i sâniye.	1	6
1123	Yusuf Paşa.	1	..
1124	Süleyman Paşa.		5
1125	İbrahim Paşa. Ondokuz günde azl[622]		
1125	Damad Ali Paşa.	3	4
1128	Halil Paşa.	1	1
1129	Nişancı Mehmed Paşa.		9
1130	Damad İbrahim Paşa.	13	..
1143	Silâhdar Mehmed Paşa.		5
1143	Kaba-kulak İbrahim Paşa.		7
1144	Osman Paşa[623].		6
1144	Hekim-başı zâde Ali Paşa.	3	—
1148	İsmail Paşa.		3
1148	Diğer Silâhdar Mehmed Paşa.	1	8
1150	Muhsin-zâde Abdullah Paşa.		4
1150	Yeğen Mehmed Paşa.	1	1
1151	İvaz el-Hâc Mehmed Paşa.	1	—
1153	Yekçeşm Ahmed Paşa.	1	11
1155	Hekim-başı zâde Ali Paşa. Def'a-i sâniye.	1	—
1156	Es-Seyyid Hasan Paşa.	3	..
1159	Tiryaki Mehmed Paşa.	1	1
1160	Eğri-boyun Abdullah Paşa.	2	4
1163	Divitdâr Mehmed Paşa.	2	—
1165	Mîr-i âhûr Mustafa Paşa.	3	..
1168	Hekim-başı zâde Ali Paşa. Üçüncü def'a.		2

Medhâl: Sene.		Müddet-i Vezâret : Sene.	Mah.
1168	Nâili Abdullah Paşa[624].		5
1169	Yirmisekiz-zâde Mehmed Sa'id Paşa.		—
1169	Sadr-ı sâbık Mustafa Paşa[625]. İkinci def'a.		7
1170	Râgıb Mehmed Paşa.	6	5
1176	Kâtib Hamza Paşa.	—	1
1177	Mîr-i âhûr Mustafa Paşa. Üçüncü def'a.	1	—
1178	Muhsin-zâde Mehmed Paşa.	3	5
1182	Silâhdar Hamza Paşa[626].		1
1182	Emin Paşa.		10
1183	Moldovancı Ali Paşa.		4

[540/a] Zeyl-i cedvel-i vüzerây-i âlî-şân, ya'ni Moldovancı Ali Paşa, bin yüz seksen üç sâlinde ma'zûl olduktan sonra gelen vüzerâ.

1183	Halil Paşa[627].	1	1
1184	Silâhdar Mehmed Paşa[628].		11
1185	Muhsin-zâde Mehmed Paşa. Def'a-i sâniye.	2	10
1188	İzzet Mehmed Paşa.		11
1189	Derviş Mehmed Paşa.	1	6
1190	Dârendeli Mehmed Paşa[629].	1	8
1192	Yeniçeri Ağası Mehmed Paşa.	1	..
1193	Silâhdar es-Seyyid Mehmed Paşa.	1	8

«İşbu Sadr-ı vâlâya ibtidâ câlis olan Alâeddin Paşa.
Yüz otuz yedinci vezîr, hâlâ ziynet-bahş-i vâlâdır[630].

Ettekerrürât :

Sinan Paşa[631] 5 kerre.

Hersek-zâde Ahmed Paşa: 4 kerre.

İbrahim Paşa:[632] 3 kerre.

Siyâvuş Paşa: 3 kerre[633].

Hekim-başı zâde Ali Paşa: 3 kerre[634].

Mîr-i âhûr Mustafa Paşa 3 kerre[635].

Mahmud Paşa 2 kerre.	Hadım Ali Paşa: 2 kerre.	İshak Paşa : 2 kerre.
Ferhad Paşa: 2 kerre.	Kara Mehmed Paşa: 2 kerre.	Merre Hüseyin Paşa: 2 kerre.

Halil Paşa: 2 kerre.	Hâfız Paşa 2 kerre.	Murad Paşa: 2 kerre.	Diğer Siyâvuş Paşa: 2 kerre.

Baltacı Mehmed Paşa: 2 kerre.	Muhsin-zâde Mehmed Paşa: 2 kerre[636].	İzzet Mehmed Paşa: 2 kerre.

Nasb-ı sinîn:		Müddet-i vezâret: Sene	Mah.
1195	Def'aten İzzet Mehmed Paşa	1	7
1196	Yeğen Mehmed Paşa		4
1197	Halil Hamîd Paşa.	2	3
1199	Hazînedar Ali Paşa.		10
1200	Yusuf Paşa.	1	

[540/b] CEDVEL-İ MEŞÂYİH-İ İSLÂM :

Sene-i dühûl[637]:		Müddet-i meşîhat: Sene.	Mah.
857	Hızır Bey. Feth-i Kostantaniyye'de Kadı olup, kazasına fetvâ zamm olundu[638].	6	
863	Molla Hüsrev.	14	
877	Molla Abdülkerim	2	
879	Molla Ali Arabî. Müderris-iken fetvâ zamm olundu[639].	2	
880[640]	Molla Hüsrev. Der def'a-i sâniye[641].	4	
885	Molla Gürânî.	8	
893	Molla Ali Arabî. Der def'a-i sâniye[642].	8	

		Müddet-i meşîhat:	
Sene-i dühûl:		Sene.	Mah.
901	Efdâl-zâde Hamîdü'd-dîn.	8	
909	Ali Cemâlî.	23	
932	Kemâl Paşa-zâde Ahmed bn. Süleyman.	08	
940	Sa'di Efendi.	05	
945	Çivi-zâde Şeyh Mehmed Efendi	03	
948	Kâdirî Efendi.	01	
949	Muhiddin Mehmed bn. Ali el-Fenârî.	03	
952	Ebû's-su'ud Hoca Çelebi	30	
982	Hâmid Efendi.	3	
985	Kadı-zâde Ahmed Efendi.	3	
988	Ma'lûl-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi.	5	
993	Çivi-zâde Mehmed Efendi.	2	..
995	Şeyh[643] Abdülkadir bn. Hacı.	2	
997	Bostan-zâde Mehmed Efendi[644].	3	..
1000	Zekeriyya Efendi[645].	1	3
1001	Bostan-zâde Mehmed Efendi. Der def'a-i sâniye[646].	5	
1006	Hoca Sa'deddin Efendi bn. Hasan Can.	2	
1008	Sun'ullah Efendi.	2	
1010	Mehmed Efendi. Hoca-zâde.	2	..
1011	Sun'ullah Efendi. Der def'a-i sâniye		1
1011	Ebü'l-meyâmin Mustafa Efendi.	2	
1013	Sun'ullah Efendi. Der def'a-i sâlise[647].	2	
1015	Ebü'l-meyâmin Mustafa Efendi. Der def'a-i sâniye[648].		4
1015	Sun'ullah Efendi. Der def'a-i râbi'a[649].	2	
1017	Mehmed Efendi. Hoca-zâde. İkinci def'a.	7	..
1024	Es'ad Efendi bn. Sa'deddin[650].	7	

Sene-i dühûl:		Müddet-i meşîhat: Sene.	Mah.
1031	Yahya Efendi bn. Zekeriyya Efendi.	1	—
1032	Es'ad Efendi. Der def'a-i sâniye[651].	1	—
1034	Yahya Efendi. Der def'a-i sâniye[652].	7	
1041	Ahi-zâde Hüseyin Efendi.	2	
[541/a]	Zeyl-i cedvel-i meşayih-i islâm. Ahi-zâde Hüseyin Efendi'den sonra[653].		
1043	Yahya Efendi. Üçüncü def'a.	10	—
1053	Ebû-Sa'îd Mehmed Efendi.	2	
1055	Mu'îd Ahmed Efendi.	2	..
1057	Abdurrahim Efendi.	2	
1059	Bahâyi Mehmed Efendi[654].	2	..
1061	Kara Çelebi-zâde Abdülazîz Efendi.		4
1061	Ebû-Sa'îd Efendi. İkinci def'a.	1	
1062	Bahâyi Efendi. İkinci def'a.	1	—
1064	Ebû-Sa'îd Efendi. Üçüncü def'a.	1	—
1065	Hüsam-zâde Abdurrahman Efendi.	3	..
1066	Memik-zâde Mustafa Efendi. Bir gün müftü oldu.		
1066	Hoca-zâde Mes'ud Efendi. Dört ay müftü oldu[655].		4
1066	Hanefî Mehmed Efendi. Beş aydır[656].		5
1067[657]	Bâlî-zâde Mustafa Efendi.		—
1067	Bolavî Mustafa Efendi.	2	..
1069	Esîrî Mehmed Efendi.	3	1
1072	Sun'î-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi.		10
1073	Minkârî-zâde Yahya Efendi.	11	—
1084	Ali Efendi.	13	..
1097	Ankaravî Mehmed Efendi.	1	1

		Müddet-i meşîhat:	
Sene-i dühûl:		Sene.	Mah.
1098	Dabbâğ-zâde Mehmed Efendi.		4
1099	Es-Seyyid Feyzullah Efendi. Yirmi bir gün müftü oldu.		
1099	Dabbâğ-zâde Mehmed Efendi[658]. İkinci def'a.	2	5
1101	Ebû-Sa'îd-zâde Feyzullah Efendi.	2[659]	—
1103	Ali Efendi. İkinci def'a iki ay fetvâ verdi[660].		2
1103	Ebû Sa'îd-zâde Feyzullah Efendi. İkinci def'a.	2	3
1105	Sâdık Mehmed Efendi.		9
1106	İmâm-ı Sultânî Mehmed Efendi. İki aydır.		2
1106	Es-Seyyid Feyzullah Efendi. İkinci def'a.	8	—
1115	Yekçeşm Hüseyin Efendi. Yirmi gündür.		
1115	İmâm-ı Sultânî Mehmed Efendi. İkinci def'a.		5
1115	Başmakcı-zâde es-Seyyid Ali Efendi.	3	1
1118	Sâdık Mehmed Efendi. İkinci def'a.	1	1
1119	Ebe-zâde Abdullah Efendi.	3	
[541/b]	Zeyl-i cedvel-i meşâyih-i islâm[661].		
1122	Paşmakcı-zâde es-Seyyid Ali Efendi. İkinci def'a.	1	—
1124[662]	Ebe-zâde Abdullah Efendi. İkinci def'a[663].	1	1
1125	Atâullah Efendi.		4
1125	İmâm-ı Sultânî Mehmed Efendi.	1	4
1126	Mîrzâ Mustafa Efendi.		—
1127	Menteş-zâde Abdürrahim Efendi.		—
1129	İsmail Efendi.		—
1130	Abdullah Efendi.	13	
1143	Mîrzâ-zâde eş-Şeyh Mehmed Efendi.		—

Sene-i dühûl:		Müddet-i meşîhat: Sene.	Mah.
1143	Başmakcı-zâde es-Seyyid Abdullah Efendi.		10
1144	Damad-zâde Ebülhayr Ahmed Efendi.	2	
1146	İshak Efendi.	1	1
1147	Dürrî Mehmed Efendi.	1	—
1148	Es-Seyyid Mustafa Efendi.	9	2
1158	Mehmed Sâhib Pîrî-zâde Efendi.	1	2
1159	Ser-etibbâ Hayâti-zâde Mehmed Emîn Efendi.		—
1159	Ak Mahmud-zâde es-Seyyid Mehmed Zeynelâbidin el-Hüseynî.	1	10
1161	Mehmed Es'ad Efendi.	1	1
1162	Kara Halil Efendi-zâde Mehmed Sa'îd Efendi.		11
1163	Es-Seyyid Mürtaza Efendi.	5	..
1168	Vessaf Abdullah Efendi.		4
1168	Damad-zâde Feyzullah Efendi.	1	2
1169	Dürrî-zâde Mustafa Efendi.		9
1170	Damad-zâde Feyzullah Efendi. İkinci def'a.		10
1171	Mehmed Sâlih Efendi.	1	—
1172	Çelebi-zâde İsmail Âsım Efendi.	.	9
1173	Hattat Velîyüddin Efendi.	1	—
1175	Kara-Bekir-zâde Ahmed Efendi.	.	9
1175	Dürrî-zâde Mustafa Efendi. İkinci def'a.	5	1
1180	Hattat Velîyüddin Efendi. İkinci def'a.	1	7
1182	Pîrî-zâde Osman Molla Efendi.	1	4
1183	Mîrzâ-zâde es-Seyyid Mehmed Sa'îd Efendi.	3	—
1187	Şerîf-zâde es-Seyyid Mehmed Molla Efendi.		—

[542/a] Zeyl-i cedvel-i Meşâyih-i islâm.

Sene-i dühûl:		Müddet-i meşîhat : Sâl.	Mah.
1187	Dürrî-zâde Mustafa Efendi. Der def'a-i sâlise.	1	—
1188	İbrahim Beyefendi.		10
1189	Sâlih-zâde Mehmed Emîn Efendi.	1	4
1190	Üçüncü. Es'ad Efendi[664].	1	10
1192	Hâlâ mesned-nişîn-i sadr-ı fetvâ Şerîf Mehmed Efendi hazretleri.		..

Bu Devlet-i Osmânîye'de Sadr-ı fetvâ'ya su'ûd eden zevât seksen üç olmuştur.

83
25 Tekerrür.
———
108

Müftî Sun'ullah Efendi : 4 Kerre. Yahya Efendi : 3 Kerre. Ebû Sa'îd Efendi: 3 kerre. Dürrî-zâde Mustafa Efendi: 3 kerre. Molla Hüsrev: 2 kerre. Molla Arabî: 2 kerre. Bostan-zâde: 2 kerre. Ebü'l-meyâmin: 2 kerre. Hoca-zâde: 2 kerre. Es'ad Efendi: 2 kerre. Bahâyî : 2 kerre. Dabbağ-zâde: 2 kerre. Ali Efendi 2 kerre. Ebû-Sa'id-zâde: 2 kerre. Es-Seyyid Feyzullah Efendi: 2 kerre. İmam Mehmed Efendi: 2 kerre. Sâdık Efendi: 2 kerre. Paşmakcı-zâde es-Seyyid Ali Efendi: 2 kerre. Ebe-zâde: 2 kerre. Damad-zâde Feyzullah Efendi: 2 kerre. Hattat Velî Efendi: 2 kerre.

Rum-ili Kazaskerlerinin evveli Molla Kastalânîdir. Sene: 880.
Anadolu Kazaskerlerinin evveli Hacı Hasan-zâde. Sene: 886.
İbtidâ İstanbul Kadısı Hızır Beydir. Sene: 857.
İbtidâ Yeniçeri Ağası olan Mîr-i alem Ya'kub Ağa'dır. sene: 821.

METNE AİT NOTLAR

1 A.E. «Ve azl-i Abdullah Paşa» ifâdesi yok.

2 A.E. «Ve» yok.

3 A.E. Tulıca (= تولیجه).

4 – H.T. «Ez sahrâ-i kasaba-i Şumnu» şeklinde.

5 A.E. Be-Âstâne.

6 A.E. On sene.

7 A.E. Hâtem.

8 A.E. Mes'ûdeleri.

9 A.E. Derûnlarında.

10 A.E. Terek.

11 H.T. Zaman

12 A.E. Paşı.

13 H.T. Muhammedi yazılmış; Sonra satır arasına başka bir imlâ ile Efendi kelimesi ilâve olunmuş. A.E. Mehmed Efendi'ye.

14 A.E. Bu başlık yok.

15 A.E. Eczası ile.

16 A.E. Olup.

17 H.T. Âstâne'de.

18 A.E. Şervet.

19 A.E. İyâsî (عیاسی).

20 A.E. Bu kelime yok.

21 H.T. Akîbinden.

22 A.E. Hisar.

23 A.E. Fillerinden.

24 H.T. Mühür.

25 A.E. A'yâda (= اعیاده) şeklinde yazılı.

26 H.T. Şimdi.

27 A.E. Etmezler.

28 H.T. İlmine.

29 H.T. Müdebbîr.

30 A.E. Kizye (= کزیه) şeklinde.

31 A.E. Hamlede.

32 A.E. Mıkdarında.

33 H.T. Mıkdarınca.

34 H.T. Mecmû'ı.

35 H.T. Sipâhiden.

36 H.T. Mîri askeri ve levendi.

37 H.T. Gayretle.

38 H.T. Olarak.

39 H.T. Tarafının.

40 A.E. Bu kelime yok.

41 H.T. Nâ-begârların.

42 H.T. Bu kelime yok.

43 A.E. İse.

44 A.E. « الله ».

45 A.E. Sancağı.

46 A.E. Zuhûrunda.

47 H.T. Bu kelime yok.

48 A.E. «Kunşunlar» şeklinde.

49 H.T. Hilâfü'l-âde.

50 A.E. Mansûr «= منصور » şeklinde.

51 H.T. «Rûz-nâmçe-i evvel, Re'îs nasb olundu» şeklinde.

52 A.E. Eder.

53 H.T. Dizüp.

54 A.E. Oda.

55 A.E. Gayret.

56 H.T. Olmamaktan.

57 A.E. Ola.

58 A.E. Takrîb.

59 A.E. Olunur.

60 H.T. Şerîf.
61 A.E. Çadırlar yer burucak.
62 H.T. Bu kelime yok.
63 A.E. Şeranpolardan.
64 A.E. Hazırlananlar.
65 A.E. Bu kelime yok.
66 A.E. Siyâk-ı sibak.
67 A.E. Bu başlık yok.
68 H.T. Mutavassıtlara. A.E. «Mutavaşşıtlar» olarak nokta hatası var.
69 A.E. Etmeyüp.
70 A.E. Oluna.
71 B.D. ve A.E. Cevâbına.
72 H.T. Tarafından.
73 H.T. İsterdiler.
74 H.T. Tafassulu.
75 A.E. Dikkat.
76 H.T. «Ol-dahi» kelimesi yok.
77 A.E. «Ve» yok.
78 H.T. Mürahhas.
79 A.E. Bu kelime yok.
80 A.E. Rusya'yın.
81 A.E. Surûtlar.
82 A.E. Evlâ.
83 H.T. Bu madde atlanmış.
84 A.E. Gelmek.
85 A.E. İrşkof (= ارشقوف) şeklinde yazılı.
86 A.E. Baş (= باش) kasabası.
87 A.E. Tevkıği (= توقيغي) şeklinde.
88 A.E. Âstâne'de.
89 A.E. Rusçuk'da.
90 A.E. Yâsinci-zâde.
91 H.T. ve A.E. Ferman.
92 H.T. Eyledi.
93 H.T. Ruhsat-nâmeyi.
94 A.E. Bu başlık yok.
95 A.E. «Olunur tafsîl dedi» şeklinde.
96 A.E. Bu başlık yok.
97 H.T. «Kabûl edelüm dedikte, kelâm kabûlüne muhtac kelâm âhare tahvil ve mekânlarına gittiler» şeklinde.
98 A.E. Sebi (= سبي) şeklinde.
99 A.E. Kavm.
100 A.E. Gafları.
101 A.E. Haber.
102 H.T. Kādir.
103 A.E. Mezkûra.
104 A.E. Bir.
105 A.E. «Meclisden on gün Orlof» şeklinde noksan.
106 H.T. «Kıraliçe ahdinden dönmek olmaz. Böyle olucak...» şeklinde noksan.
107 A.E. Bizim.
108 A.E. «Ve» yok.
109 A.E. İdi.
110 A.E. Dînen (= دينن) şeklinde yazılı. Müstensih okuyamamış.
111 H.T. «Dediklerinde bizde de altı kıt'a mahzer var» şeklinde noksan.
112 A.E. Mukaddematından.
113 A.E. Fesh-i hamsiye.
114 A.E. Nevâyih.
115 A.E. Dilediğinde.
116 A.E. Etmek.
117 A.E. Fevtine.
118 A.E. Deyü.
119 A.E. Heyâ.
120 A.E. Vezîr.
121 A.E. Sâbıkdem.
122 A.E. Bizim.
123 H.T. Za'afdan.
124 A.E. Fırsat.
125 A.E. Verdinizde.
126 A.E. Olu.
127 A.E. Gelüp.
128 A.E. Bu başlık yok.
129 A.E. «Tasdik-nâmesini ihbâr ettikde» şeklinde, arası noksan.
130 A.E. Bu başlık yok.
131 H.T. Sülüs.
132 A.E. Olup.

133 A.E. Ve Korta.
134 H.T. Ruhsat-nâme; A.E. Ruhsat-nâmeleri.
135 A.E. Med (= مد) şeklinde eksik.
136 A.E. Beşine.
137 A.E. Şumnu'ya firar verilmekle.
138 H.T. Sonradan «ya» ilâvesi ile «Kışlaya» olmuş.
139 A.E. Bu başlık yok.
140 A.E. Mor (= مور)'da.
141 H.T. Olunsun.
142 H.T. Verile.
143 A.E. Bu kelime yok.
144 A.E. Ser-hadlere.
145 H.T. Önce doğru yazılmış. Sonra silinerek «Malta fitenesi» yazılmış.
146 A.E. Olmamak.
147 A.E. Cerbe (= جربه) şeklinde.
148 H.T. Moskof.
149 H.T. Kal'aları.
150 A.E. Redd.
151 A.E. Hâletlerini.
152 A.E. Vizeburk'a.
153 A.E. Etmekle.
154 A.E. Bu kelime yok.
155 A.E. İfâsına.
156 A.E. «Venedik dübro» şeklinde yazılı.
157 A.E. Bu kelime yok.
158 H.T. Elçi.
159 A.E. Bu kelime yok.
160 A.E. Tefhim.
161 A.E. Bu başlık yok.
162 A.E. Kerş'dir limanıdır.
163 A.E. Akd olunan şuvarlarda.
164 A.E. «Seyr-i der» şeklinde eksik.
165 A.E. Müsevva'.
166 A.E. «Edesin deyü tahrîr Abdürrezzak Efendi'ye» şeklinde yazılı.
167 H.T. Yakasına. A.E. Yakasından.
168 A.E. Eder.
169 A.E. Bu kelime yok.
170 H.T. Sohbet.
171 A.E. Efendini.
172 A.E. Bu başlık yok.
173 H.T. Ettiği.
174 A.E. Vardığında.
175 A.E. İdiğinde.
176 A.E. Yer.
177 H.T. Hanedan.
178 A.E. «Çıkmamış-iken kâmını ayn ile» şeklinde.
179 A.E. «محقاره» şeklinde bir şey yazılı.
180 A.E. Sâlinde.
181 A.E. Bu başlık yok.
182 H.T. «Ve» kelimesi yok.
183 A.E. « محق » şeklinde yazılı.
184 A.E. Kâğıd.
185 A.E. Bu başlık yok.
186 H.T. Güne.
187 A.E. Güzâr.
188 H.T. Kâğıda.
189 A.E. « قق = kati» şeklinde yazılı.
190 A.E. Efendiye.
191 A.E. 'Askerî.
192 A.E. İki köy.
193 A.E. Muhârebesinde.
194 A.E. İhtimâli yok.
195 A.E. « لقانده =lıkanda» şeklinde eksik.
196 A.E. Eyledi.
197 A.E. Ahısfalı.
198 H.T. Bu başlık yok.
199 H.T. Şeranpolardan.
200 H.T. Zûlme-i.
201 A.E. Bu başlık yok.
202 H.T. Geldiler.

203 H.T. Ettilerki.

204 A.E. «Ordusunda feraguhâne» şeklinde yazılı.

205 A.E. « عكن » tarzında yanlış okumuş.

206 A.E. Bu kelime yok.

207 A.E. Âheste âheste.

208 A.E. Bu başlık yok.

209 H.T. Bazar.

210 A.E. « نضدتقتامه » şeklinde yanlış yazılı.

211 A.E. Efendi'nin.

212 A.E. Bizde.

213 A.E. Mezbûrda.

214 H.T. «Günü» kelimesi var.

215 H.T. Bu kelime yok.

216 H.T. ve A.E. Feld Mareşâl.

217 H.T. Mektubları ile bile.

218 H.T. Bu kelime yok.

219 H.T. «صلى الله عليه وسلمه». A.E. « صلى الله تعالى وسلم سلمه ».

220 A.E. Gulema (= غلما) şeklinde nokta hatâsı.

221 A.E. İftây-i Dürrî-zâde sâlisen.

222 H.T. Olmaları ile.

223 H.T. Edmezler.

224 A.E. Bu başlık yok.

225 A.E. Bu başlık yok.

226 A.E. İdi.

227 H.T. Nüshasının, bu kısmında, sahife kenarına, sonradan bir başkası şu notu koymuş ve Şem'dânî-zâde Süleyman Efendi'yi tenkid etmiştir:

«Be-hey Efendim. Müverrih Efendi, meşhûd ve mücerrebden kat'a haberin yok gibi tahrîr edersin. Sende bir sersemlik ve belâdet anlarım. Bu kadar memâlik ve emvâl-i firâvân ve dima' ve a'râz-ı mü'minin ve üsarâ gitti. Cihan paymâl oldu. Yüz bin asker dahi cem' olsa ne fâide. Sebat yok ve askeri firârdan ve nehb ü gâret ve müsâdereden men' ve zecrin ucu, ortası ve kolayı yok. Cebânet âlemi isti'âb eyledi. Sûlhdan a'zam, bu hâlde ni'met-i cesîme mi olur? Âlem hâlet-i mahmasaya müşrîf olduğunu pey-der-pey tahrîr eder-iken, min haysü'l-.... gibi bu herze ve i'tiraz-ı nâ-becâyı nice bir tahrîr edersin. «سامحه الله تعالى من عثرات لسانه».

228 A.E. Sohbeti.

229 A.E. Meza-ma-meza.

230 A.E. Bu başlık yok.

231 A.E. Bu kelime yok.

232 A.E. «Ve» yok.

233 A.E. Makrundur.

234 A.E. Bu başlık yok.

235 A.E. Mertebe.

236 H.T. Tahtından.

237 A.E. «Silsile olmağla» noksan.

238 A.E. Kıtâle.

239 A.E. Şügaşef.

240 H.T. «Halâs ve» yok.

241 A.E. Bu kelime yok.

242 H.T. Akce deyü atiyye ve münâdi.

243 A.E. Tuğyan.

244 A.E. Etrafda.

245 A.E. Edemeyüp.

246 H.T. Ser-askere.

247 H.T. Haber almaya.

248 H.T. Ser-asker.

249 H.T. Lâzım.

250 A.E. Bu başlıklar yok.

251 A.E. Serbestiyyeti.

252 A.E. Bu başlık yok.

253 H.T. Şumnu.

254 A.E. Hümâyûn.

255 A.E. Bu başlık yok.

256 A.E. Kılınmağla.

257 H.T. Orduda.

258 A.E. «Def' mümkün» şeklinde.

259 H.T. Marazından.

260 H.T. Bu kelime yok.

261 A.E. «Ferin-âbâd'a a'yânı Abd Ağa'nın» şeklinde.

262 A.E. İki câmi'.

263 H.T. رضی الله عنه: الباری ; A.E. « ابی ابوام نصاری رضی الله تعالی عنه » olarak yazılmış.

264 H.T. Karîn-âbâd'a karîn-i rahmet-i rahmân olmuş-idi. A.E. Karîn-âbâd'a karîn oldukta, rahmet-i rahman olmuştu.

265 A.E. Hazret-i Hâlid'e « رضی الله تعالی عنه » karîn oldukta.

266 A.E. Resmî Ahmed.

267 A.E. Sandusuna (= صندوسنه

268 H.T. İdiler (= ایدیلر).

269 A.E. Bu başlık yok.

270 A.E. Kaymakam oldu.

271 A.E. Bu kelime yok.

272 A.E. Bu başlık yok.

273 A.E. Bu başlık yok.

274 B.D. Bu kelime yok. H.T. ve A.E. «gün» kelimesi var.

275 A.E. Cem'-i ulemâ.

276 A.E. Bu başlık yok.

277 H.T. ve A.E. Şerif ile.

278 A.E. «Dilden (= دلدن) şeklinde.

279 A.E. « مؤذ لتلری » şeklinde yazılı.

280 A.E. ve H.T. Hâkān.

281 A.E. Hümâyûndan.

282 A.E. Alay-ı mu'azzam-ı ma'hûde.

283 A.E. « اولوق = Oluk» şeklinde yazılı.

284 H.T. « نوار » şeklinde, nokta hatası.

285 H.T. Zevraklar.

286 H.T. ve A.E. Yolundan.

287 H.T. Bu kelime yok.

288 A.E. «Cenâb-ı hüdâ» şeklinde.

289 A.E. «Sâniy-i sultânî».

290 B.D. ve H.T. nüshalarında bu isim yeri açık bırakılmış.

291 A.E. «İftây-i İbrahim Bey».

292 H.T. Ma'zûl.

293 H.T. Âtıf Efendi-zâde.

294 A.E. Bu başlık yok.

295 A.E. Bu başlık yok. H.T. nüshasında ise «Tunacı-zâde».

296 A.E. Ağa kelimesi yok.

297 A.E. Bu başlık yok.

298 A.E. ve H.T. Cemâziyü'l-evveli.

299 A.E. Serbestiyyeti.

300 B.D. Taraf taraf.

301 A.E. Ve haymelerde.

302 A.E. İvâz Paşa-zâde.

303 A.E. İzzet Paşa.

304 A.E. ve H.T. Cemâziyü'l-evveli'nin.

305 A.E. İspir Ağa.

306 H.T. Âstâne'ye gelüp.

307 H.T. Buradan itibâren, «Cümâde'l-ûlâ'nın yirmi sekizinde» kaydına kadar noksan.

308 A.E. Başlık «İftây-i Sâlih-zâde» şeklinde kayıdlı.

309 H.T. Buyrulmağla.

310 H.T. «Ahmed Nazîf Çelebi Efendi»; A.E. «Nazîf Çelebi Efendi».

311 B.D. Mehmed ismi sonradan ilâve edilmiş. A.E. Bu isim yeri boş bırakılmış. H.T. da ise «Şerif Efendi» diye yazılı.

312 A.E. Bu başlık yok.

313 A.E. Bu başlık yok.

314 A.E. Bu başlık yok.

315 B.D. ve A.E. Bu isim yeri boş. H.T. Sonradan Mustafa yazılmış.

316 B.D. Nüshasında, bu başlığın yanına sonradan şu not konulmuş: «Barbaros Hayreddin Pâşa zamanında, Cezâyir'de keşf-i zikr-i..... zâhir ve bâhir olan sâdât-ı kirâmdan, Velî Dede evlâdından Velî Baba'nın

kerâmâtı ile bu fütûhât olmuştur». Diğer nüshalarda bir şey yoktur.

317 H.T. ve A.E. Dilâverleri.

318 A.E. Bu başlık yok. H.T. yanlış olarak «Boğdan».

319 A.E. Velîsi.

320 A.E. İ'ânet.

321 B.D. ve A.E. Mekân. H.T. nüshasında, Mekân, mekânı olarak sonradan düzeltilmiş.

322 A.E. Bu başlık yok.

323 A.E. «Hambeli = حمبلی » şeklinde. Nokta hatası.

324 A.E. Bu kelime yok.

325 H.T. « مرهیه = Meraya çıkup» şeklinde.

326 A.E. Olduklarında.

327 H.T. Bu kelime yok.

328 H.T. «Dahi» kelimesi yok.

329 A.E. Gecesi.

330 H.T. Sonradan teşrîfâtî kelimesi ilâve olarak «Teşrîfâtî Canım Hoca-zâde» şeklini almış.

331 A.E. « درریلره = Dürrîlere» gibi yazılmış.

332 H.T. Sonradan Ağa kelimesi ilâve edilerek, «Abdüsselâm Ağa» olmuş.

333 A.E. Bu başlık yok.

334 A.E. Bu başlık yok.

335 A.E. « زنبین = Zenbin» şeklinde yazılı.

336 H.T. Ve Vezîr.

337 A.E. «Ve'l-hat = والحات » şeklinde yazılı.

338 A.E. Bu başlık yok.

339 H.T. Ramazan'ın on beşinde.

340 Bu başlık yok.

341 A.E « بولیکالرنعلی » şeklinde bir şey yazılı.

342 A.E. Bu başlık yok.

343 A.E. « وقارض = Vekarz» şeklinde yanlış.

344 H.T. Sonradan «de» ilâvesile «Mezbûrede» olmuş.

345 A.E. Oldu.

346 A.E. « اضیف » yazılı.

347 A.E. Bu kelime yok.

348 A.E. Gece.

349 A.E. Olan.

350 H.T. Ve seherî.

351 A.E. «Ser-be-sü».

352 A.E. Düşmanına.

353 H.T. Bir adam.

354 A.E. «Yâl ü bâl» şeklinde.

355 A.E. Ve H.T. «Yahuddan».

356 A.E. «Eder». şeklinde.

357 A.E. «Teselli» şeklinde.

358 A.E. «İşveler ile cilve küster» şeklinde eksik.

359 A.E. «Hüzam makamında hakkında bir şarkı inşâ olunup» tarzında değişik ve noksan.

360 H.T. Ve Deryâda.

361 A.E. Çengiler.

362 A.E. Kal'a.

363 H.T. Şa'şa'a.

364 A.E. Bu başlık yok.

365 H.T. ve A.E. Efendi.

366 A.E. Bu başlık yok.

367 H.T. Günü.

368 A.E. Bu başlık yok. H.T. Nüshasında, başlığa «Derviş Paşa» ilâve edilmiş.

369 H.T. «İhrâc idi» şeklinde.

370 A.E. «Ve Kul-kethüdâsı tebdiği-için» şeklinde.

371 B.D. ve A.E. « جدیدن = Cediden» şeklinde.

372 H.T. İş.

373 A.E. Acîb.

374 A.E. Bu başlık yok.

375 H.T. Ta'bîri.

376 H.T. Bu kelime yok.

377 H.T. Devlete.

378 Bu kelime B.D. « حنيرى »; H.T. « حيزى » ve A.E. « خيزى » şeklinde yazılı.

379 A.E. Kâmrânî.

380 B.D. Ahısha.

381 H.T. Bu kelime yok.

382 H.T. Olunmuş-imiş.

383 H.T. Mehmed Sa'id.

384 A.E. «Be-deryâ O».

385 H.T. «Mîr» kelimesi «Reîs» şeklinde düzeltilmiş.

386 H.T. Bilâhire, Efendi kelimesi ilâve edilmiş.

387 H.T. ve A.E. Cemâziyü'l-âhire.

388 H.T. ve A.E. «Ve» yok.

389 H.T. «Hâfız» kelimesi yok.

390 H.T. «Elçiy-i Moskov-ı mesfûra» şeklinde yazılı.

391 A.E. Ondokuzu ile.

392 A.E. «Tersâne-Emîni'ne şetm olunduğu» diye bir başlık var.

393 H.T. «Vâki'» şeklinde.

394 A.E. « رنبين = Renbin» şeklinde; nokta hatası.

395 A.E. Gelmeğle.

396 A.E. Menhuslarından.

397 A.E. Gün.

398 H.T. Olunduktan.

399 H.T. Üçüncü günü.

400 A.E. Ve H.T. Cemâziyü'l-âhire.

401 H.T. Def'.

402 A.E. Olmağla.

403 H.T. Etmekliği.

404 A.E. «Mesfurun = مسفورن» şeklinde yazılı.

405 H.T. Eslâfından.

406 H.T. Devlete.

407 A.E. Def'ini.

408 A.E. Bu kelime yok.

409 A.E. Hüsrevânî.

410 H.T. İclâ ve nefy kılındı.

411 H.T. Bu kelimenin üzeri çizilmiş.

412 A.E. Sûlha.

413 A.E. Mükâlemelerinde.

414 H.T. Teşa'ub.

415 H.T. Pâdişâhide.

416 A.E. Demelleri.

417 A.E. Tevazzû'.

418 A.E. Bu kelime yok.

419 H.T. Mahâller.

420 H.T. Hânelerden.

421 A.E. Veledânını.

422 H.T. Cemâziyü'l-âhire.

423 A.E. Halil Efendi.

424 H.T. Du'âsında; A.E. Du'ası.

425 Va'z ve nasihat.

426 A.E. Verilmeyüp.

427 A.E. Oğlanına.

428 A.E. « هفتده = heftde» şeklinde yazılı.

429 H.T. Cemâziyü'l-âhire.

430 H.T. Bu başlık yok.

431 A.E. Etmek.

432 A.E. ve H.T. Gecesi.

433 H.T. Bu kelime yok.

434 A.E. Bu başlık yok.

435 A.E. « عارم = ârim» şeklinde nokta hatalı.

436 A.E. Tevcîhât.

437 A.E. «İle» yok.

438 H.T. «Saf-dil pâdişâhımız hazretlerine» şeklinde olup, pâdişâhımız kelimesi sonradan yazılmış.

439 A.E. «Halfa-i = خلفه » şeklinde yazılı.

440 A.E. « خصورهمايونده = Husûr-ı hümâyûnende» şeklinde hatalı.

441 H.T. Konağa.

442 A.E. «Siror = سيرور » şeklinde yazılı; nokta hatası var.

443 H.T. Bu kelime yok.

444 A.E. Şakırdısı-dısı.

445 H.T. «بعدالعزل اوزير». A.E. « بعدالعز لوزير » B.D. « بعدعزالوزير » şeklinde her üç nüshada değişik yazılı.

446 A.E. « يازيغى = yazığı» şeklinde.

447 A.E. Zi'ka'de.

448 A.E. Vakf-ı.

449 A.E. Husûr.

450 B.D. Zâbıta.

451 A.E. Olduk.

452 A.E. Mevkı'de.

453 H.T. ve A.E. Olan.

454 H.T. Mehmed ismi yok.

455 H.T. Leh'den elçi geldi. Bu nüshada ayrıca «Leh elçisi geldi» diye bir yan başlık var.

456 H.T. Çavuşlar.

457 H.T. «Mehmed Ağa'nın ikinci def'a Yeniçeri Ağası olduğu», yan başlık olarak konulmuş.

458 A.E. Elçili. Burada ayrıca «Hind'den fil geldi» şeklinde bir yan başlık var.

459 H.T. Es-Seyyid İbrahim Efendi.

460 A.E. İslâmbol.

461 H.T. «Paşa-zâde es-Seyyid... Bey-efendi» şeklinde.

462 H.T. Bulunan.

463 H.T. Bu kelime yok.

464 H.T. «Emîni oldukta».

465 A.E. «Kethüdâ-i sadr-ı a'zam» şeklinde.

466 H.T. Bu nüshada «Vezîr-mektubcusu Vezîr kethüdâsı olduğu» şeklinde yan başlık var.

467 H.T. Hânîde.

468 A.E. Kırım'dan. Burada ayrıca «Şâhin-Giray zuhûru» diye bir yan başlık vardır.

469 A.E. «Fıkıh».

470 H.T. «Taklid-i kazâ-i kuzât-ı Kırım».

471 A.E. İslâmbol.

472 H.T. «Lâfzî bir şeydir».

473 A.E. «Etmeklerile».

474 H.T. Lâzım.

475 Her üç nüshada dahi bu isim yeri boştur.

476 H.T. «Kırım Kazaskeri Feyzullah Efendi'yi».

477 H.T. Geldikde.

478 A.E. Biner kuruş.

479 A.E. Şurûtu.

480 A.E. Merhum.

481 H.T. İse asla.

482 H.T. «Felâh bulacağım».

483 A.E. «Şâhingeri» şeklinde yazılı.

484 H.T. Bu kelime yok.

485 H.T. Ağa-bey.

486 A.E. « زلمدى » şeklinde yazılı.

487 H.T. Ma'da.

488 A.E. «Ağa-dil» şeklinde.

489 H.T. «Olan Mehmed Ağa'nın biraderleri» şeklinde noksan.

490 H.T. Bu kelime yok.

491 A.E. Burası, isim yazılmadan boş bırakılmış. H.T. İsim yeri boş; fakat sahife kenarına» Mustafa Ağa» yazılmış.

492 H.T. Sultaniye'de ziyâfet.

493 H.T. «Bostancı-başı Ali Bey» diye bir yan başlık var.

494 H.T. İsmâil-geçidi Hâkimi iken.

495 H.T. Delîr vezîr.

496 H.T. Bu kelime yok.

497 H.T. Sadk olup.

498 H.T. Güc kelimesi yok.

499 H.T. «Teklif olunsa kaçmaz, tahammül eder ve havf etmez ve akl-ü rüşdü kâmil idi».

500 H.T. «Ve her» şeklinde.

501 H.T. Bu kelime yok.

502 H.T. «Sarhoş Erîbi Mîrîkâtibi ve arpalıklarında niyâbetlerin-

de olup, bi-endâze ve bi-pâk ve bi-pervâ mezâlim, bi-had ve bi-hasr aldırdığı âh-ı mazlûmân ile kendüyü Efendisine beğendirüp, Kazaskerlikde, Ağa-kapısı kâtibi olucak, Anadolu ve Rumeli'de ettiği mezâlim semtine sülûk ile şemâtete ba'is oldu. Ve tâzelikden gelme Hasîb nâm habîsi zâhiren Mektubcu ve Kethüda ve Hazînedar ve Harem-Kethüdası ve Rûznâmçeci. Lâkin hakîkatda mülki olup, mesfûrun parmağında olan mutalsam, kebîr altun hâtem ile mümâileyhi teshir ettiği bâhir. Zîrâ gördükce kelâmını redde mecâl yok ve âşıkâne nigâh eder-idi» tarzında değişik bir ifâde var.

503 H.T. Devletlü.

504 H.T. Olduktan.

505 H.T. «Ve âhdan tehâşi etmez».

506 H.T. Bu ifâde yok.

507 H.T. Encâmı hayr ola.

508 H.T. Yirmi yedinci.

509 H.T. Şeyhü'l-islâm Efendi hazretleri.

510 H.T. Şâhini.

511 H.T. «Kara-deniz savâhilinde olan kılâ' ta'mîr».

512 H.T. «Kezâlik ve Bender ve Hotin ve Özü ve İsmail-geçedi muhâfazasına».

513 H.T. «Devr-i Mahmud Hânî'de».

514 H.T. «Keferesi mağlûp oldukda dahi».

515 H.T. «Fâzıl ve kâmil».

516 H.T. «Hayvan (نبز بقر نبر بقر) makûlesi hayvân-ı kâfirdir» şeklinde yazılı.

517 H.T. «Mehmed Girây mezhebine zâhib oldu. Netîcesi pezirây olmaz».

518 H.T. Sülûki.

519 H.T. Olmaktır.

520 H.T. Bu hâlet tevârihe.

521 H.T. «Vilâdet-i Ayşe Sultan» başlığı var.

522 H.T. «Paşa-kapısında, ulûfe sergisinde Sipâh'ın şamatası ve te'dibleri» başlığı var.

523 H.T. «Şemâtete sebep olmağla».

524 H.T. «Katl-i Voyvoda-i Boğdan, ba-tedbîr-i Hasan» başlığı var.

525 H.T. Ammâ mukaddemce Kapıcı-başılardan.

526 A.E. Olduğu.

527 H.T. Tam.

528 H.T. Ve Himmet.

529 H.T. Mahz.

530 A.E. Ta'lim.

531 H.T. Paşa.

532 A.E. Yagorun.

533 A.E. Devlet ile.

534 H.T. «Pezîr» kelimesi yok.

535 H.T. «Nice hazîne ve nice bin» şeklinde.

536 A.E. Dâhine.

537 H.T. Hususdan.

538 H.T. «Ne mertebede lâyık vekâlet-i kübrâ» şeklinde noksan.

539 A.E. «İsnât = اسنات » şeklinde yazılı.

540 A.E. Acîbü'd-du'â.

541 A.E. Dâtını.

542 A.E. Câricde.

543 H.T. Tulû'ü'ş-şems.

544 H.T. «Nasb olunup, manâsıb-ı sâireden ba'zısı, ba'zısı tebdîl ve ba'zısı ibka olundu». A.E. «Nasb olunup, sâir manâsıbdan ba'zısı ibkā olundu» şeklindedir.

545 H.T. Voyvodası.

546 A.E. « کرده = gerde» şeklinde yazılı. V harfi, D olmuş.

547 A.E. Menkıb.

548 A.E. İltam.

549 A.E. Nüfûr.

550 H.T. Bu kısımda, «Binây-i

imâret-i Sultânî der İslâmbol» başlığı vardır.

551 A.E. Revâni.

552 H.T. Dârendeli Mehmed Paşa.

553 H.T. «Ve matbâh-ı». Ve ilâve edilmiş.

554 H.T. Ta'âmı.

555 H.T. Bu kelime yok.

556 A.E. « مكن = mekin» şeklinde yazılı.

557 H.T. Bu kelime yok.

558 H.T. Ve ekmeğinden.

559 H.T. Yâd eder.

560 H.T. Gece ve gündüz.

561 H.T. Hübût-Âdem.

562 H.T. Sâle.

563 H.T. Vâkı'âtı.

564 H.T. Yirmi sene içün.

565 H.T. Senesinden.

566 H.T. Sâl.

567 İcmâlen ve tafsîlen.

568 A.E. «الرحمن الرحيم تمت الحروف»

569 H.T. Sâl-i cülûs.

570 H.T. Saltanat.

571 H.T. Bu kısım yok.

572 H.T. Bu kelime yok.

573 H.T. Vefât.

574 H.T. Orhan bin.

575 H.T. Bu kelime yok.

576 H.T. «Sultan Süleyman ve Musa Hân bn. Yıldırım Han» şeklinde.

577 H.T. Tırnak içindeki kısım yoktur.

578 H.T. 833.

579 H.T. 806.

580 H.T. Bayezid Hân.

581 H.T. Bu toplamalar yok.

582 H.T. Süleyman Hân.

583 H.T. Bu kelime yok.

584 H.T. «Bn. Selim Hân-ı sâni» şeklinde.

585 H.T. «Murad Hân-ı sâlis» şeklinde.

586 H.T. «Mehmed Hân-ı sâlis».

587 H.T. «Hal'» kelimesi ilâve edilmiş.

588 H.T. Mehmed Hân-ı sâlis».

589 H.T. «Murad-ı râbi'».

590 H.T. «Süleyman Hân-ı sâni».

591 H.T. «Mehmed Hân-ı râbi'».

592 H.T. Bu kelime yok.

593 H.T. «1149 Vefatları» ifâdesi yok.

594 H.T. «Mustafa Hân-ı sâni'».

595 H.T. «Sultan Osman Hân bn. Mustafa Hân-ı sâni».

596 H.T. Bu kısım şöyle sonuçlanıyor :

«1187 senesi Zi'l-ka'de'sinin onuncu cum'a günü nevbet-i saltanat, şevketlû, mehâbetlû, kerâmetlû Sultan Abdülhamid Hân bn. es-Sultan Ahmed Hân-ı sâlis bn. es-Sultan Mehmed Hân-ı râbi' hazretlerine, hazret-i mâlikü'l-mülk celle ve alâ i'tâ buyurmağla, cemî ibâdını handan eyledi.

Sâl-i cülûs:	Saltanateş:	Sâl-i vilâdet:	Sâl-i vefât:
1187	16	1137	1203

Sultan Abdülhamîd Hân bn. Sultan Ahmed Hân-ı sâlis.
1203
Sultan Selim Hân-ı sâlis bn. Mustafa Hân-ı sâlis bn. Ahmed Hân-ı sâlis».

Burada Sultan Abdülhamid'e ve Sultan Selim'e âid kayıdlar, sonradan, bir başka yazı ile ilâve olunmuştur.

597 H.T. «Alâeddin Ali Paşa; Birâder-i Sultan Orhan».

598 Bu sürenin 32 yıl olması lâzım.

599 H.T. «Kazaskerlikden vezîr» şeklinde bitiyor.

600 H.T. «Veled-i Kara Halil. Bu dahi Kazasker'den vezîr».

601 H.T. «Halil Paşa».

602 H.T. «Mahmud Paşa. İkinci def'a».

603 H.T. Yalnız «Mahmud Paşa» yazılı.

604 H.T. İbrahim Paşa. Makbûl.

605 H.T. Buraya, «34 zât, 7 tekerrür» ifâdesi ilâve olunmuş.

606 (—) Eksi işâretleri, altı aya veya bir seneden az bir zamana tekabül ediyor.

607 H.T. «1003, Sinan Paşa, dördüncü def'a .. —» olarak gösterilmiş.

608 H.T. «1003, Lala Mehmed Paşa. Üç günde fevt şud» yazılı.

609 H.T. Bu kısım yok.

610 H.T. Burada «27 zât, 12 tekerrür» yazılı.

611 H.T. Kara Mustafa Paşa.

612 H.T. Sonradan «Sultan-zâde» ifâdesi ilâve olunmuş.

613 H.T. «Hezâr-pâre» ifâdesi sonradan ilâve olunmuş.

614 H.T. «Sofu» lâkabı ilâve edilmiş.

615 H.T. Derviş Paşa.

616 H.T. «Süleyman Paşa. El-mülâkkab Ermeni Süleyman». Müddeti bir sene, bir ay gösterilmiş.

617 H.T. Müddeti iki ay gösterilmiş.

618. H.T. «1099».

619 H.T. Merzîfonî el-Hâc Ali Paşa.

620 H.T. Sürmeli Defterdar Ali Paşa.

621 H.T. «32 zât, 2 tekerrür» ve «Zeyl-i cedvel-i vüzerây-i kirâm, ya'ni Amca-zâde'den sonra» kaydı var.

622 H.T. «İbrahim Hoca Paşa. On yedi günde azl».

623 H.T. «A'reç Osman Paşa».

624 H.T. Burada, Nâili Abdullah Paşa'dan sonra :

«1168 Silâhdar Bıyıklı Tevkı'i Ali Paşa» kaydı bulunuyor.

625 H.T. «Mîr-i âhûr Mustafa Paşa» ve ilâve olarak «32 zât, 4 tekerrür» kaydı var. Ayrıca :

«Zeyl-i cedvel-i vüzerây-i fihâm, ya'ni Mîr-i âhûr Mustafa Paşa'nın ikinci def'asından sonra gelen» başlığı var.

626 H.T. «Silâhdar Hamza Paşa. Yirmi sekiz günde azl».

627 H.T. «Halil Paşa bn. İvaz Paşa».

628 H.T. «Silâhdar Mehmed Paşa. Cihangîrî».

629 H.T. Bu nüshada şu ifâde mevcuttur:

«Dârendeli Mehmed Paşa, Sadr-ı vâlây-i vekâlet-i kübrâyâ, 1190 senesi Zi'l-ka'de'nin yirmi beşinci günü teşrîf ve fazl u kemâlâtını izhâr buyurdu». Ancak bu kısmın üzeri sonradan çizilmiştir. Daha sonra ise şu kayıd vardır:

«1192 Yeniçeri Ağası Mehmed Paşa. Devlet-i Osmâniye'de bu sadr-ı vâlây-i vekâlet-i kübrâya teşrîf-sâz olan zevât, işbu sadr-ı nişîn-i mesned-i vâlâ olan Dârende'li Fâzıl Mehmed Paşa hazretleri ile yüz otuz altı zâttır. Zât 137. Tekerrür 28.

630 H.T. Tırnak içindeki kısım yoktur.

631 H.T. «Ve bu sadr-ı vâlâyâ Sinan Paşa 5 def'a» şeklindedir.

632 H.T. Bin târihinde İbrahim Paşa.

633 H.T. Def'a.

634 H.T. Def'a.

635 H.T. Def'a.

636 H.T. «Bu on iki zât ikişer kerre sadra gelmiştir» ifâdesi ilâve olunmuş. Daha sonra şu isimler vardır :

«İzzet Mehmed Paşa: 2. Yusuf Paşa: 2.

647 H.T. Üçüncü def'a.
648 H.T. İkinci def'a.
649 H.T. Dördüncü def'a.
650 H.T. Sa'deddin Efendi.
651 H.T. İkinci def'a.
652 H.T. İkinci def'a.

Medhâl : sene.	Zeyl-i sadr-ı a'zam :	Müddet-i vezâret :
	Dârendeli Mehmed Paşa.	.
	Kalafat Mehmed Paşa.	.
	Silâhdar Mehmed Paşa.	.
	İzzet Mehmed Paşa (Def'a-i sâniye)	.
	Yeğen Mehmed Paşa.	.
	Halil Hamîd Paşa.	.
	Şâhin Ali Paşa.	
	Yusuf Paşa.	
	Meyt Hasan Paşa.	.
	Gâzî Hasan Paşa.	.
	Rusçuklu Hasan Paşa.	.
	Yusuf Paşa (Def'a-i sâniye).	.
	Melek Mehmed Paşa.	
	İzzet Mehmed Paşa.	.
	Ziya Yusuf Paşa.	. ».

Tırnak içindeki kısım, başka bir yazı ile bu metnin sonuna ilâve edilmiştir.

637 H.T. «Medhâl sene».
638 H.T. «Kostantaniyye'de kazâya fetvâyı munzam kılmıştır».
639 H.T. «İken Müftü olmuştur».
640 H.T. «881».
641 H.T. «İkinci def'a».
642 H.T. «İkinci def'a».
643 H.T. Şeyh Efendi.
644 H.T. Bostan-zâde Efendi. Mehmed bn. Mustafa.
645 H.T. Zekeriyya Efendi bn. Bayram.
646 H.T. Bostan-zâde Efendi. İkinci def'a.

653 H.T. «Ya'ni Ahi-zâde'den sonra gelen».
654 H.T. Bahâî Efendi.
655 H.T. «Dört ay Müftî oldu» ibâresi eksik.
656 H.T. «Beş aydır» ibâresi yok.
657 H.T. «1066».
658 H.T. «Mehmed Efendi» ifâdesi yok.
659 H.T. 2 Sene, 2 Ay.
660 H.T. «İki aydır» şeklinde yazılı.

661 H.T. «Meşâyih-i İslâm, ya'ni Ebe-zâde'den sonra».

662 H.T. «1122».

663 H.T. 24 Zât, 12 Tekerrür.

664 H.T. «Bu nüsha şu şekilde sonuçlanmaktadır:

«1190 Hâlâ mesned-nişîn-i fetvâ olan Şeyhü'l-islâm sellemehü's-selâm hazretleri, ya'ni Vessaf-zâde üçüncü Es'ad Efendi'dir. Ve bu Es'ad Efendi hazretleri ile sadr-ı vâlây-i fetvâyâ nâil olan cem'an seksen iki aded zât-ı şerîfdir. Aded : 82 zât; 25 tekerrür. Müftî Sun'ullah Efendi : 4 kerre. Yahya Efendi : 3 kerre. Ebû Sa'îd Efendi : 3 kerre. Dürrî-zâde Mustafa Efendi : 3 kerre. Molla Hüsrev : 2. Molla Arabî: 2. Bostan-zâde: 2. Ebülmeyâmin : 2. Hoca-zâde : 2. Bahâî Efendi : 2. Debbâğ-zâde : 2. Ali Efendi : 2. Ebu Sa'îd-zâde : 2. Es-Seyyid Feyzullah Efendi : 2. İmam Mehmed Efendi : 2. Sâdık Efendi : 2. Başmakcı-zâde es-Seyyid Ali Efendi : 2. Ebezâde : 2. Damad-zâde Feyzullah Efendi : 2. Hattat Veli Efendi: 2.

1192 Hâlâ mesned nîşîn-i sadr-ı fetvâ Şerîf es-Seyyid Mehmed Efendi hazretleri. 83 zât. + 25 tekerrür = 108.

SON

YANLIŞ-DOĞRU CEDVELİ

Sahife	*Satır*	*Yanlış*	*Doğru*
3	7	İhsân	ihsan
3	8	Vekâle	vekâlet
4	17	ikisinse	ikisinde
14	23	mühâdene	mu'âhede
15	4	âfendi	Efendi
15	29	âhire	âhare
19	15	kır'et	kıra'et
24	15	İnecik	inecek
26	12	hümâyûnu	hümâyûn-ı
27	1	tuğyâni	tuğyanı
46	29	Abdülvâhib	Abdülvâhid
49	21	Yakınîsi	yakmisi
54	13	Mehmed	Mahmud
55	2	zuhur	zuhr
65	25	Mehmed	Mahmud

GENEL İNDEKS

A

C

Ç

H

Ö

P

R

Ş

T

U

Ü

V